

SZOCIOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age értelmezési lehetőségei*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 1992. (Második javított kiadás)

[3] BEVEZETÉS

A mai társadalomtudományi közgondolkodásban erősen tartja magát az a képzet, hogy a modern **társadalom szekularizálódott**. A világ varázstalanítása, vagy a vallás és intézményeinek szükségszerű háttérbe szorulását hirdető elméletek a mai napig szerfözlött népszerűek. Pedig már többen kimutatták a szekularizációs elméletek logikai problémáit (Shiner, Dobbelaere, Martin, Wilson), és a szekularizációs elméletek inkább ideológiai, mint tudományos jellegét. Mára elérkeztünk oda, hogy a vallásszociológusok között sokkal kevésbé elterjedt ez az elmélet, mint a többi szakszociológus és értelmiségi között. Az utóbbi évtizedekben a szekularizáció elmélet kritikái mellett megjelentek azok az írások, amelyek a vallás valamilyen újjáéledéséről beszélnek (Beckford, Bell). A szent visszatértről szóló elméletek elsősorban nem statisztikákra támaszkodnak, hanem a vallás új formáinak megjelenésére vagy a régiek felelevenedésére. Az előbbihez tartoznak az új egyházak, vallások, míg az utóbbira példa a vallási fundamentalizmus felerősödése az iszlám és a keresztény világban.

Úgy tűnik a vallás több ponton visszatért a társadalmi és személyes életbe (ezt mutatják Magyarországon Tomka Miklós statisztikái is), azonban ez a visszatérés nem a hagyományos vallásokat és egyházakat erősíti, sőt

TEOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age kihívása és az evangélizáció lehetősége*. Laurea dolgozat. Budapest, Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémia, 1990.

FORRÁSOK: Lothar Gassmann, Helmuth von Glasenapp, Molnár Attila Károly, Nyíri Tamás és Stefan Üblackner munkái

Gassmann, Lothar: *New Age – Jön az egységes világvallás?* Budapest, Primo – Evangéliumi Kiadó, 1991.

Glasenapp, Helmuth von: *Az öt világvallás*. Budapest, Gondolat, 1975.

Molnár Attila: Új vallási jelenségek, In: *Valóság*, 1993. 5. szám, 50–55. o. és uő.: *A vallás és politika napjainkban*. 1992. In: uő.: *Feljegyzések a Kaotikus Fegyházból*. Budapest, Kairosz, 1999. [kék színnel szedve]

Nyíri Tamás: *Az ember a világban*. Budapest, Szent István Társulat, 1981.

Üblackner, Stefan: Der Traum vom „New Age”. In: *Stadt Gottes*, 1989. január–március.

MOLNÁR ATTILA KÁROLY

[50] A mai közgondolkodásban erősen tartja magát az a képzet, hogy a *modern társadalom szekularizált*, és ez hosszú, visszafordíthatatlan folyamat, fejlődés *eredménye*. A világ varázstalanítását vagy a vallás és intézményeinek háttérbe szorulását hirdető elméletek a mai napig szerfözlött népszerűek. Pedig már többen kimutatták a szekularizációs elméletek (eredeti politikai szándék jellegükből sokat megőriztek) logikai problémáit, és a szekularizációs elmélet inkább ideológiai, mint tudományos jellegét. Ma a vallásszociológusok között sokkal kevésbé egyértelmű ez az elmélet, mint a többi társadalomtudós és értelmiségi között. A szekularizációs elmélet kritikái mellett ugyanakkor megjelentek az elmúlt évtizedben a vallás valamilyen újjászületéséről szóló elemzések. Ezek, a szent visszatértről szóló elméletek elsősorban nem statisztikákra támaszkodnak, hanem a vallás új formáinak megjelenésére vagy a régiek megelevenedésére. Az előbbihez tartoznak az új vallások, míg az utóbbira példa a fundamentalizmus felerősödése.

Úgy tűnik, a vallás több ponton visszatért a társadalmi és személyes életbe (ezt mutatják Magyarországon Tomka Miklós statisztikái), azonban ez a visszatérés gyakran nem a hagyományos vallásokat és egyházakat erősíti, sőt

SZOCIOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age értelmezési lehetőségei*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 1992. (Második javított kiadás)

konkurenciát jelent a számára. Berger mutatta ki a mai vallási helyzetet egy piaci metaforával magyarázva, hogy az egyházak mellett ma már nem áll az állam kényszerítő ereje, ezért a világnézeti piacon „el kell adniuk saját vallásaikat” a potenciális vásárlóknak, azok igényeihez alkalmazkodva. Ebből az következik, hogy elvileg végtelen számú a vallási újítás lehetősége, s mindegyik valamilyen „fogyasztói” igényt elégít ki. Természetesen vallási újító mozgalmak, irányzatok mindig voltak a történelemben, azonban a jelenlegieket a létező egyházakon belüli maradásra semmi sem kényszeríti. Ennek az eredménye és a tekintélyek szinte teljes [4] elkopásának, a hihetetlen nagy változatossága a ma keletkező világértelmezéseknek, ezen belül is a vallásoknak.

Amiért a maiak eltérnek a korábbi vallási újításoktól az nemcsak az említett sokféleség, hanem a vallás sajátos helyzete a „kulturális mezőben”. A vallás a mai társadalmak jelentős részében nem-vallásos világnézetek versenyébe került (Wuthnow például két fontos nem-vallásos világértelmezést említ a vallás hagyományos és új formái mellett: az individualistát és a tudományost). A szent visszatérése, a világ újbóli elvarázslása a vallásos világértelmezések megerősödését jelenti a többiek rovására. Mint a fentiekből kiderült, ez a megerősödés nem feltétlen a hagyományos vallások és egyházak megerősödését jelenti, sőt akár a gyengülését is, ha az új konkurencia sikeres (erre példa a Hit Gyülekezete, amely tagjainak jelentős részét, főleg kezdetben a történeti protestáns egyházak híveiből nyerte). Ezért fontos számunkra a New Age, mivel a vallási elem térnyerését és egyben a hagyományos vallásokkal szembeni kihívást jelenti.

Joggal merül fel a kérdés, hogy a különböző világias világnézetekkel szemben miért tudott megerősödni a transzcendenciára támaszkodó. Az egyik válasz a különböző politikai, tudományos és művészeti irányzatok be nem váltott ígéretei keltette csalódásra és kiábrándulásra hivatkozik. E logika szerint a vallás újbóli térnyerése ígéreteivel, „ópium-jellegével” magyarázható. A legtisztább

TEOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age kihívása és az evangélizáció lehetősége*. Laurea dolgozat. Budapest, Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémia, 1990.

FORRÁSOK: Lothar Gassmann, Helmuth von Glasenapp, Molnár Attila Károly, Nyíri Tamás és Stefan Üblackner munkái

konkurenciát jelent a számukra. Az egyházak mellett már régen nem áll az állam kényszerítő ereje, ezért a világnézeti piacon „el kell adniuk” a vallásaikat potenciális vásárlóknak, azok igényeihez alkalmazkodva. Ebből az is következik, hogy elvileg végtelen számú a vallási újítás lehetősége, s mindegyik valamilyen fogyasztói igényt elégíthet ki. Vallási újító mozgalmak, irányzatok természetesen mindig voltak a történelemben, azonban a jelenlegieket semmi sem kényszeríti a létező egyházakon belül maradásra. Ennek és a tekintélyek szinte teljes elkopásának eredménye a ma keletkező világnézetek hihetetlenül nagy változatossága.

A maiak nemcsak az említett sokféleség, hanem a vallás sajátos kulturális helyzete miatt is eltérnek a korábbi vallási újításoktól. A vallás a mai társadalmakban nem vallásos világnézetek versenyébe került. A szent visszatérése, a világ újbóli elvarázslása a vallásos világértelmezések megerősödését jelenti a többiek rovására. Mint a fentiekből kiderül, ez a megerősödés nem feltétlenül a hagyományos vallások és egyházak megerősödését jelenti, hanem gyakran új konkurenciát (mint például a Hit Gyülekezete és a protestáns egyházak esetében).

Joggal merül fel a kérdés, hogy a különböző világnézetekkel szemben miért tudott megerősödni a transzcendenciára támaszkodó. Az egyik válasz a különböző politikai, tudományos és művészeti irányzatok be nem váltott ígéretei keltette csalódásra és kiábrándulásra hivatkozik. E logika szerint a vallás újbóli térnyerése ígéreteivel, „ópium-jellegével” magyarázható. A

SZOCIOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age értelmezési lehetőségei*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 1992. (Második javított kiadás)

elméleti formában Weber teodícea-elmélete tartozik ide. Eszerint van néhány az emberi létből fakadó értelmi probléma (a halál, igazságtalanság, szenvedés) és ezek megválaszolása a különféle vallások, valamint a konkurens világnézetek alapja. Eszerint a konkurencia sikertelenség okozta hanyatlása teret ad az értelmi probléma megoldásában a vallásnak.

[5] Ettől némileg eltér – habár Berger megpróbálta összeépíteni a kettőt – az a magyarázat, mely szerint az embernek van egy transzcendentális nyitottsága, és számos szociológus szerint ez a vallás egyfajta „állandó szintjét” jelenti a társadalomban és az egyénben. Az ember transzcendentális jellegét a vallásszociológiában Gehlenre támaszkodva Berger és Luckmann írta le. Ezen elméletek alapján mondható, hogy ez a jelleg elnyomható, de előbb-utóbb a felszínre tör.

A felvilágosodás kora óta jelenlévő és a technikai forradalom óta a köztudatba is átitatódott „tudományhit”, „tudományos messianizmus” nem oldhatta meg az emberi egzisztencia feszítő kérdéseit. Mint az talán várható volt, az eufóriát kiábrándulás követte. A posztindusztriális, szekularizált társadalmakban nyilvánvalóan jelentkezik a transzcendencia iránti igény.

A New Age tárgyalásakor az alapvető kérdés amellyel szembe kell néznünk az, hogy mennyiben beszélhetünk itt vallásról mint vallásról. Tekintve, hogy frazeológiája ellenére a New Age lényegében az immanencia határain belül mozog.

Nehézséget jelent a kaotikusan sokféle jelenség közül eldönteni, hogy melyek sorolhatók a New Age körébe és melyek nem. Ennek oka részint, hogy a New Age nem koherens rendszer, hanem mixtum compositum, részint, hogy voltaképpen életérzést takar és nem jelent sem egységes rendszert, sem intézményesülést.

A New Age vallásszociológiai leírásának problémája –

TEOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age kihívása és az evangelizáció lehetősége*. Laurea dolgozat. Budapest, Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémia, 1990.

[6] A felvilágosodás kora óta jelentkező, és a technikai forradalmak óta a köztudatba átitatódott „tudomány-hit”, amely igyekezett elfojtani vagy hallatlanra venni az emberi természetből fakadó vallásos igényt, a misztikus élményt, a lelkeséget, nem oldotta meg az ember nagy problémáit. Az emberi egzisztencia feszítő kérdéseire nem adott – nem adhatott – választ. Az eufóriát kiábrándulás követte. Elemi erővel tört fel a természetfölötti megtapasztalás, a transzcendencia utáni vágy, elsősorban a fiatalság körében.

[7] Sajátos probléma, hogy a new age lényegét érintő új vallási jelenségek esetében mennyiben beszélhetünk vallásról mint vallásról? Hiszen a babonáság, asztrológia és mágia, sőt a keleti vallásoktól ihletett irányzatok is voltaképpen az immanencia határain belül maradnak [...]

A másik nehézség annak meghatározása, hogy a kaotikusan sokféle jelenségek közül melyek sorolandók a new age mozgalom körébe, és melyek nem? Azért problematikus a besorolás, mert a new age voltaképpen valamiféle életérzést takar, és nem annyira ennek az életérzésnek megfelelő, azt kifejező tanok gondolati hasonlóságát, közösjegyűségét, és különösen nem szervezeti kapcsolódást, intézményesülést.

FORRÁSOK: Lothar Gassmann, Helmuth von Glasenapp, Molnár Attila Károly, Nyíri Tamás és Stefan Üblackner munkái

legtisztább elméleti formában Weber theodícea-elmélete tartozik ide. Eszerint van néhány, az emberi létből fakadó értelmi probléma (miért van halál, igazságtalanság, szenvedés), és ezek megválaszolása a különféle vallások és a konkurens világnézetek alapja. Ezért a konkurencia sikertelenség okozta hanyatlása teret ad az értelmi probléma megoldásában a vallásnak.

Ettől eltér az a felfogás, amely szerint az embernek van egy transzcendentális nyitottsága, és ez sokak szerint a vallás egyfajta „állandó szintjét” jelenti a társadalomban, illetve az egyénben. Ezen elmélet szerint az ember antropológiai vallásos volta elnyomható ideig-óráig, de előbb-utóbb felszínre tör.

SZOCIOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age értelmezési lehetőségei*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 1992. (Második javított kiadás)

azon túlmenően, hogy a vallásszociológia általában kevésbé foglalkozik a hivatalos intézményeken kívüli vallásossággal, hogy a New Age egyik legfontosabb sajátossága intézménytelen [6] volta. Sem az egyes irányzatok, sem a mozgalom egésze nem rendeződik szervezeti formába, legfeljebb esetleges hálózatszerűen. Mindez azonban teljesen más forrásból ered, mint pl. a szekták intézményellenessége. Ott ez mintegy kritikája, antitézise az intézményesült egyházaknak (annak ellenére, hogy maguk a szekták is egy idő után intézményesülnek vagy megszűnnek). A New Age azonban nem teoretikus okokból intézményellenes, hanem individualizmusa következtében számára érdektelen a közösségi vetület, a szervezet. A New Age intézményszerűségeinél három – inkább alkalmi – forma alakult ki: a New Age szerző olvasóinak és könyvesboltjainak laza kapcsolata, a tanfolyamok és terápiák, valamint a New Age zárandokhelyek látogatói. A szekták és a New Age között – a megragadhatóság kedvéért némileg kiélezve – négy alapvető különbség van, amiért is a New Age az „új vallási jelenségek” kifejezésbe nem fér bele minden további nélkül – azon túl, hogy vallás volta is vitatható.

Az első különbség, hogy a szekták radikálisan közösség orientáltak, szemben a New Age individualizmusával. A második, hogy a szekta tanítása a szektatag egész életének horizontját átjárja, meghatározza, ezért a valóság különböző dimenziói szoros összefüggést mutatnak. Ellenben a New Age számára az adott tan nem, vagy csak alig bír befolyással a többi területre. A harmadik eltérés, hogy a szekták általános jellemzője, hogy egy-egy prófétikus, karizmatikus személy varázsa hívja létre és tartja össze, míg a New Age „apostolok” legnagyobb hatású, meghatározó alakjai nem valamiféle próféták, hanem elsősorban publicisták. (Pl. Ferguson, Capra) Ők személyes kapcsolatba csak másodlagosan kerülnek olvasóikkal. A negyedik eltérés, hogy amíg a szekták jellemzője a nonkonformitás, addig a New Age hívó a fogyasztói konformitás megtestesítője, mintegy ideál

TEOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age kihívása és az evangélikáció lehetősége*. Laurea dolgozat. Budapest, Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémia, 1990.

FORRÁSOK: Lothar Gassmann, Helmuth von Glasenapp, Molnár Attila Károly, Nyíri Tamás és Stefan Üblackner munkái

SZOCIOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age értelmezési lehetőségei*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 1992. (Második javított kiadás)

tipusa.

Úgy gondolom, hogy pontosan ebben van a New Age igazi újszerűsége: a fogyasztó környezet, amelyben él s amelynek kifejezője lehetővé teszi számára – [7] nemcsak átmeneti – fennmaradását. A tételek változhatnak ugyan, de a környezet mentalitása és életérzése állandósulnak tűnik. Így a New Age mint jelenség és mozgalom állandó változásban van ugyan, de megmaradhat a fogyasztói társadalom vallási sajátosságának. Mindezek alapján a New Age nem egyszerűen a tradicionális vallások „bomlásterméke” (mint pl. a protestáns egyházakról leszakadó szekták), hanem – elemeiben nem, de lényegét tekintve – a vallásos igény új kifejezési formája. Mint ilyen, a "maguk módján vallásosak" – a tradicionális vallások és az elméleti ateizmusok között, általuk vonzott és taszított – igényeinek megfogalmazása.

A New Age és a szekták különbözőségének bemutatásakor kell megjegyezni, hogy a New Age nem azonos a New Religious Movements fogalmával jelölt (Becker, Barker) új vallási mozgalmakkal. Még a New Age intézménynélküli, politikai doktrinától mentes mozgalom és főként kultúra, addig a New Religious Movements körébe sorolt vallási jelenségek jellemzője az egyházszerűség (pl. guru-egyházak), amelyek kapcsolatot mutatnak az új társadalmi mozgalmakkal is (pl. zöldék, békemozgalmak, etc.), aholis világos – olykor politikai jellegű – célok vannak, pontosan meghatározott ellenfelekkel és szembenállásokkal. A két lényegileg eltérő jelenségek között ha lehet közös metszetet találni, akkor azok a különféle sátánista szekták lehetnek például.)

Ezek az új vallási kísérletek olyan eredményeket is hozhatnak, amelyek teológiai minőségűvé kristályosodva a tradicionális vallásosság számára is új formákat adhatnak. (Hasonló fejlődési lehetőségre hívja fel a figyelmet Cox, Callahan, Schillebeckx.) Ebben az értelemben a New Age reprezentálja a Lanternari és Houtart által leírt dinamikát vallási vonatkozásban.

A New Age elemzésénél nem használható a

TEOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age kihívása és az evangélikáció lehetősége*. Laurea dolgozat. Budapest, Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémia, 1990.

FORRÁSOK: Lothar Gassmann, Helmuth von Glasenapp, Molnár Attila Károly, Nyíri Tamás és Stefan Üblackner munkái

SZOCIOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age értelmezési lehetőségei*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 1992. (Második javított kiadás)

vallásszociológiában bevált Fukuyama, Glock, Stark féle ötdimenziós modell. Ez semmiképpen sem a modell [8] hiányosságát, kritikáját jelenti, sőt éppen azt mutatja, hogy általa jól kimutatható a New Age sajátos mivolta. A hit, a vallásgyakorlat, a vallásos érzés és élmény, a vallás jellegű ismeretek és az életvitel vallási motivációjának dimenzióiból a hit dimenziója – a már említett vallásmivolt bizonytalansága miatt – csak nehezen és nem egyértelműen értelmezhető. A vallásos érzés szinte kizárólag „spirituális élményt” jelent, s úgy tűnik, hogy nem tehető analógia a tradicionális vallásosság dimenziójával. Az intézményesülés és erkölcsi vonatkozási rendszer hiánya miatt az intézményes vallásgyakorlat és elfogadott morális normák nincsenek meg. Döntő jelentősége van viszont – végülis kizárólagos – a vallási ismeretek dimenziójának. Mindez azt mutatja, hogy a tradicionális vallásoktól lényegileg eltérő, új jelenséggel állunk szemben, így a New Age elemzésénél sem igen használható a klasszikus ötdimenziós modell, és a tradicionális vallásosságot vizsgáló módszerek. Így a megmaradt egy dimenziót – az adott vallási ismereteket – kell nagytólencse alá venni, ami sajátosságaival magyarázatot adhat, hogy miért nem hathat a többi dimenzióra, illetve, hogy hiányként hat azzal, hogy a vallási ismeretek dimenzióját kitöltve meggátolja, hogy oda olyan tanítás kerüljön, ami kihat a többire. A New Age spirituális forradalma valamiféle „új pogányságot” jelent, s mint ilyen, önmaga identitását a kereszténységgel szembenállva definiálja. Tézisem, hogy a New Age megragadhatóságának és értelmezhetőségének lehetősége: a New Age transzcendencia-éhségként való értékelése.

[9] A NEW AGE JELENSÉG

A mai ember számára meghökkentő és hihetetlen dolgok történnek. Eddig úgy vélte, hogy misztifikációktól mentes világban él, s most látnia kell, hogy tömegek fordulnak olyasmik felé mint kelet-ázsiai bölcselet, ezoterika, asztrológia, régi természetvallások, okkultizmus,

TEOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age kihívása és az evangélikáció lehetősége*. Laurea dolgozat. Budapest, Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémia, 1990.

[8] A new age értelmezésének – nézetem szerint – döntő pontja: transzcendencia-éhségként való értékelése. [...]

[9] 1. A NEW AGE JELENSÉG

A mai modern ipari társadalomban élő ember számára meghökkentő és hihetetlen dolgok történnek. Eddig úgy gondolta, hogy misztifikációktól mentes világban él. És látnia kell, hogy emberek tömegei kezdenek olyasmik felé fordulni, mint: reinkarnáció, szellemgyógyítás, mágia,

FORRÁSOK: Lothar Gassmann, Helmuth von Glasenapp, Molnár Attila Károly, Nyíri Tamás és Stefan Üblackner munkái

[14] Für den modernen, aufgeklärten Zeitgenossen des wissenschaftlichen, industriellen Zeitalters tut sich Unglaubliches. Meinte er bis vor kurzem, endlich in einer weithin „entzauberten” Welt zu leben, muß er jetzt feststellen, daß für eine kaum zu überschätzende Zahl von

SZOCIOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age értelmezési lehetőségei*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 1992. (Második javított kiadás)

reinkarnáció, pszichotechnikák, etc.

Mindezek annak az útnak a mentén vannak, amelyekkel az ember próbálja az életét megragadni. A vallási igény, a lét megérthetősége, az én-nel és a kozmosszal való harmónia utáni törekvések jelentkeznek. Miszticista robbanásról, neo-gnózisról beszélnek.

Könyvek és analízisek sokaságát hozták létre, mégis szinte definiálhatatlan, hogy mi is a New Age. A neves New Age kritikus Hansjörg Hemminger ironikusan jegyzi meg: „Jóga és joghurt, erdőfutás és boszorkányszombat, műzli-rajongók és mágusok, filozófáló fizikusok és kísérletező spiritiszták, süket meditálók és hangos szekták, nehéz ezeknek egy definíciót adni.”¹

A New Age sikerének oka abban van, hogy az emberi antropológiában gyökerező vallásos igényt oly módon ígéri kielégíteni, hogy az nem jár sem szellemi erőfeszítéssel, sem erkölcsi konzekvenciákkal. Itt nem az Igazság keresésén van a hangsúly. A New Age egy olyan asztalhoz hasonlatos, ahol a legkülönbözőbb dolgok vannak összehordva, és mindenki azt válogatja ki belőle magának –

TEOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age kihívása és az evangelizáció lehetősége*. Laurea dolgozat. Budapest, Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémia, 1990.

sámánizmus, druidák, runairás, boszorkányság, régi természetvallások, kelet-ázsiai vallásosság és bölcselet, asztrológia, ezoterika és okkultizmus, szellemidézés, pszichotechnikák, etc.

Mindezek annak az útnak a mentén vannak, amelyekkel az ember próbálja az életét megragadni. A vallási igény, a lét megérthetősége, az én-nel és a természettel, a kozmosszal való harmóniában élés utáni vágy elementáris erővel tör föl a modern kor természettudomány-hitének fojtása alól. Miszticista és okkultista robbanásról, új tudásról, neo-gnózisról beszélnek.

[10] Könyvek és analízisek sokaságát hozták létre, mégis nehéz kitalálni, mi is ez az egész, miről szólnak, mit hirdetnek?

A neves new age kritikus Hans Jörg Hemminger ironikusan jegyzi meg: „Jóga és joghurt, erdőfutás és boszorkányszombat, műzli-rajongók és mágusok, filozófáló fizikusok és kísérletező spiritiszták, süket meditálók és hangos szekták, nehéz ezeknek egy definíciót adni.”²

[11] Sikerük oka és ereje abban van, hogy az emberi természetben gyökerező vallásos igényt olyan módon ígéri kielégíteni, hogy az nem jár erkölcsi konzekvenciákkal. Nem igen jár tényleges szellemi erőfeszítéssel sem. Itt nem az Igazság keresésén van a hangsúly. Ez egy olyan asztal, ahol a legkülönbözőbb dolgok vannak összehordva, és mindenki azt válogatja ki belőle magának, ami neki tetszik,

FORRÁSOK: Lothar Gassmann, Helmuth von Glasenapp, Molnár Attila Károly, Nyíri Tamás és Stefan Üblackner munkái

Menschen „Wiederverzauberung” zum Leitwort geworden ist: Reinkarnation, Geistheiler, Zauberei, Magie, Schamanen, Druiden, Runen, Hexen, alte Naturreligionen, ostasiatische Religiosität und Weisheitslehren, Astrologie, alle nur erdenklichen esoterischen und okkulten Theorien und Praktiken, Psychotechniken verschiedenster Schattierungen, sind scheinbar die Mittel und Wege geworden, womit der Mensch neuerdings sein Leben „in den Griff” zu bekommen sucht. Von einer „okkulten Explosion”, vom „Psychoboom”, von „Neuer Religiosität” oder „Neugnosis” ist die Rede. Irrationalismus ist angesagt. [...]

Unmengen an Büchern, Aufsätzen, Analysen wurden zu New Age produziert, und jede Zeitschrift, die etwas auf sich hält, greift dieses Phänomen auf. Trotzdem ist es recht mühsam, herauszufinden, was dieser Sammelbegriff, dieses Etikett, das sich verschiedenste Personen und Gruppierungen aufkleben, wirklich alles beinhaltet. Etwas ironisch merkt dazu der New-Age-Kritiker Hansjörg Hemminger an: „In diesem Spektrum aus Joga und Joghurt, Waldläufen und Walpurgisnacht, Müsli-Fans und Magiern, philosophierenden Physikern und experimentierenden Spiritisten, stummen Meditierern und lauten Sektierern sind Definitionen schwer zu geben.”

¹ Hemminger H. (HG), Die Rückkehr der Zauberer. New Age – eine Kritik. Rowohlt, Hamburg, 1987.

² Hemminger H. /Hg./, Die Rückkehr der Zauberer. New Age – eine Kritik. Rowohlt, Hamburg, 1987

/Egy másik idevágó rendkívül hasznos kritikai mű: Koch K., Sanfte oder harte Verschwörung? Pastoraltheologische Impulse zur christlichen Begegnung mit der Esoterik. In: Diakonia 18 /1987/ 223-234./

SZOCIOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age értelmezési lehetőségei*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 1992. (Második javított kiadás)

ötleteinek és hangulatainak megfelelően válogatva és változtatva –, amit saját igényeinek szempontjából a legmegfelelőbbnek vél.

Úgy látszik, igaza van Chestertonnak, hogy amióta az emberek nem hisznek Istenben, nem valamiféle semmire gondolnak, hanem mindenfélére. Ez a mindenféle pontosan aligha definiálható. Ami viszont szemmel látható, hogy új [10] életérzést követő tömegek keresnek új önismeretet, új rendszereket, új közösségeket elhagyva a tradíciókat. Azt a bensőségeséget és orientációs pontot keresik, amit az ipari civilizáció társadalmában nem találtak meg.

Hogy itt nem periférikus csoportosításokról van szó, szemlélteti, hogy Németországban az ezzel foglalkozó irodalom a könyvkereskedelem 10 %-át teszi ki.²

A New Age ihlette gondolatok mögött agnoszticizmus és szkepszis áll a nyugati értékek felé. Krízisjelenségeket látva, mint természetpusztulás, technika és szaktudományok általi uraltság miatt érzett tehetetlenség, az orientációra való képtelenség zavarában kételkednek az eddigi eredményekben. Mindezt erősíti a katasztrófától való rettegés: „5 perccel van 12 előtt” – mondják – és negatívan szemlélik a jövőt.

TEOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age kihívása és az evangélikáció lehetősége*. Laurea dolgozat. Budapest, Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémia, 1990.

ötleteinek, hangulatainak megfelelően válogatva és változtatva.³

Mélységesen igaza van Chestertonnak, hogy amióta az emberek nem hisznek Istenben, nem valami semmire gondolnak, hanem mindenfélére. Ez a mindenféle teljesen át nem látható, pontosan nem definiálható. Ami szemmel látható: új életérzést követő tömegek keresnek új önismeretet, új intézményeket, új egyházakat; elhagyva a tradicionális hagyományokat. A bensőséget keresik önmagukhoz, a természethez, a kozmoszhoz; amit a technikai civilizáció társadalmában elvett, illetve megtagadott tőlük.

[12] Hogy nem periférikus csoportosításokról van szó, azt folyóiratok, könyvek, tanfolyamok lavinája bizonyítja. Az ezzel foglalkozó irodalom a könyvkereskedelem 10%-át teszi ki.⁴

Az egész jelenség mögött a szkepszis áll a mai értékek és világértelmezés, a nyugati társadalmak célja és gyakorlata felé. A krízisjelenségeket látva, mint: természetpusztulás, örületes fegyverkezés, a technika és szaktudományok általi uraltság miatt érzett tehetetlenség, az orientációra való képtelenség, az érthetlenné váló világ és világkép /értve ezalatt mind a kozmoszról szóló tudományos – és nem tudományos – hipotéziseket, mind az államgépezet és adminisztrációjának utvesztőit/ zavarában az emberek kételkednek az eddigi eredményekben. [13] Ugy vélik – nem is minden alap nélkül –, hogy a nyugati civilizációt, és vele egész világunkat a szakadék felé taszítja a szakértők diktatúrája. Ezt erősíti a katasztrófától való rettegés, „5 perccel 12 előtt van” – mondják, és negatívan szemlélik a

FORRÁSOK: Lothar Gassmann, Helmuth von Glasenapp, Molnár Attila Károly, Nyíri Tamás és Stefan Üblackner munkái

Der Beobachter gewinnt den Eindruck, daß Chesterton recht hatte, wenn er sagt: „Seit die Menschen nicht mehr an Gott glauben, glauben sie nicht etwa an nichts mehr, sondern an alles.” Es ist unübersehbar: Breite Kreise unserer Gesellschaft suchen *abseits* der herkömmlichen Werte und Weltbilder, Institutionen oder Kirchen nach einem ganz „neuen Bewußtsein”, nach Innerlichkeit und Sinn, nach einer ganzheitlichen Beziehung zu Natur, Welt und Kosmos.

Daß nicht bloß Randgruppen betroffen sind, beweist die fast unheimliche Lawine an Büchern, Zeitschriften, Kursen und Seminaren, die obergenannten „Dinge” nutzbar und leicht zugänglich aufbereiten. [...]

Es ist bei vielen „in”, die Zukunft negativ zu betrachten. Es

² Stefan Üblackner: Der Traum vom „New Age”. Stadt Gottes 112 (1989) Jänner.

³ Nem véletlen, hogy a Szentatya egyesült államokbeli útján nyomtatékosan óvott a szinkretizmustól.

⁴ Stefan Üblackner: Der Traum vom „New Age”. Stadt Gottes 112 /1989/ Jänner. /Több helyütt is támaszkodom e tanulmány gondolatmenetére. /Jänner, Febuar, März//

SZOCIOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age értelmezési lehetőségei*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 1992. (Második javított kiadás)

Ugyanakkor sokan prófétaként lépnek fel, hangoztatván, hogy eljött a New Age, a Vízöntő Kor, az Ökológikus Kor, itt majd kisimulnak az ellentétek, harmónia, egység fog uralkodni.

A New Age rendszer alappillére a „Nagy Átalakulás” gondolata. A szinkretista szisztéma itt is megfigyelhető: a „Nagy Átalakulás” gondolatában együtt kavargó a felismerhetetlenségig összegyúrva – kelet és nyugat szinte egész gondolattermése: a keresztény eszkatológiától az Új Buddha eljövételéről szóló tanításon keresztül az antik mítoszokig. A Nagy Átalakulás gondolata egyfelől a lineáris történelemszemléleten alapul. Ezek főként a kereszténység által ihletett rendszereknél dominánsak, aholis a kezdettől a történelem vezet a világ beteljesüléséhez, amelyet végső és tökéletes újjáalakulásként értelmeznek. (Apokasztasizis szerűen.) Másfelől léteznek a ciklikus történelemszemlélethez [11] kötődő rendszerek, amelyek főként a keleti vallásokból, különösen az Új Buddha eljövételéről szóló tanításból (Mettaya) merítenek.

A New Age-tudásba való bevezetésnek három jellemző módja van: 1. Zarándoklat a különböző New Age szentélyekhez amelyek elszórva találhatók Európában és az USA-ban (Findhorn, Santa Fe). 2. Kurzusok, szemináriumok látogatása megfelelő meditációs- és pszichotechnikákkal kísérve. 3. A New Age irodalom alpműveinek tanulmányozása, mint: Thorwald Dethlefsen: *A sors mint esély*, Chris Griscom: *Az időillúzió*. Marilyn Ferguson szerint a következő mozzanatokon keresztül jut el valaki a New Age-be való integrálódáshoz: Az ember érzi, hogy civilizációkkal együtt katasztrófa felé sodródunk. Ennek alapján megkérdőjelezi magát a nyugati

TEOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age kihívása és az evangélikizáció lehetősége*. Laurea dolgozat. Budapest, Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémia, 1990.

jövőt.

Ugyanakkor sokan „szent küldetéssel” lépnek föl, azt hangoztatják, hogy eljött a „New Age”, „a Vízöntő Kor”, másnéven „Vízöntő Kor” vagy „Ökológikus Kor”. Itt majd minden jóra fog fordulni, az ellentétek kisimulnak, a harcok eltűnnek, szeretet, béke, harmónia és egység fog uralkodni.

A „Nagy Átalakulás” gondolata az egész new age alappillére és mozgatórugója. A szinkretista szisztéma itt is megfigyelhető: a „Nagy Átalakulás” gondolatában együtt kavargó – sokszor a felismerhetetlenségig és szétválaszthatatlanságig összegyúrva – kelet és nyugat szinte egész gondolattermése: a keresztény eszkatológia /zsidó és keresztény, kánoni és apokrif könyvek/, az új Buddháról szóló tanítás, az aranykor hagyománya és a legkülönbözőbb mítoszok és rendszerek.

[17] A new age tudást három módon lehet elmélyíteni: 1. Akik pontosan akarják megismerni ezt a gondolkodásmódot, azok elzarándokolnak az ismert new age szentélyekhez, amelyek elszórva vannak Európában és Kaliforniában. A két leghíresebb new age zarándokhely Findhorn Skóciában és Santa Fe az USA-ban. 2. Látogatják a – nem éppen olcsó – new age szemináriumokat, kurzusokat; megfelelő meditációs gyakorlatokkal és pszichotechnikákkal kísérve. 3. Tanulmányozzák a new age irodalmat, mint: Thorwald Dethlefsen *„A sors mint esély”* vagy Chris Griscom *„Az idő illúzió”* című művét. Marilyn Ferguson new age szerző szerint a következő

FORRÁSOK: Lothar Gassmann, Helmuth von Glasenapp, Molnár Attila Károly, Nyíri Tamás és Stefan Üblackner munkái

sei fünf vor zwölf, wenn nicht schon zu spät, tönt es von allen Seiten.

In dieses Szenario hinein verkünden nun verschiedene Leute eine neue „Heilsbotschaft”: Zumeist geschieht das unter dem Anspruch, ein „New Age” (neues Zeitalter) sei da, „Aquarian Age” (Wassermann-Zeitalter), Ökologisches Zeitalter oder sonstwie genannt. In ihm werde sich alles zum Guten wenden, alle Gegensätze und Kämpfe werden verschwinden, umfassende Liebe, Harmonie, Einheit und Friede herrschen.

Grob lassen sich drei Einstiegswege skizzieren, die natürlich auch vermischt werden können: Jene, die es gründlich anpacken, pilgern direkt zu den bekannten „New-Age-Heiligtümern” wie Findhorn in Schottland, Santa Fe in Neu-Mexiko (USA), nach Kalifornien oder zu den zahlreichen kleineren Ablegern dieser Muttergemeinschaften in ganz Europa. Andere besuchen die allorts angebotenen, nicht gerade billigen Kurse und Seminare, die mittels verschiedenster Meditationspraktiken oder Psychotechniken das „Neue Bewußtsein” zu bringen versprechen. Die dritte und bequemste Möglichkeit ist das Studium der

SZOCIOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age értelmezési lehetőségei*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 1992. (Második javított kiadás)

gondolkodást és a nyugati civilizáció eredményeit. Ebben a vákumszituációban megérinti a New Age világkép, amelyen keresztül felfedezi a kozmikus harmónia lehetőségét és ennek az energiának forrásait önmagában.

[12] A NEW AGE FORRÁSAI

A New Age közvetlen előzményének az USA-ban és Nyugat-Európában végbement kultúrforradalmat, a hippimozgalom szubkultúráját tekinthetjük, akik megtagadván a fogyasztói társadalom szisztémáit, kivonultak abból. Ki akartak törni abból a társadalmi és szemléleti formációból, amelyben a technika, teljesítményorientáltság, szakértő és menedzser terror folyik. Kitörésük a befeléfordulás volt. Mindent megpróbáltak amiről azt hitték, hogy általuk kiszélesíthetik öntudatukat. Az eszmények, amelyeket hirdetnek – ha kissé megváltozott formában is – a New Age alapgondolatai: önmegtalálás, harmónia, szeretet.

TEOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age kihívása és az evangélizáció lehetősége*. Laurea dolgozat. Budapest, Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémia, 1990.

lépésekben vezethető be valaki a new age-be: Az ember érzi, hogy katasztrófa felé sodródunk. Majd világképe – többnyire egy new age hívővel való találkozás hatására – megváltozik. Hall a new age világképről, elgondolkodik rajta, és belép a new age gondolat- és értékrendszerbe. Felfedezi az erő új forrásait saját kis energiáján felül, és azt, hogy hogyan állhat az emberiség szolgálatába.

[22] 2. A NEW AGE GYÖKEREI

Ha a new age gondolatkör előzményeinek keresésekor szétnézünk, az ember tekintete a 60-as évek, 70-es évek elején az USA-ban végbement kultúrforradalomba ütközik. Nem másról, mint a hippimozgalomról van szó. Arról a szubkulturáról, amely elfordult a technikai, fogyasztói társadalomtól, sőt kivonult abból. Ez a mozgalom megkérdőjelezte a nyugati társadalmak gondolat-, érték- és intézményrendszereit. Ki akart törni abból az uralkodó társadalmi és szemléleti formációból, amelyben a technika, teljesítmény-orientáltság, a szakbarbár szakértők és menedzserek terrorja folyik. Ezeknek a „virág gyermekeknek” irányultsága a befeléfordulás volt. Mindent megpróbáltak, amiről úgy hitték, hogy hozzásegítheti őket ahhoz, hogy kiszélesíthessék öntudatukat. [...] Olyan gondolatokat hirdettek, mint harmónia, béke, lelki önmegtalálás, új kapcsolat a természettel és a mindenséggel. Ezek az alapgondolatok – még ha kissé megváltozott for-[23]mákban is –, a mai new age

FORRÁSOK: Lothar Gassmann, Helmuth von Glasenapp, Molnár Attila Károly, Nyíri Tamás és Stefan Üblackner munkái

entsprechenden Literatur. Neben des bereits angeführten Autoren und Büchern seien noch „Schicksal als Chance” von Thorwald Dethlefsen und „Zeit ist Illusion” von Chris Griscom genannt. [...]

Nach Marilyn Ferguson wird man in vier Schritten zu einem New-Age-Anhänger: Das bisherige Weltbild eines Menschen, seine Sicht des Lebens und sein Glaube, gerät – meist durch Zufall, z. B. durch das Zusammentreffen mit einem New-Age-Begeisterten – ins Wanken. Spricht ihn die neue Lehre und Weltsicht an, wird er sich dafür interessieren und an irgendeiner Stelle ins New-Age-Gedankengut „einsteigen”. Wer weitergeht, so wird versprochen, kommt zunehmend zu einem neuen Ganzheits- oder Systemdenken, das über das verstandesmäßige Erfassen der Zusammenhänge hinausgeht. Man entdeckt neue Quellen der Kraft jenseits seines eigenen kleinen Selbst und wie sie im Dienst der Menschheit angewandt werden können.

Auf der Suche nach den Wurzeln der New-Age-Geisteshaltung stößt man zunächst auf die große nordamerikanische „Kulturrevolution” der Hippie-Bewegung in den sechziger und frühen siebziger Jahren. Sie stellte die westliche konsum- und leistungsorientierte Gesellschaft samt den ihr zugrundeliegenden Werten, Denkweisen und Institutionsformen radikal in Frage: Die „Blumenkinder” forderten und probten den Ausstieg aus der herrschenden Gesellschaftsform, aus einer von Technik und Wissenschaft beherrschten Welt, und propagierten die „große Wende nach innen”. Sie probierten alles, was eine „Bewußtseinserweiterung” zu fördern versprach: alte esoterische Traditionen, okkulte Praktiken, östliche Religiosität, Parapsychologie oder Drogen wie LSD. Triebkraft war die enorme Sehnsucht nach wahrer Erkenntnis und Erleuchtung, nach Einheit, Harmonie, Frieden, spiritueller Selbsterfahrung und einer neuen Beziehung zu Natur, Welt und Kosmos. Diese Grundlage

SZOCIOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age értelmezési lehetőségei*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 1992. (Második javított kiadás)

A közvetlen előzményeken túl, a New Age – némi egyszerűsítéssel állíthatjuk –, három forrásból merítkezik: 1. az ezoterika széles köréből, 2. alternatív tudományos teóriákból, 3. különböző vallásokból. A jelen bizonytalanságának a szorongatásában a jövő kiszámíthatóságának lehetőségét ígéri az asztrológia, amelytől a meg-nem-ismerhetők megismerését remélik. (Bár többnyire, hogy az „ezoterikus” és „titkos” jelző sokszor csak címke az árucikken.) A New Age az új kor bizonyítékát az asztrológiában látja. E tanítás szerint ugyanis most éljük a Hal Korból a Vízöntő Korba való átmenetet. A Hal Kor Krisztus születésével kezdődött és krisztusian vésetett. A most áttörő Vízöntő Kor egy új harmónia, a spirituális kiigazítás esélyét hozza magával.

A New Age irodalom szívesen utal vissza az antik gnózisra. A gnózis problematikáját – a nagy távolság ellenére – ezért szükséges érinteni, mert szellemét és számos tételét a New Age aktualizálta és hivatkozik is rá. Az I. század korinthuszi egyházához hasonlóan a New Age önmagát pneumatikus arisztokráciának tekinti. Azzal az elittudattal büszkélkednek, hogy bölcsességük [13] és misztikus tapasztalatuk a keresztény kinyilatkoztatásnál is mélységesebb. A szélsőségesen spirituális, anyagellenes irányzatok alapelvei egyformán alkalmasak mind a szélsőséges aszketizmus, mind a szélsőséges erkölcsi lazaság alátámasztására. Hiszen ha kizárólag a spirituális tudás számít, akkor a testi cselekedetek közömbösek, illetve az anyag értéktelensége folytán szinte negatívak. Mindebből viszont következhet az, hogy a test lerombolásának módja az askézis, de következhet az is,

TEOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age kihívása és az evangélikáció lehetősége*. Laurea dolgozat. Budapest, Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémia, 1990.

alapgondolatai is. [...]

Némi általánosítással és egyszerűsítéssel azt állíthatjuk, hogy a new age három forrásból merít: 1. Az ezoterika széles köréből. 2. Alternatív tudományos /és áltudományos/ teóriákból. 3. Különböző vallásokból. [24] [...] A jövő kiszámíthatóságának szempontjából nagy jelentősége van az asztrológiának, a meg nem ismerhetők megismerésében, azokról való információszerzésben pedig a spiritizmusnak. Bár az „ezoterikus” és „titkos” jelző sokszor pusztán csak vonzó címke az árucikken. [...] Sok new age író az asztrológiában látja az új kor bizonyítékát. Az ezoterikus tanítás szerint ugyanis most éljük a Hal-korból a Vízöntő-korba való átmenetet. A Hal-kor Krisztus születésével kezdődött, és krisztusian vésetett. A most áttörő Vízöntő-kor egy új harmónia, új emberiség, új harmónia és lelki kiigazítás esélyét hoz-[25]za magával.

A new age irodalomban szívesen utalnak vissza az antik gnózisra. A gnózis problematikáját azért feltétlenül szükséges érintenünk, mert szellemét és számos tételét a new age újra aktualizálta. „A korinthuszi egyház „pneumatikus arisztokráciája” azzal büszkélkedett, hogy bölcsessége, misztikus tapasztalata még az apostolokénál is mélyebb, fenségesebb /.../ A szentségek mágikus hatásába vetett hitük sodorta őket erkölcsi szabadosságba. Alapelveik azonban egyformán alkalmasnak bizonyultak mind a szélsőséges aszketizmus, mind az erkölcsi lazaság alátámasztására. /.../ Egy másik csoportjuk más következtetéseket vont le a külső, testi cselekedetek közömbös mivoltából, sőt, ezt a nézetet egyesítették a test rossz mivoltának tételével, majd azt hirdették: a testet a testi cselekedeteivel kell lerombolni. A test lerombolásának módját kínálták az élvezetek, gyönyörök, szexuális

FORRÁSOK: Lothar Gassmann, Helmuth von Glasenapp, Molnár Attila Károly, Nyíri Tamás és Stefan Üblackner munkái

ist – wenn auch in abgewandelter Form – für das New-Age grundlegend. Sie erreichte durch das Erfolgsmusical „Hair” (1968) erstmals weite Kreise. Im großen sind es drei Quellen, aus denen New-Age-Apostel vornehmlich schöpfen: das weite Feld der *Esoterik*, alternative *wissenschaftliche Theorien* und verschiedenste *Religionen*. Enorme Bedeutung hat in diesem Zusammenhang die *Astrologie*. In ihr finden viele New-Age-Autoren die „Beweise” für den Anbruch des Neuen Zeitalters. Nach esoterischen Lehren stehen wir am Übergang vom Fisch-Zeitalter zum Wassermann-Zeitalter. Das Fisch-Zeitalter hat knapp vor Christi Geburt begonnen und war christlich geprägt. Das jetzt anbrechende Wassermann-Zeitalter werde die gesamte Gesellschaft auf eine neue Evolutionsstufe bringen, die die Chance auf eine ganz neue Menschlichkeit, auf umfassende Harmonie, Liebe und Frieden und eine spirituelle Ausrichtung des ganzen Lebens in sich berge. In der New-Age-Literatur wird auch gerne auf die antike *Gnosis* zurückgegriffen. [...]

SZOCIOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age értelmezési lehetőségei*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 1992. (Második javított kiadás)

hogy a test lerombolásának lehetősége az előbbi szöges ellentéte.

Szintén az I. századhoz hasonlóan, ahol Kolosszéban a heterodox zsidóság köréből származó teozófiai elemekkel keverték a keresztény tanítást, a New Age bizonyos irányzatai Isten és a világ közötti közvetítő angyali erőket tisztelnek, sokszor azonosítva ezeket az égitestekkel, amelyeknek valamiféle determinisztikus erőt tulajdonítanak, és úgy vélik, hogy ezeknek erejét még az Evangélium sem törte meg. Mindebből ered a gnózis és a New Age mitizáló jellegzetessége.

Vonzóan hat továbbá a New Age számára a gnosztikusok alapállása, amely szerint elutasítanak minden tekintélyt, láznak minden tradíció ellen, és lelkesednek az új iránt. Különösen kedvelt a New Age szemében az a gondolat, amely a zsidó apokaliptikus irodalomból került a gnosztikus rendszerekbe, amely sötét színekkel ecsetelte a vég felé rohanó világot, és ellentétig menő feszültséget látott a jelen és a jövő között. A gnosztikusok – és nyomukban a New Age szerzők – a zsidó-keresztény apokaliptika anyagából kilúgoztak minden történelmi vonatkozást, eltávolítottak minden történelmi elemet, és a világ apokaliptikus végét valamiféle világteremtési mítosszá alakították át.

A New Age rendszerek talán legeredetibb komponense az alternatív tudományos teóriák. Úgy látják, hogy a tudomány és technika specializálódása a gondolkodás szilánkokká töredezéséhez, és ezáltal orientációs vákuumhoz vezetett. A résztudományok specializálódása következtében az egész szemlélete kiveszőben van. Ezen kívül az új tudományos eredmények bebizonyították, hogy egy sor eddig általánosan elfogadott elmélet zsákutcának bizonyult. Az eddig parádézó természettudomány a megérthetőség

TEOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age kihívása és az evangelizáció lehetősége*. Laurea dolgozat. Budapest, Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémia, 1990.

kicsapongások.³

„Kolosszéban más tanítás kezdett terjedni, mely a heterodox zsidóság köréből származott. A keresztény tanítást teozófiai elemekkel keverték. Tévtanítók arra próbálták rávenni a kolosszei keresztényeket, hogy az Isten és a világ között közvetítő angyali erőket imádják. Ezek a tévtanítók azonosították az angyali lényeket az égitestekkel, azt hirdették, hogy ezek erejét még az evan-[26]géliumnak sem sikerült megtörni. [...] A keresztény megváltástant a gnózis elválasztotta Jézus Krisztus személyétől, más megváltókat helyettesített be, az üdvösséget mítosszá formálta.”³

„[A gnosztikusok] Elutasítottak minden tekintélyt, lázadtak minden régi isten ellen, lelkesedtek az új iránt.”³

„Sokat merítettek még a gnosztikusok a zsidó apokaliptikus irodalomból is. Az apokaliptikus írások sötét színekkel ecsetelték a világot, így vonzóan hatott a gnosztikusokra. [...] A zsidó apokaliptika feszültséget látott a jelen és a jövő között, amit [27] azután a gnosztikusok az ellentétig fokoztak. A zsidó apokaliptika anyagából gnosztikusok kilúgoztak minden történelmi vonatkozást, eltávolítottak belőle minden történelmi elemet, az apokaliptika végítéletét világteremtési mítosszá alakították át.”³

[29] A tudomány és technika specializálódása a gondolkodás szilánkokká töredezéséhez, és ezáltal orientációs vákuumhoz vezetett. Minden résztudomány kitermelte a maga specialistáit, így az egész szemlélete kiveszőben van. Az új eredmények, mindenekelőtt az atomfizikában, megmutatták, hogy egy sor addig általánosan elfogadott elmélet zsákutcának bizonyult. A new age szerzők szerint az eddig parádézó fizika módszeraival a megérthetőség határához jutott. Az

FORRÁSOK: Lothar Gassmann, Helmuth von Glasenapp, Molnár Attila Károly, Nyíri Tamás és Stefan Üblackner munkái

Die Spezialisierung von Technik und Wissenschaften hat zu einer Aufsplitterung des Wissens und damit zu einer Orientierungslosigkeit geführt. Für jeden Bereich braucht es Spezialisten, der Blick fürs Ganze ging verloren. Neue Erkenntnisse, vor allem in der Atomphysik, zeigen, daß das bisher übliche wissenschaftliche Denken in eine Sackgasse geraten ist. Die bislang als Paradewissenschaft geltende Physik steht mit ihren Methoden an der Grenze des Verstehbaren. Man entdeckt neu, daß alles mit allem

³ Vanyó László: Az ókeresztény egyház és irodalma. Ókeresztény írók 1. 76-80. old.

SZOCIOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age értelmezési lehetőségei*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 1992. (Második javított kiadás)

határához jutott. A New Age által hirdetett felismerés az, hogy az egészet szemlélő, szent gondolkodásra van szükség, mivel a rész-szemlélet katasztrófába sodor. Ezt a szemléletet igyekeznek megalapozni az alternatív tudományokhoz sorolható New Age szerzők.

A legjelentősebb New Age szerző, az atomfizikus Fritjof Capra, párhuzamokat fedezett fel az új tudományos eredmények és a régi keleti vallások között. Mindebből egy személyes misztikus világgépet alkotott.

A New Age gondolkodók bőségesen merítenek a különböző pszichológiai irányzatok forrásaiból is. Különösen a transzperszonális pszichológiából, amely az élet titkos oldalait a pszichológia segítségével próbálja megragadni. Témái: a kozmikus öntudat, az egyén transzcendenciája, misztikus tapasztalat, a csoda, az extázis, az utolsó érték. A „transzperszonális” mint az Egy gondolható el, amivel az individuum egy magasabb öntudati állapotba tud feloldódni. Már az első ránézésre is látható a közelség a gnózással és a kelet-ázsiai hagyományokkal.

A New Age forrásai között szerepelnek különféle vallási rendszerek. A vallás általi ihletettség ellenére a New Age nem szívesen beszél vallásról, sokkal inkább vallásiról, spirituális összefüggésekről. Marilyn Ferguson adta könyve egy fejezetének a következő sokat kifejező címet: „Vallástól a spiritualitás felé”.

[15] A New Age mindenekelőtt harmóniát és egységet akar hozni. Az egység itt szinkretizmust jelent. Emögött az a réges régi törekvés áll, hogy egy olyan világ-egység-vallás jöjjön létre, amelyben minden eddigi vallás részt kaphat. A New Age rendszerekben Isten úgy szerepel, mint az

TEOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age kihívása és az evangélikáció lehetősége*. Laurea dolgozat. Budapest, Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémia, 1990.

embernek fel kell ismernie, hogy szent, mindennel összefüggő, az egészet szemlélő gondolkodásra van szükség. [...] Ebből a komolyan veendő háttérből kiindulva próbálják meg az alternatív tudományokhoz sorolható new age szerzők megalapozni ezt az új szemléletet. Az atomfizikus Fritjof Capra párhuzamokat fedezett fel az új tudományos eredmények és a régi keleti bölceletek és vallások között. Capra az atomfizika természetképéből és a nagy keleti vallásokból egy személyes misztikus világgépet alkotott. /Capra műveiben világosan meg kell különböztetni a tudós megállapításait a filozófáló [30] értelmezéseitől!/

A new age gondolkodók a pszichológiából is bőségesen merítenek, különösen a Kaliforniában működő transzperszonális pszichológiából. Ez az élet titkos, fel nem fedezett, transzcendens oldalát a pszichológia segítségével próbálja megragadni. Legfontosabb témái: a csoda, az ekstázis, az utolsó érték, a kozmikus öntudat, az egyén transzcendenciája, misztikus tapasztalat.

A „transzperszonális” itt, mint az „Egy” gondolható el, amivel az individuum egy magasabb öntudati állapotba tud feloldódni. Már az első ránézésre is látható a közelség az ezoterikával, a gnózással és a kelet-ázsiai hagyományokkal.

2.4 Vallási rendszerek

A new age nem szívesen beszél vallásról, sokkal inkább vallásiról, spirituális összefüggésekről. Marilyn Ferguson adta könyve egy részének ezt a jellemző címet: „Vallástól a spiritualitás felé”.

A new age mindenekelőtt egységet és harmóniát akar hozni. Az egység itt szinkretizmust jelent. Emögött az a régi vágy áll, hogy egy világ-egység-vallás jöjjön létre, amelyben minden vallás részt kap. Isten ebben úgy szerepel, mint az univerzum rendező

FORRÁSOK: Lothar Gassmann, Helmuth von Glasenapp, Molnár Attila Károly, Nyíri Tamás és Stefan Üblackner munkái

verknüpft ist, daß das Ganze mehr ist als die Summe seiner Einzelteile, systemisches oder holistisches (ganzheitliches) Denken wird gefordert.

Ausgehend von diesem ernstzunehmenden Hintergrund, haben Leute wie Fritjof Capra in östlicher Religiosität und Weisheitslehre viele Parallelen zu diesem „Neuen Denken” entdeckt.

Capra baut aus dem wissenschaftlichen *Naturbild* der Atomphysik und den Traditionen östlicher Religiosität ein persönliches „mystisches” *Weltbild*. Also muß man im Werk Capras die schlich richtigen wissenschaftlichen Darlegungen (etwa die Notwendigkeit eines ganzheitlichen Denkens) deutlich von seinen subjektiven Deutungen unterscheiden.

Auch neue Modelle aus der *Psychologie* werden als Stützen der New-Age-Idee herangezogen, besonders die in Kalifornien entstandene „Transpersonale Psychologie”. Sie will die geheimnisvolle, transzendente (übernatürliche, jenseitige) Seite des Lebens mit Methoden der Psychologie erkunden. Wichtigste Themen sind: letzte Werte, Gipfelerlebnisse, Ekstase, Wunder, kosmisches Bewußtsein, Transzendierung des Selbst, mystische Erfahrungen usw. Das „Transpersonale” wird dabei als das „Eine” gedacht, mit dem das Individuum in höheren Bewußteinzuständen verschmelzen kann. Schon auf den ersten Blick ist die Nähe zu Esoterik, Gnosis und ostasiatischen Traditionen nicht zu übersehen.

Im New Age redet man nur ungern von „Religion”, viel lieber von „religiös” oder „spirituell” – Begriffe, die nicht so deutlich abgrenzbar sind. Marilyn Ferguson betitelt einen Abschnitt in ihrem Buch mit: „Von Religion zu Spiritualität”.

Das New Age will vor allem Harmonie und Einheit bringen. [...] Dahinter scheint der alte Wunsch nach einer Art „Welteinheitsreligion” zu stehen, in der alle bisherigen Religionen irgendwie Platz haben. Gott wird dann als „organisierende Matrix” des

SZOCIOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age értelmezési lehetőségei*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 1992. (Második javított kiadás)

univerzum rendező mátrixa (M. Ferguson), mint önrendező mechanizmus (F. Capra), vagy mint a kozmikus energiák összessége.

Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy mindenki önmaga vallásos autoritása, papja.

A New Age az általa ígért spirituális megismerést különböző pszicho- és meditációs-technikák segítségével képzeletileg elérhetőnek, és ebben az értelemben beszélnek spiritualitásról, amit direkt-tudásnak mondanak, és olyan bepillantást várnak tőle az univerzális tudás mélységeibe, ami racionális, analízáló alapon elérhetetlen.

A New Age spiritualizmusa háttérben az univerzális-kozmikus-isteni-energia fogalma áll. A New Age spiritualitásának éppen az a célja, hogy az ember megismerje, és része legyen ennek az energiának.

A keresztény hagyományokkal szembenállva, ihlető forrásként a nagy keleti vallásokra hivatkoznak: a hinduizmusra, buddhizmusra és a kínai univerzizmusra, amelyekkel igazolva látják magukat.

[16] A NEW AGE FAJTÁI

A New Age fajtáinak tárgyalásakor szembe kell néznünk azzal a problémával, hogy a New Age meglehetősen kaotikus irányzatai önmagukban is állandóan változnak, új elemeket emelnek be rendszereikbe, miközben nemcsak az összefüggéseket, hanem magukat az elemeket is alaposan átalakítják. A New Age-ben – forrásaival analóg módon – három nagy erővonal rajzolódik ki: az okkultisztikus, ezoterikus; a filozófikus, alternatív tudományos; és a vallási jellegű irányzatok. Mindezek átfedhetik egymást.

Az okkultisztikus irányzat jellemzője az az elgondolás, hogy bizonyos személyek, tárgyak vagy cselekedetek képesek az elérendő céllal semmiféle kapcsolatban nem lévő eszközökkel rendkívüli hatásokat kiváltani. Az ebben az értelemben vett saját hatalma tudatát átélő függetlennek érzi magát mind az isteni hatalomtól, mind az erkölcsi

TEOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age kihívása és az evangelizáció lehetősége*. Laurea dolgozat. Budapest, Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémia, 1990.

mátrixa /M. Fergu-[31]son/, mint önrendező mechanizmus /F. Capra/, vagy mint minden kozmikus energia összessége.

Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy mindenki saját maga papja, mindenki saját vallásos autoritása.

[32] A new age számára a spirituális megismerés különböző ritusok, pszicho- és meditációs technikák segítségével érhető el. A new age apostolok ebben az értelemben beszélnek spiritualitásról. Ezt direkt tudásnak mondják és bepillantást várnak tőle az univerzális tudás mélységeibe, ami az analízáló és mereven racionális alapokra épülő tudomány számára elérhetetlen.

Az egész háttérben az univerzális-kozmikus-isteni-energia fogalma áll. A new age spiritualitásának éppen [33] az a célja, hogy az ember egyesüljön ezzel az energiával, hogy megismerje és része legyen.

A new age hívei ihlető forrásként főleg a keleti vallásokra hivatkoznak: a hinduizmusra, a buddhizmusra és a kínai univerzizmusra; ezzel látván igazolva magukat.

[34] 3. A NEW AGE FAJTÁI

A new age milliőnyi irányzata /amelyek önmagukban is állandóan változnak, és amelyek nemigen rendelkeznek logikai rendezettséggel, koherenciával/ aligha írhatók le. A new age masszájában, forrásaival analóg módon, három nagy erővonal rajzolódik ki: az okkultisztikus, a filozófikus és a vallási irányzat, melyek kétségkívül erősen átfedik egymást.

FORRÁSOK: Lothar Gassmann, Helmuth von Glasenapp, Molnár Attila Károly, Nyíri Tamás és Stefan Üblackner munkái

Universums (Ferguson), als „Selbstorganisationsdynamik” (Capra), als „Summe aller kosmischen Energien” usw. angesehen.

Praktisch bedeutet das: Im New Age ist jeder sein eigener Papst, seine eigene religiöse Autorität.

Zudem ist für den New Ager „Spirituelle Erfahrung” grundsätzlich machbar durch verschiedenste Praktiken, Psycho- und Meditationstechniken. In diesem Sinn reden von „Mystik” und „mystischer Erfahrung”. Sie bringe „direktes Wissen”, Einblick in die Tiefen der Wahrheit und ein universales Wissen, das von der analysierenden, rationalistischen Wissenschaft nicht erreichbar sei.

Im Hintergrund scheint die eigenartige Idee des unendlichen Fließens einer universalen, kosmischen, göttlichen Energie zu stehen. Sich mit dieser zu vereinen, sich bewußt zu werden, daß man ein Teil von ihr sei, ist kurz gesagt das Ziel der New-Age-Spiritualität.

SZOCIOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age értelmezési lehetőségei*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 1992. (Második javított kiadás)

törvénytől. Az okkultisztikus irányzat legfontosabb komponense az asztrológia, amelynek célja a kozmikus determináció ismeretében az azokhoz való alkalmazkodás. A New Age legeredetibb részét a filozófikus irányzathoz sorolható szerzők hozták létre. Legcélravezetőbbnek itt is a „klasszikusok” tanulmányozása tűnik.

Marylin Ferguson publicistát a „New Age anyjának” nevezik. „A szelíd összeesküvés. A személy és a társadalom átalakulása a Vízöntő Korában” című könyve a New Age bibliája. A New Age mozgalom lényegéről azt írja, hogy egy vezető nélküli hálózat küzd radikális változásokért. Tagjai felmondták a nyugati világ alapkonceptióit, és ilyen értelemben megtörik a történelem kontinuitását. A Vízöntő jegyében való szelíd összeesküvésnek nincs politikai doktrínája, szellemi mozgalom, mely most veszi kezdetét, és figyelmen kívül hagyja az eddigi tudományokat és gondolatokat.

[17] Sir George Trevelyan az angol New Age vezetője (1982-ben alternatív Nobeli-díjas Petra Kellyvel). Világunk és a New Age kapcsolatát úgy látja, hogy civilizációnk – a szó legteljesebb értelmében – elérte mélypontját. Ezért az átváltozás lehetősége, sőt kényszere, nagyobb mint bármikor. Ennek az átváltozásnak következtében történik az Új Kor eljövetele, a kozmosz nagy átalakulása, amely élő egységet és a lét valóságának megmutatkozását hozza.

TEOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age kihívása és az evangélikáció lehetősége*. Laurea dolgozat. Budapest, Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémia, 1990.

[43] Legcélravezetőbbnek a „klasszikusok” tanulmányozása tűnik.

Marylin Ferguson azért tartozik leginkább ebbe az irányzatba, mert gondolkodásában sem az ezoterikus, sem a vallási jelleg nem domináns. 1938-ban született Colorádóban, újságíró és publicista, a „new age anyjának” is nevezik. „A szelíd összeesküvés. A személyes és a társadalom átalakulása a Vízöntő korában” című könyve a new age Bibliája. A new age mozgalomról azt mondja: Egy vezető nélküli erős hálózat küzd radikális változásért. Tagjai felmondták a nyugati világ alapkonceptióit és megtörik a történelem kontinuitását. A Vízöntő jegyében való szelíd összeesküvésnek nincs politikai doktrínája, egy új szellemi mozgalom, amely most veszi kezdetét, és az eddigi tudományokat és gondolatokat figyelmen kívül hagyja.¹⁰

Sir George Trevelyan 1906-ban született, 1982-ben Alternatív Nobel-díjas Petra Kellyvel; az angol new age vezetője. Világunkról és a new age-ről kifejti: Most érte el a civilizáció a mélypontját a szó legteljesebb értelmében, az átváltozás lehetősége nagyobb mint bármikor, mely által eljön az új kor és új energiák szabadulnak fel. A kozmosz nagy átalakulása, élő egység és a lét valósága. A gonosz, ami reális hatalom, csak negatív aspektusa ezeknek az

FORRÁSOK: Lothar Gassmann, Helmuth von Glasenapp, Molnár Attila Károly, Nyíri Tamás és Stefan Üblackner munkái

Zunächst sollen hier einige der wichtigsten New-Age-Vordenker zu Wort kommen.

Marylin Ferguson, geboren 1938 in Colorado, Journalistin und Publizistin, wird mit ihrem Buch „Die sanfte Verschwörung. Persönliche und gesellschaftliche Transformation im Zeitalter des Wassermannes” oft als eine Art „Mutter” des New Age angesehen. Ihr Buch gilt als „New-Age-Bibel”. Darin liest man:

„Ein führerloses, aber dennoch kraftvolles Netzwerk arbeitet, um in dieser Welt eine radikale Veränderung herbeizuführen. Seine Mitglieder haben sich von gewissen Grundkonzeptionen westlichen Denkens losgesagt und dabei möglicherweise sogar die Kontinuität der Geschichte unterbrochen. Dieses Netzwerk ist die sanfte Verschwörung im Zeichen des Wassermanns. Eine Verschwörung ohne politische Doktrin. Ohne Manifest. Es handelt sich um einen neuen Geist – eine aufsehenerregende, neue Sicht der Welt nimmt ihren Anfang, die bahnbrechende Erkenntnisse der Wissenschaft und Einsichten ältesten menschlichen Gedankengutes umfaßt.”

Sir George Trevelyan, geboren 1906, Träger des „Alternativen Nobelpreises” 1982 (zusammen mit Petra Kelly), Leitfigur der englischen New-age-Bewegung, begründet, warum das New Age gerade jetzt kommen muß:

„Jetzt hat die Zivilisation im wahrsten Sinne des Wortes ihren Tiefstand erreicht, die Möglichkeiten einer Verwandlung sind jedoch größer als je zuvor, indem das ‚Neue Zeitalter‘ anbricht und die neuen Energien fließen.

¹⁰ Ferguson M., Die sanfte Verschwörung. Persönliche und gesellschaftliche Transformation im Zeitalter des Wassermannes. Knaur TB, München 1987.

SZOCIOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age értelmezési lehetőségei*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 1992. (Második javított kiadás)

Fritjof Capra atomfizikus a legnevesebb New Age szerző. Könyvei: „A fizika taoja”, „Forduló időpont” és az „Új gondolkodás” mind bestseller lett. Módszere az, hogy egybeveti a legújabb tudományos eredményeket az ősi keleti világképekkel. Megállapítja, hogy korunkban minden összezavarodott, ezért szükséges az összefüggésekben gondolkodó, szent és ökológikus világkép. Ez a gondolkodásmód úgy szemléli az embert, mint a természet sűrű szövédékekének egy szálát. Ez a szemléleti mód nála a harmónia lehetőségének feltétele.³

³ További neves New Age szerzők: **David Bohm, Ken Wilber, Stanislav Grof, Charles Tart, Morris Berman, Rupert Sheldrake, Arnold Graf Keyserling, David Spangler, Brita és Wolfgang Dahlberg, Alan Watts, Karl Pribham, Günther Schiwy, Elmar R. Gruber.**

TEOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age kihívása és az evangélikáció lehetősége*. Laurea dolgozat. Budapest, Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémia, 1990.

energiáknak. Ha ezt megértjük, boldog várakozással tekinthetünk a dolgok elé, és látjuk a változásokat, amelyek világunkban kiszélesednek.¹¹

Fritjof Capra 1936-ban született Bécsben, Kaliforniában atomfizikus, a legtöbbet olvasott new age szerző. Könyvei: „A fizika taoja”, „Forduló időpont”, „Az új gondolkodás” – mind bestseller lett. Módszere: megnézi az új tudományok eredményeit, és egybeveti a keleti világképekkel, elsősorban a taoval. Ugy látja, hogy ma minden összezavarodott, ezért kell összefüggésekben gondolkodó szent és ökológikus világkép. Az új gondolkodásmód felismeri az emberekben a belső értékeket, és úgy szemléli, mint a természet gazdag, sűrű szövédékekének egy szálát. Így az ember legyőzi az egyoldalú racionális gondolkodásmódot, ami magán viseli a könyörtelen konkurenciaharcot, [45] és az ember harmóniában fog élni a kozmosszal, összhangban a természettel. [...] ¹²

¹¹ Trevelyan G., Eine Vision des Wassermann-Zeit-alters. Gesetze und Hintergründe des New Age. Goldman TB, München /4/ 1987.

¹² Capra F., Wendezeit. Bausteine für ein neues Weltbild. Knaur TB, München 1988.

FORRÁSOK: Lothar Gassmann, Helmuth von Glasenapp, Molnár Attila Károly, Nyíri Tamás és Stefan Üblackner munkái

Die große Umwälzung – und Offenbarung – unserer Zeit ist die Wirklichkeit der lebendigen Einheit des Seins, die jetzt in unser Leben durchbricht. Das Böse, eine sehr reale Macht, ist nur der negative Aspekt dieser Energien. Sobald wir dies begreifen, können wir mit froher Erwartung aufblicken, während wir den Veränderungen entgegensehen, die sich jetzt schon über unsere Welt ausbreiten.”

In unseren Breiten ist wohl der 1939 in Wien geborene, nun in Kalifornien tätige Atomphysiker Fritjof Capra der meistgelesene New-Age-Autor. Seine Beschäftigung mit dem Verhältnis von neuen wissenschaftlichen Theorien (vornehmlich aus der Physik) und östlichen Traditionen (besonders des Taoismus) und das daraus resultierende Weltbild faszinieren viele Zeitgenossen ungeheuer. Seine Bücher „Das Tao der Physik”, „Wendezeit” und „Das neue Denken” wurden allesamt Bestseller.

Capra argumentiert: In der heutigen Welt, in der alles miteinander verknüpft und voneinander abhängig ist, brauche es ein „Neues Denken”, das fähig ist, in Zusammenhängen zu denken, eine „holistische” (ganzheitliche) oder „tief ökologische” Weltsicht. Diese erkennt nach Capra den inneren Wert jedes Lebewesens und sieht den Menschen eher als eine der vielen Fasern des reichhaltigen Gewebes der lebenden Natur. So werde der Mensch das einseitige rationalistische (verstandesbetonte) Denken, das den erbarmungslosen Konkurrenzkampf in alle Bereiche des Lebens hinein-[16]trug, überwinden und zur Harmonie und zum Einklang mit Natur, Welt und

SZOCIOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age értelmezési lehetőségei*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 1992. (Második javított kiadás)

[ld. 3. lábjegyzet fent]

A New Age populáris irányzatának talán legjellegzetesebb képviselője Joseph Murphy, akinek kulcstétele az, hogy az ember mindent elérhet, ha rábízta magát a benne lévő istenire. Eklektikus gondolkodásában összeházaszik a misztika, a panteizmus, a szinkretizmus, az okkultizmus, a hedonizmus és C.G. Jung pszichológiája úgy, hogy kijelentéseit bibliai idézetekkel is megkísérli alátámasztani. Teóriájának lényege, hogy az ember szelleme egy az egyetemes szellemmel, tehát amennyiben valamire indítást érez, az megteendő, mert az egyetemes szellem erejéből való. Isten – Murphy szerint –: az életelv. „Pszichológiai tekintetben Isten azzá lesz az ön számára, amilyennek őt látja. Akár Szentháromságnak vagy Teremtőnek nevezi, akár Allahnak, Brahmának vagy Visnunak, felsőbbrendű léleknek vagy gondviselésnek, végtelen bölcsességnek vagy mindenütt jelenvalóságnak, a világegyetem teremtőjének vagy isteni szellemnek, legmagasabb lénynak, életfeltételnek, élő szellemnek [18]

TEOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age kihívása és az evangélikáció lehetősége*. Laurea dolgozat. Budapest, Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémia, 1990.

További neves new age szerzők: David Bohm, Ken Wilber, Stanislav Grof, Charles Tart, Morris Berman, Rupert Sheldrake, Arnold Graf Keyserling, David Spangler, Brita és Wolfgang Dahlberg, Alan Watts, Karl Pribham, Günther Schiwy, Elmar R. Gruber.

FORRÁSOK: Lothar Gassmann, Helmuth von Glasenapp, Molnár Attila Károly, Nyíri Tamás és Stefan Üblackner munkái

Kosmos finden. Letztlich sei diese „tief ökologische“ Weltansicht eine religiöse und spirituelle, meint der New-Age-Autor. Wenn Capra aber von „religiös“ und „spirituell“ spricht, muß man beachten, daß Gott für ihn nicht der Schöpfer, „sondern der Geist des Universums ist“. Für Capra ist daher „die Gottheit natürlich weder männlich noch weiblich, noch in irgendeiner persönlichen Form manifestiert, sondern stellt nichts weniger als die Selbstorganisationsdynamik des gesamten Kosmos dar“. Von einem personalen Schöpfergott, wie ihn die Bibel verkündet, ist hier keine Rede mehr.

Weitere in New-Age-Kreisen hoch angesehene Autoren sind u. a.: David Bohm, Ken Wilber, Stanislav Grof, Charles Tart, Morris Berman, Rupert Sheldrake, Arnold Graf Keyserling, David Spangler, Brita und Wolfgang Dahlberg, Alan Watts, Karl Pribham, Günther Schiwy, Elmar R. Gruber.

LOTHAR GASSMANN

[46] A New Age-mozgalmon belül fontos szerepet visz a „pozitív gondolkodás” tana. Állítólag az ember mindent elérhet, ha rábízta magát a „benne levő istenire”. [...] Ennek a mozgalomnak legbefolyásosabb szerzője Joseph Murphy. [...] [47] [...] Murphy eklektikus [...] A legfontosabb szellemi áramlatok, amelyek Murphynél összeházaszódik: misztika, panteizmus, szinkretizmus, okkultizmus, hedonizmus, optimista humanizmus, Keresztény Tudomány és C.G. Jung pszichológiája. Ami Murphynél különösen feltűnik, és a Bibliából kiindulva kritikákra ad okot, az, hogy sok kijelentését bibliai idézettel ugyekezni alátámasztani.

idézet: 48. o.

[48] [...] És Murphy tényleg egyenlővé teszi Istent a

SZOCIOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age értelmezési lehetőségei*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 1992. (Második javított kiadás)

vagy teremtmény mindenhatóságnak – mindegy.”⁴ Az Istenben való hitről csak annyiban tud beszélni, amennyiben Istent azonosítja a tudatalattival. „Ő azzá lesz, amit ön hisz.”⁵ Mindebből következőleg Murphy úgy véli, hogy az imádság önszuggesszió és az önmegváltás eszköze. A bűn definíciója nála az, hogy akkor vétkezik valaki, ha nem törekszik az egészségre, boldogságra, sikerre – azaz a valódi önmegvalósításra. Következésképp a bűnbocsánat: önmegbocsátás. Tehát a megváltás a tudatalattiból történik önszuggesszió által, ezért Murphy misztikája inkább valamiféle pszichológia vallási frazeológiával. Murphy misztikájának lényegéről így ír: „Az ön szelleme Isten szelleme, az ön lelke Isten lelke és az életelv (Isten) munkálkodik önben.”⁶ Murphy voltaképpen az ember tudatalattijának erejére épít (The Power of your Subconscious Mind.) Az Abszolútum onnipotenciája az ember tudatalattija mindenhatóságát jelenti nála. Az ő misztikájában tehát nem Isten és a lélek egyesüléséről van szó, hanem a tudat és a tudatalatti egyesüléséről azzal a céllal, hogy létrehozzon egy olyan hatalmi potenciát, amely képes a hedonista kívánságok teljesítésére.

A New Age vallásos irányzatai főként a keleti vallásokból, elsősorban a hinduizmusból, a buddhizmusból és a kínai univerzizmusból merítenek.

A hinduizmusból a korlátlan szinkretizmust, a Minden-Egy tanát és a lélekvándorlás gondolatát veszik át. A szinkretista szemlélet megfogalmazását megtaláljuk Gandhinál: „Én ugyanis Buddhának, Krisnának és

TEOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age kihívása és az evangélizáció lehetősége*. Laurea dolgozat. Budapest, Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémia, 1990.

[46] A new age vallási irányzata főként a három nagy keleti vallástól: a hinduizmustól, a buddhizmustól és a kínai univerzizmustól kölcsönöz /meglehetősen eklektikusan és eltorzítva/ gondolatokat.

[47] A new age szerzők a hinduizmusból különösen a szinkretizmust, a Minden-Egy tanát és a lélekvándorlás gondolatát veszik át. [...]

[48] [...] Gandhi megfogalmazásában: „Én ugyanis

FORRÁSOK: Lothar Gassmann, Helmuth von Glasenapp, Molnár Attila Károly, Nyíri Tamás és Stefan Üblackner munkái

tudatalattival. [...]

idézet: 48. o., helyesen: „Őn azzá lesz, amit ön hisz.”

[előtte: [...] az embernek nem szükséges egy rajta kívül létező hatalomban hinnie, hanem hitének vagy gondolkodásának programozásával meg kell változtatnia életét.]

[48] Az imádság Murphy szerint önszuggesszió, és az önmegvalósítás eszköze. [...] [49] [...] „Őn tehát vétkezik, ha nem törekszik egészségre, jólétre, sikerre, lelki békességre, szeretetre és boldogságra – azaz: valódi önmegvalósításra.” [...] A megbocsátás önmegbocsátás. [...] [49] [...] Az ilyen bocsánat, az ilyen váltság, az ilyen üdvösség nem kívülről jön, nem egy valóságos Isten ígéri, hanem belülről jön: a tudatalattiból, ha beleszuggerrálták a pozitív gondolkodás szellemi magatartását.

idézet: 57. o., [57] De már ez az idézet megmutatja, hogy ő [Murphy] nem Istenre gondol itt, hanem egy életelvre, konkrétan: „az ön tudatalattijának ereje” ez (The Power of Your Subconscious Mind”). [...] „Az ’Úr’ szót úgy kell értelmezni, mint az ön tudatalattijának mindenhatóságát, illetve végtelen erőit.” [...] Itt tehát már nem Isten és a lélek egyesüléséről van szó, mint a korábbi misztikusoknál, hanem a tudat és a tudatalatti egyesül azzal a céllal, hogy létrehozzon egy hatalmasságot (hatalmi potenciát) minden kívánsága hedonista teljesítése érdekében.

HELMUTH VON GLASENAPP

[427] Amikor egy alkalommal egy misszionárius azt jegyezte meg Gandhinak, hogy Jézus tanítványának tartja

⁴ Lothar Gassmann: New Age. Telos Verlag der Liebenzeller Mission. 1987. (Primo – Evangéliumi Kiadó)

⁵ Uo.

⁶ Uo.

SZOCIOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age értelmezési lehetőségei*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 1992. (Második javított kiadás)

Mohamednek is tanítványa vagyok” – mondotta, miután megerősítette, hogy Jézus híve, mert „ők valamennyien ugyanazt akarják: igazságot, szeretetet és becsületességet”. „Nem hiszem, hogy egyedül csak a Védák isteni eredetűek. Inkább úgy vélem, hogy a Biblia, a Korán és a Zen-Veszta pontosan ugyanolyan isteni inspiráció hatására keletkeztek, mint a Védák. A hinduizmus nem exkluzív vallás. Jut benne hely a világ összes prófétáinak tisztelete számára.”⁷ A New Age relativizmusát erősíti, hogy a hinduizmus kétségbe vonja, hogy „bármely logikai [19] rendszer alkalmas volna metafizikai igazságok tökéletesen pontos kifejezésére”, legfeljebb arra, hogy a „valódit többé kevésbé érthető és meggyőző szimbolika formájában fejezzék ki.”⁸

A New Age számára – sikerének szempontjából különösen – döntő jelentőségű a lélekvandorlás tana. Ez a doktrína lehetővé teszi az itt és most döntésszituációjának enyhítését, elmosását. A New Age a buddhizmusból a lélekvandorlás tanát, az önmegváltás gondolatát és a meditációs technikákat vette át. Az önmegváltás tételének sokat idézett és sokat kifejező helye Buddhának mondása a

TEOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age kihívása és az evangélikáció lehetősége*. Laurea dolgozat. Budapest, Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémia, 1990.

Buddhának, Krisnának és Mohamednek is tanítványa vagyok” – mondotta, miután megerősítette, hogy Jézus híve, mert „ők valamennyien ugyanazt akarják: igazságot, szeretetet és becsületességet.”¹⁵ [...] [50] Gandhi: „Nem hiszem, hogy egyedül csak a Védák iste-[51]ni eredetűek. Inkább úgy vélem, hogy a Biblia, a Korán és a Zend-Aveszta pontosan ugyanolyan isteni inspiráció hatására keletkeztek, mint a Védák. /.../ A hinduizmus nem exkluzív vallás. Jut benne hely a világ összes prófétáinak tisztelete számára.”¹⁷ [...] [49] A hinduk nem hiszik, hogy „bármely logikai rendszer [50] alkalmas volna metafizikai igazságok tökéletesen pontos kifejezésére”, legfeljebb arra alkalmasak, hogy a „valódit többé-kévesbé érthető és meggyőző szimbolika formájában fejezzék ki”.¹⁶

[94] Talán azért olyan népszerű a new [95] age körében az ujrászületés gondolata, mert elmossa az itt és most döntésszituációjának komolyan vételét, felelősségét. [...] [54] A keleti vallások közül a new age szempontjából a legnagyobb jelentősége a buddhizmusnak van. A lélekvandorlás tanán túl az önmegváltás gondolata és a meditációs technikák ihlették meg a new age rendszereket.

FORRÁSOK: Lothar Gassmann, Helmuth von Glasenapp, Molnár Attila Károly, Nyíri Tamás és Stefan Üblackner munkái

öt, Gandhi így válaszolt: „Az is vagyok, habár más értelemben, mint ahogyan azt Ön valószínűleg gondolja. Én ugyanis Buddhának, Krisnának és Mohamednek is tanítványa vagyok. Ők valamennyien ugyanazt akarják: igazságot, szeretetet és becsületességet.” [55] Meggyőző példa erre Mahátma Gandhi, aki 1921-ben *Young India* [Ifjú India] c. folyóiratában cikket tett közzé hitvallásáról. Ebben (nem szó szerint) a következőket írja: [...] „Nem hiszem, hogy egyedül csak a Védák isteni eredetűek. Inkább úgy vélem, hogy a Biblia, a Korán és a Zend-Aveszta pontosan ugyanolyan isteni inspiráció hatására keletkeztek, mint a Védák. [...]” Végül így összegezi: „Mindazok után, amit elmondottam, a hinduizmus nem exkluzív vallás. Jut benne hely a világ összes prófétáinak tisztelete számára. [...]” [74] [...] a legtöbb indiai, mint azt Hermann Keyserling kifejtette, nem hisz abban, hogy „bármely logikai rendszer alkalmas volna metafizikai igazságok tökéletesen pontos kifejezésére”, legfeljebb arra alkalmasak, hogy a „valódit többé-kévesbé érthető és meggyőző szimbolika formájában fejezzék ki”^{***}.

⁷ Radhakrisnan: The heart of Hindustan. 1932. 6.skk.

⁸ Hermann Keyserling: Reisetagebuch eines Philosophen. Darmstadt, 1922. I.köt. 303.old.

¹⁵ Helmuth von Glasenapp: Az öt világvallás. 427. old. /Vö.: Radhakrisnan: The heart of Hindustan, 1932. 6. skk./

¹⁷ Mahátma Gandhi cikke a Young India c. folyóiratban, 1921.

¹⁶ Hermann Keyserling: Reisetagebuch eines Philosophen. Darmstadt, 1922. I. köt. 303. old.

*** Reisetagebuch eines Philosophen. [Egy filozófus útinaplója.] 6. kiad. Darmstadt, 1922. I. köt. 303. l.

SZOCIOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age értelmezési lehetőségei*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 1992. (Második javított kiadás)

Maháavagában (I.6.,7.) „Én magam szereztem meg a tudást, ki követőjének nevezném magam? Nincs tanítóm, én vagyok a senkihez sem mérhető tanító.” Ez a szemlélet pontosan megfelel a New Age elittudatának és az autoszotéria tételének. Buddhához hasonlóan a New Age szerzők is értékeli a többi vallást és rendszert, de csak mint az általuk hirdetett vallás és rendszer alsóbb lépcsőfokait. A buddhizmusban a Buddhává válás feltételei mindig csak egy szűk csoportnál adóttak. Ezzel egybehangzóan a New Age „szellemi arisztokráciája” szerint más tanítást képes felfogni az elit és más a tömeg.

A könyvkiadás szempontjából (és ez a New Age számára a leglényegesebb) a különböző meditációs és jóga technikákról szóló kiadványok a legsikeresebbek. Míg azonban a buddhista rendszerekben ezek eszközszerűek és céljuk a megvilágosodás elősegítése, addig a New Age rendszerekben e technikák – és a technikák révén szerzett csúcslélmények – célként jelennek meg.

A New Age talán legjellemzőbb sajátosságát, az Abszolútum személyes vagy személytelen voltának lebegtetését, a kínai univerzizmusból kölcsönözte.

[20] A New Age agnoszticizmusának megfelelő hivatkozási hely Lie-ce mondása: „Az élet nem érti meg a halált, és a halál nem érti meg az életet. A jövő nem érti meg a múltat, és a múlt nem érti meg a jövőt. Ugyan miért kellene nekem azon töprengenem, vajon ég és föld elpusztul-e vagy sem?” (Lie-ci, I.11.)

A lét boldogságát a kozmossszal való harmónia biztosítja. Az embernek tehát fel kell ismernie a világfolyamat tendenciáit, részint, hogy harmónikus alkalmazkodjék

TEOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age kihívása és az evangélikáció lehetősége*. Laurea dolgozat. Budapest, Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémia, 1990.

[59] Ezért mondja Buddha a Maháavagában /I,6,7/: „Én magam szereztem meg a tudást, ki követőjének nevezném magam? Nincs tanítóm, én vagyok a senkihez sem mérhető tanító.” [...]

[57] Értékelt a többi vallást, de csak mint az általa hirdetett igazság tökéletlen, alsóbb lépcsőfokait. [...]

[60] A buddhává válás feltételei azonban mindig csak egy elitnél adóttak. Ez az elitista szemlélet, amely szerint más tanítást képes befogadni a tömeg, és más a kiválasztottak, /főleg ha titkos beavatással párosul,/ az egyik kedvenc teóriája a new agenek, akik magukat, mint „szellemi arisztokráciát” definiálják [...]

[46] [...] a kínai univerzizmusból pedig az abszolútum személyes vagy személytelen voltának lebegtetését veszi át.

[66] Lie-ce azt állítja magáról, hogy az abszolútumban való elmélyülésben odáig jutott, hogy megszűnt számára a különbség az én és a nem én között /Lie-ci II,3/.

Ugyanakkor megfigyelhető nála [67] agnosztikus vonás is: „Az élet nem érti meg a halált, és a halál nem érti meg az életet. A jövő nem érti meg a múltat, és a múlt nem érti meg a jövőt. Ugyan miért kellene nekem azon töprengenem, vajon ég és föld elpusztul-e vagy sem?” /Lie-ci I,11/.

[64] A new age számára lényegi tanítás, hogy a lét boldogságát a kozmossszal való harmónia biztosítja. Az embernek fel kell ismernie a világfolyamat tendenciáit,

FORRÁSOK: Lothar Gassmann, Helmuth von Glasenapp, Molnár Attila Károly, Nyíri Tamás és Stefan Üblackner munkái

HELMUTH VON GLASENAPP

[75] A buddha lényege az, hogy tudását saját erejéből szerezte meg [...] Ezért mondja Buddha a *Maháavagában* (I, 6, 7): „Én magam szereztem meg a tudást, ki követőjének nevezzem magam? Nincs tanítóm, én vagyok a senkihez sem mérhető tanító.”

[139] [...] Értékesnek tekintette az összes többi vallás tanítását, habár csak mint a Buddha által hirdetett legfőbb igazság tökéletlen, alsó lépcsőfokait. [...]

[84] A Magasztos sosem hitt abban, hogy valamennyi ember képes lemondani a világról és aszkétaként élni tovább, hanem mindig azt a nézetet képviselte, hogy ennek előfeltételei bizonyos adott időben mindig csak egy elitnél adóttak.

HELMUTH VON GLASENAPP

[199] [...] Lie-ce a szöveg szerint (II, 3) azt állítja magáról, hogy kilenc évig tartó gyakorlás után odáig jutott az abszolútban való elmélyedésben, hogy megszűnt számára a különbség az én és a nem én között.

[198] Lie-ce az eddigiekben dogmatikusnak mutatkozott, máskor viszont mint agnosztikus lép fel. [...] „Az élet nem érti meg a halált, és a halál nem érti meg az életet. A jövő nem érti meg a múltat, és a múlt nem érti meg a jövőt. Ugyan miért kellene nekem azon töprengenem, vajon ég és föld elpusztul-e, vagy sem?” (I, 11).

[153] Ha a kozmossszal való összhang biztosítja a lét boldogságát, akkor mindenekelőtt arra kell törekedni, hogy az ember a világfolyamat jelenlegi és jövőbeli tendenciáit

SZOCIOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age értelmezési lehetőségei*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 1992. (Második javított kiadás)

hozzájuk, részint, hogy manipulálhassa azokat. Az ezoterika kínaiak által kínált formái: az asztrológia, a kronomantia és a különböző jóstehnikák és jóskönyvek (Változások könyve).

A New Age individualizmusára és társadalomidegenségére jellemző, hogy amíg gyakran hivatkozik Lao-ce-re (Tao tö king), addig teljességgel kihagyja a kínai gondolkodás talán legnagyobb alakját, Konfuciuszt.

A New Age saját magát úgy is értelmezi mint küldetést, amely a különböző vallások különböző elméleteit közvetíti, illetőleg új kapcsolatba hozza.

A New Age fajtái tárgyalásának ezen pontján meg kell különböztetnünk a New Age pozitív és negatív oldalát. A pozitív oldalhoz sorolandó a szoros értelemben vett New Age, míg a negatív oldalhoz – a New Age-el csak érintkező – diabolizmus.

A diabolizmus extremitásán belül két disztinkciót is szükséges tenni: először meg kell különböztetni a reflektálatlan divatot és a tényleges diabolizmust; majd pedig ez utóbbin belül a verbális és ontológiai diabolizmust.

[21] A divat-diabolizmus, (amelyet úgy is jellemezhetnénk, mint a divat ördögét, avagy az ördög divatját), jellemzője a reflektálatlanság. Ezek az „eszmék” fogyasztathatóvá számszöveggé leegyszerűsödve válhattak. E jelenség lepárlója a metal zene egyes irányzatai. (Méltánytalan lenne

TEOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age kihívása és az evangélikáció lehetősége*. Laurea dolgozat. Budapest, Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémia, 1990.

hogy harmonikusan alkalmazkodjék hozzájuk, vagy megfelelően manipulálhassa azokat.

[65] A kozmikus események megismerésére az asztrológia, a kronomantia /jó és rossz jelekkel foglalkozó tanítás/ és a különböző jóstehnikák /mint a világegyetem képmásának tekintett teknősbéka hátpáncéljából való jóslás/ hivatottak./

[65] Ugyancsak kihagyják a kínai gondolkodás talán legnagyobb alakját, Konfuciuszt [...]

[66] Nagy szerep jut viszont Lao-ce-nek /Kr. e. 604-517/ és a tao bölcselőinek. Lao-ce /és az egész taoizmus/ nagy műve a „Tao tö king”.

[16] A „Nagy Átalakulás” elmélete elemzésének ezen a pontján szükséges egy megkülönböztetést tennünk a new age pozitív és negatív áramlatai között.⁸ Az eddig mondottak a pozitív oldal vágyaira, céljaira és reményeire vonatkoznak.

A negatív oldal szintén új kort vár, de ezt a kort, mint a Sátán uralmát várják.

[77] A sátánizmus körén belül két disztinkciót is szükséges tennünk. Először is meg kell különböztetnünk a reflektálatlan divatot, és a tényleges sátánimádást. Ez utóbbin belül pedig a „verbális” és „ontológiai” sátánizmust.

[77] A „divat-sátánizmus” külsőséges, nem reflektált, elmuló, – bár óriási tévedés és felelőtlenség lenne veszélytelennek mondani.

Ezek az „eszmék” zavarosak és értelmetlenek. Fogyaszt-
[78]hatóvá a divat hullámtaraján, szöveggé

FORRÁSOK: Lothar Gassmann, Helmuth von Glasenapp, Molnár Attila Károly, Nyíri Tamás és Stefan Üblackner munkái

megismerje, hogy harmonikusan alkalmazkodni tudjon hozzájuk.

[154] Kínában [...] a legfontosabb tudomány, amely a kozmikus események ismeretéből kiindulva a földi viszonyok alakulására vonatkozóan kívánt következtetéseket levonni, az asztrológia volt, valamint az ezzel szorosan összefüggő, a jó és rossz jelekkel foglalkozó tanítás (kronomantia). [...] Kizárólagosan kínai a (világegyetem képmásának tekintett) teknősbéka hátpáncéljának és a cickafark kórónak felhasználása jóslás céljára.

⁸ A szerzők new-age-en többnyire csak a pozitív oldalt értik.

SZOCIOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age értelmezési lehetőségei*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 1992. (Második javított kiadás)

azonban az egész stílust ezért destruktívnak bélyegezni, hiszen az okkultisztikus vonások nem okvetlenül jelentenek azonosulást, akárhányszor mindez inkább csak showbusiness.)

A verbális diabolizmus nem tagadja a jót mint jót, hanem megjelenési formákat (rend, törvény, kultúra) utasít el mint rosszat. Az intézményesülésben jelentkező problémákat elutasítva nemcsak ezeket, hanem ezek alapját is elutasítani véli. A rossznak tapasztalt rend által rossznak mondottakat a jónak vallottak helyére tették elgondolásukban. Végülis felcserélték a fogalmakat, de csak a fogalmakat, és nem azok tartalmát. Nem akarják a rosszat jónak, és a jót rossznak mondani, és nem igenlik a rosszat mint rosszat. (A történelemben ilyen jellegű volt a középkori luciferiánusok szektája. Az ő mai megfelelőik azok, akik a családot, iskolát, templomot úgy élik meg, mint elutasítást, mint kudarcot, mint rosszat, ezért mindennek ellenkezőjét hangoztatják, noha valójában mindezek tiszta formájára vágyanak.)

Az ontológiai diabolizmus tulajdonképpen egy antivallás. Jellemzője az abszolút destrukció, a pusztítás – önpusztítás –, anarchia, káosz. Létük feltérképezése a dolog illegitim természetéből következően rendkívül nehéz. (Miután a diabolikus szektákra nyilvánvalóan nem vonatkoznak a lelkiismereti és vallásszabadságot biztosító jogok.)

A diabolizmus extremitása – nézetem szerint – csak kapcsolódik, illetve kapcsolódhat, de nem része a szorosan vett New Age körének. Bár kétségtelen, hogy a diabolizmusban kizárólagosságra jutó okkultizmus különböző mértékben, de a New Age nagy részét is átjárja. [22] A diabolizmus mentalitásának illusztrálására álljon itt egy pár soros idézet: „Áldottak az erősek, mert birtokolni

TEOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age kihívása és az evangélizáció lehetősége*. Laurea dolgozat. Budapest, Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémia, 1990.

leegyszerűsödve váltak. Terjesztője, és mintegy lepárlója a rock egyes fajtái. [...]

Méltánytalan lenne azonban a rockzenét mint rockzenét destruktívnak bélyegezni. Az okkultisztikus vonások nem okvetlenül jelentenek azonosulást, akárhányszor csak hangulatfestés. Példának okáért a Led Zeppelin, ahol ez mintegy mitológia-teremtési-kísérlet, show, business. [...] [80] A „verbális” sátánizmus nem tagadja a jót, mint jót, hanem megjelenési formákat – Egyház, törvény, rend, stb. – utasít el, mint rosszat. Az intézményesülésben stb. meglévő emberi bűnök láttán nem csak ezeket, hanem ezek alapját is elutasítják. A rossznak tapasztalt rend által rossznak mondott Sátánt, a jónak vallott Krisztus helyére tették elgondolásukban. Végül is felcserélték a neveket, de csak a neveket és fogalmakat. Nem akarták a rossz-[81]szat jónak, és a jót rossznak mondani, nem igenelték a rosszat mint rosszat.

A történelemben lévő ilyen mozgalmak társadalmi jellegű eretnokségek voltak. Ide sorolhatjuk a középkor történetéből ismert luciferiánusok szektáját. [...] Az ő mai megfelelőik azok, akik a családot – sőt akár a templomot –, úgy élik meg, mint elutasítást, mint rosszat, ezért annak ellenkezőjét hangoztatják, noha valójában a jóra vágyanak.

[82] Az „ontológiai” sátánizmus a tényleges sátánimádók mintegy antivallása. Abszolút destrukció jellemzi őket. Lényegük a rossz, a pusztítás /akárhányszor önpusztítás/, a rombolás, az anarchia és a káosz.

[85] Megjegyzendő, hogy a sátánista szektákra semmiképp nem vonatkoznak a lelkiismeret és vallásszabadságot biztosító jogok.

[86] Illusztrációként álljon itt a magyar nyelvű verzióból néhány jellegzetes részlet:

FORRÁSOK: Lothar Gassmann, Helmuth von Glasenapp, Molnár Attila Károly, Nyíri Tamás és Stefan Üblackner munkái

SZOCIOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age értelmezési lehetőségei*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 1992. (Második javított kiadás)

fogják a földet; Átkozottak a gyöngék, mert a jármot fogják örökölni! Áldottak a hatalmasok, mert az emberek tisztelni fogják őket; Átkozottak az erőtlének, mert kiirtják őket! Áldottak a bátrak, mert a világ urai lesznek; Átkozottak a tisztesszegények, mert szöges patkók gázolják le őket! Áldottak a győztesek, mert a győzelem a jog alapja; Átkozottak a legyőzöttek, mert örökre rabok lesznek.” (Sátán Bibliája V.1-4.)

[23] A NEW AGE ÉS A NEW RELIGIOUS MOVEMENTS

A fogalmi tisztánlátás érdekében el kell különíteni egymástól e két fogalmat. Míg a másodiknak jelentős vallásszociológiai irodalma van, addig az első vallásjellege is megkérdőjelezhető. Az Új Vallási Mozgalmak (a továbbiakban: NRM kifejezés részben újonnan – főleg a 60-as években és azóta – keletkezett vallási mozgalmakra utal, részben olyan keleti vallásokra, amelyek megjelentek a keresztény világban. Ha megnézzük az NRM szakirodalmát láthatjuk, hogy egyrészt különféle protestáns eredetű szektákat sorolnak ide (Wilson idesorolja a régebbi keletkezésű jehovistákat is, pünkösdistákat, de a tipikus példa a Children of God és az Unification Church stb.), másrészt a nyugati világban megjelent keleti és szinkretista egyházakat, mint például az International Society for Krishna Consciousness (ezenkívül számtalan Afrikában, Ázsiában és Latin Amerikában megjelent szinkretista egyházat sorolna még ide.) Az NRM kifejezése mozgalmakra vonatkozik, noha az ide tartozó vallási közösségek egyháznak nevezik magukat leggyakrabban. Ugyanakkor az egyház-szekta keresztény dichotómia szerint inkább szektának, esetleg töredékegyháznak lehet tekinteni őket. Most nem vállalkozom az NRM szekta vagy egyház jellegének elemzésére, de azt hangsúlyozni kell, hogy ezekben az esetekben vallási közösségekről van szó, szemben a New Age tökéletesen individualista voltával.

TEOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age kihívása és az evangélikizáció lehetősége*. Laurea dolgozat. Budapest, Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémia, 1990.

[87] „[...] Áldottak az erősek, mert birtokolni fogják a földet; Átkozottak a gyöngék, mert a jármot fogják örökölni! Áldottak a hatalmasok, mert az emberek tisztelni fogják őket; Átkozottak az erőtlének, mert kiirtják őket! Áldottak a bátrak, mert a világ urai lesznek; Átkozottak a tisztesszegények, mert szöges patkók gázolják le őket! Áldottak a győztesek, mert a győzelem a jog alapja; Átkozottak a legyőzöttek, mert örökre rabok lesznek.”¹⁵

FORRÁSOK: Lothar Gassmann, Helmuth von Glasenapp, Molnár Attila Károly, Nyíri Tamás és Stefan Üblackner munkái

MOLNÁR ATTILA KÁROLY

A tisztánlátás érdekében el kell különítenünk egymástól az új vallási mozgalmakat és a New Age-t. Míg az elsőnek jelentős vallásszociológiai irodalma van, addig a második vallásjellege is vitatott. Az új vallási mozgalmak kifejezés részben újonnan – főleg a '60-as években és azóta – keletkezett vallási *mozgalmakra* utal, részben olyan keleti vallásokra, amelyek megjelentek a keresztény világban. Ha megnézzük az új vallási mozgalmak szakirodalmát, láthatjuk, hogy egyrészt különféle protestáns eredetű szektákat sorolnak ide (a régebbi keletkezésű jehovistákat, pünkösdistákat, de a tipikusabb példa a Children of God és a Unification Church), másrészt a nyugati világban megjelent keleti és szinkretista egyházakat, mint például az International Society for Krishna Consciousness (ezenkívül számtalan Afrikában, Ázsiában és Latin-Amerikában megjelent szinkretista egyházat). Az új vallási mozgalom kifejezése *mozgalmakra* vonatkozik, noha az ide tartozó vallási közösségek általában egyháznak nevezik magukat. Ugyanakkor az egyház-szekta keresztény dichotómia szerint inkább szektáknak, esetleg töredékegyháznak lehet tekinteni őket. Ne elemezzük az új vallási mozgalmak szekta-vagy egyházjellegét, de azt hangsúlyoznunk kell, hogy ezekben az esetekben *vallási közösségekről* van szó, szemben a New Age-dzsel.

¹⁵ Sátán Bibliája. V,1-4.

SZOCIOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age értelmezési lehetőségei*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 1992. (Második javított kiadás)

Wilson újabb meghatározása az NRM-ről meglehetősen laza, és ezért sok egyéb mellett a New Age is beleérthető: „egzotikus eredet, új kulturális életstílus, a hagyományos keresztény egyháztól jelentősen eltérő elkötelezettségi szint, karizmatikus vezetés, főleg fiatalokból és nagymértékben a társadalom jobban képzett középosztályából valók a követők, társadalmi feltűnés, nemzetközi működés és az utóbbi néhány évtizedbeli kialakulás” (Wilson, 1981) jellemzi szerinte az NRM-et. Ugyanakkor a taxatív felsorolásnál ő is a valamennyire szervezett mozgalmakat, egyházakat nevezi meg. Ezért a továbbiakban a [24] dolgozatban a sokal inkább elfogadhatónak tűnő Beckford féle felfogást követem. Szerinte az NMR „az emberi és anyagi erőforrásokat vallási természetű új eszmék és érzékenységek terjesztésének céljából mobilizáló **szervezett** (kiemelés tőlem) erőfeszítés. Ezért szándékolnak, kollektívek és történetileg különlegesek.” (Beckford, 1986) Az NMR közösségi jellegét találhatjuk egy másik meghatározásban is Beckfordnál: „A vallási mozgalom gondolata egy vallási változtatás bevezetésére irányuló **szervezett** (kiemelés tőlem) kísérletre utal.” (Beckford, 1986) Ugyanakkor az NRM-mel foglalkozó szociológiai szakirodalom nemcsak a kereszténység határán lévő szinkretista egyházakat sorolja ide, hanem a hagyományos keresztény egyházakon belüli karizmatikus megújulási mozgalmakat is

Az NMR körébe tartozó valóságok tehát mozgalmak, vallási közösségek, aminek a következő, szempontunkból fontos következményei vannak:

Az NMR olyan vallási közösségek, amelyeket egy rögzített, esetenként igen szigorú vallási tanhoz való kapcsolódás, elköteleződés hoz létre. A tagok többsége nem beleszületik, hanem felnőtt fejjel tudatosan választ egy tant s ezzel tagja lesz egy valóságos közösségnek. Az NRM-ről szóló leírásokban mindig hangsúlyozzák a közösségi jelleg és az elköteleződés fontosságát. Gyakran komoly felvételi próba, türelmi idő és beavatási rítus van az NRM-ben; és a

TEOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age kihívása és az evangélikáció lehetősége*. Laurea dolgozat. Budapest, Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémia, 1990.

FORRÁSOK: Lothar Gassmann, Helmuth von Glasenapp, Molnár Attila Károly, Nyíri Tamás és Stefan Üblackner munkái

A fenti meghatározás az új vallási mozgalmakról meglehetősen laza, és ezért sok egyéb mellett a New Age is beleérthető: „egzotikus eredet, új kulturális életstílus, a hagyományos keresztény egyháztól jelentősen eltérő elkötelezettségi szint, karizmatikus vezetés, főleg fiatalokból és nagymértékben a társadalom képzettebb középosztályából származnak a követők, társadalmi feltűnés, nemzetközi működés és az utóbbi néhány évtizedbeli kialakulás” jellemzi Bryan Wilson szerint az új vallási mozgalmakat. Ugyanakkor a taxatív felsorolásnál ő is a valamennyire szervezett mozgalmakat, egyházakat nevezi meg. Ezért a továbbiakban a sok-[52]kal elfogadhatóbbnak tűnő Beckford-féle felfogást követem. Eszerint az új vallási mozgalom „az emberi és anyagi erőforrásokat vallási természetű új eszmék és érzékenységek terjesztésének céljából mobilizáló **szervezett** (kiemelés – M. A.) erőfeszítés. Ezért *szándékolnak, kollektívek* és történetileg különlegesek.” Az új vallási mozgalmak közösségi jellegét emeli ki egy másik meghatározás is: „A vallási mozgalom gondolata egy vallási változtatás bevezetésére irányuló **szervezett** (kiemelés – M. A.) kísérletre utal.” Ugyanakkor az új vallási mozgalmakkal foglalkozó szociológiai szakirodalom nemcsak a kereszténység határán működő szinkretista egyházakat sorolja ide, hanem a hagyományos keresztény egyházakon belüli *karizmatikus* megújulási mozgalmakat is!

Az új vallási mozgalmak körébe tartozó vallások tehát vallási közösségek, aminek a következő, a szempontunkból fontos következményei vannak:

Az új vallási mozgalmak olyan vallási közösségek, amelyeket egy tételesen rögzített, esetenként igen szigorú vallási tanhoz való kapcsolódás, *elköteleződés* hoz létre. A többség nem beleszületik, hanem felnőtt fejjel tudatosan választ egy tant, s ezzel tagja lesz egy valóságos közösségnek. Az új vallási mozgalmakról szóló leírásokban mindig hangsúlyozzák a *közösségi jelleg és az elköteleződés* fontosságát. Gyakran komoly felvételi próba,

SZOCIOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age értelmezési lehetőségei*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 1992. (Második javított kiadás)

hagyományos történeti egyházhoz képest sokkal szigorúbban követelik meg az ortodoxiát (mint általában a szektákban mindenhol). Tehát felvételi vizsga, beavatási rítus van, nagymértékű személyes elköteleződést várnak el a tagoktól, mindez azt is jelenti, hogy az NRM-ből a kilépés sem egyszerű. A csatlakozáshoz megkívánt erős elköteleződés gyakran radikális személyiségváltozással jár, amit a környezet rögtön észrevesz, és nem tudja eldönteni, hogy „agymosás vagy megtérés” történt-e. Az NRM-ben megkívánt megtérés, a teljes elköteleződés az új tag gondolkodásának, cselekedeteinek, egész életvitelének radikális [25] megváltoztatásával jár. Ez a tagság feltétele. Az NRM-ben taggá válni nagy személyiségváltozással jár, ezért – és nem valamilyen intézményi kényszer miatt – igen nehéz kilépni az NRM-ből. A belépés döntés, méghozzá nehezen visszavonható, és ez alapvetően megkülönbözteti a New Age-től.

Az NMR közösségek, amelyeknek tagjaik vannak, szemben a New Age-dzsel. Ennek következménye a „közösségi élet melege”, amiről szó sincs a New Age-ben; következménye az NRM vallások tanainak közösség jellege – közösségi jelentéseket, szimbólumokat találunk bennük – szemben a New Age-dzsel, ahol ilyenek nincsenek. Az NMR esetében megtalálhatjuk azokat a szervezeti, formai elemeket, amelyek minden vallási közösség sajátjai, azonban egyáltalán nem lelhetőek fel a New Age-ben. Az NRM-ben van tagság, vannak a vallási közösségnek határai, szemben a New Age-dzsel. Az NRM-ben a tan rögzített, szigorú ortodoxiát várnak el, a New Age-ben viszont mindenki önmaga teológusa, semmilyen tekintély nem kényszeríti a New Age követőit ehhez vagy ahhoz a nézethez. A New Age-ben teljesen szabad az egyén teológiaiilag, önmaga minden korlátozás nélkül megalkothatja világképét különféle elemekből, vegyítve mindezt esetleg a természettudományi és/vagy társadalomtudományi világképekkel. Az NRM-ben viszont aki belép, tag lesz, annak el kell fogadnia a közösség és karizmatikus vezetőinek tekintélyét a világnézeti és életviteli

TEOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age kihívása és az evangélikáció lehetősége*. Laurea dolgozat. Budapest, Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémia, 1990.

FORRÁSOK: Lothar Gassmann, Helmuth von Glasenapp, Molnár Attila Károly, Nyíri Tamás és Stefan Üblackner munkái

türelmi idő és beavatási rítus van; és a hagyományos történeti egyházakhoz képest sokkal szigorúbban követelik meg az ortodoxiát. Mindez azt is jelenti, hogy az új vallási mozgalmakból a kilépés sem egyszerű. A csatlakozáshoz megkívánt erős elköteleződés gyakran radikális személyiségváltozással jár, amit a környezet rögtön észrevesz, és nem tudja eldönteni, hogy agymosás vagy megtérés történt-e. A megkívánt megtérés, a teljes elköteleződés az új tag gondolkodásának, cselekedeteinek, egész életvitelének radikális megváltoztatásával jár. Ez a tagság feltétele. A személyiségváltozás és nem valamilyen intézményi kényszer miatt nehéz a kilépés ezekből a mozgalmakból. A belépés döntés, méghozzá nehezen visszavonható, és ez alapvetően megkülönbözteti a New Age-től.

Az új vallási mozgalmak *közösségek*, amelyeknek *tagjaik* vannak. Ennek egyik következménye a „közösségi élet melege”, a másik következménye az új vallási mozgalmak tanainak közösségi jellege – közösségi jelentéseket, szimbólumokat találunk bennük. Az új vallási mozgalmak esetében megtalálhatjuk azokat a szervezeti elemeket, amelyek minden vallási közösség sajátjai; azonban egyáltalán nem lelhetőek fel a New Age-ben. Egy új vallási mozgalomban vannak a vallási közösségnek határai, szemben a New Age-dzsel. A *tan rögzített, szigorú ortodoxiát* várnak el, a New Age-ben viszont mindenki önmaga teológusa, semmilyen tekintély nem kényszeríti a New Age követőit ehhez vagy ahhoz a nézethez. A New Age-ben az egyén teológiaiilag teljesen szabad, minden korlátozás nélkül önmaga alkothatja meg világképét a New Age különféle elemeiből, vegyítve mindezt esetleg a természettudományi és/vagy társadalomtudományi világképekkel. Az új vallási mozgalmakban viszont, aki belépett, annak el kell fogadnia a karizmatikus vezető tekintélyét mind a világnézeti, mind életviteli kérdésekben. Az utóbbiakban tehát nagyobbak a korlátai a világnézet

SZOCIOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age értelmezési lehetőségei*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 1992. (Második javított kiadás)

kérdésekben. Az utóbbiakban tehát nagyon is vannak korlátai a világnézet egyéni kidolgozásának (nagyobbak sokszor, mint a hagyományos egyházak esetében). Az új vallási mozgalmakban többé-kevésbé elkülönült vallási szakértői szerepeket találunk. Vannak – képzettség vagy karizma – vallási kvalifikációjuk révén a többiek fölé emelkedő egyének, sőt az NRM-ben gyakran komoly hierarchia vagy hierokrácia is található. Mindezeket az elemeket nem találjuk meg a New Age-ben, ott nemcsak metaforikusan értett a kereslet-kínálat, az áruviszony a meghatározó, a meghatározóbb.

[26] Az NRM-t a templom jellemzi, a New Age-et a bolt. Az NRM templomában rítusokat, szertartásokat találunk, amelyeken gyakran csak a tagok és tagjelöltek vehetnek részt. A New Age boltjaiban, utcai árusainál nincs rítus (hiszen ez közösségi jelenség), hanem egyszerű piaci áruviszonyok vannak. A bolt azt árul, amit leginkább keresnek, nem kötődve a New Age valamilyen belső irányzatához. A templomi szertartás viszont természetes módon előre kialakított rítust követ, s nem a jelenlévők kívánságaihoz igazodik. A két jelenség terjedésében is fellelhető ez a különbség: a New Age a piaci kereslet szerint terjed, és a kereslet korlátot jelent, ha nemadnak ki pénzt a New Age-t hordozó árucikkekért. Ezzel szemben az NMR a kereszténységből jól ismert evangelizációs módszereket követik inkább: itt szándékosan egy tant terjesztenek az anyagi haszon reménye nélkül, sőt leggyakrabban a saját erőforrásaikból.

A szakirodalom alapján hangsúlyoznunk kell, hogy az NMR megismétlik a keresztény vallási szerkezetet. Tanok, dogmák alakulnak ki bennük, szent iratok, elkülönül vallási szakértői és laikus szerepek, sőt a nagy részük módosult, széttöredezett keresztény tanokat hirdet. Ezzel szemben a New Age eltér ettől, amennyiben a szervezettség minimumával sem rendelkező szellemi irányzatokat jelöl, amelyeknek nincs közösségi jellege, szerepei a termelő–

TEOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age kihívása és az evangelizáció lehetősége*. Laurea dolgozat. Budapest, Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémia, 1990.

FORRÁSOK: Lothar Gassmann, Helmuth von Glasenapp, Molnár Attila Károly, Nyíri Tamás és Stefan Üblackner munkái

egyéni kidolgozásának, mint a hagyományos egyházak esetében. A frissen megtértek gyakran kiselejtezik könyvtárakat, barátaikat.

Az új vallási mozgalmakban *többé-kevésbé elkülönült vallási szakértői szerepeket* találunk. Vannak képzettségen vagy karizmán alapuló vallási kvalifikációjuk révén a többiek fölé emelkedő egyének, sőt az új vallási mozgalmakban gyakran komoly hierarchia vagy hierokrácia is tapasztalható. Mindezeket az elemeket nem találjuk meg a New Age-ben, ott a nemcsak metaforikusan értett, hanem a valóságos kereslet-kínálat, az áruviszony a meghatározó.

Az új vallási mozgalmakat a *templom* jellemzi, a New Age-et a *bolt*. Az új vallási mozgalmak templomában rítusokat, szertartásokat találunk, amelyeken gyakran csak a tagok és tagjelöltek vehetnek részt. A rítusok a vallási közösséget erősítik meg, ezért a vallás közösségi jellegével együtt nő a rítusok szerepe. A New Age boltjaiban, utcai árusainál nincs rítus [53] (hiszen ez közösségi jelenség!). A bolt azt árul, amit leginkább keresnek, nem kötődve a New Age valamilyen belső irányzatához. A templomi szertartás viszont természetes módon előre kialakított rítust követ, rögzített üzenetet ad át, és nem a jelenlévők kívánságaihoz igazodik. A két jelenség terjedésében is fellelhető ez a különbség. A New Age a piaci kereslet szerint terjed, a kereslet jelenti a korlátját. Ezzel szemben az új vallási mozgalmak a kereszténységből jól ismert evangelizációs módszereket követik inkább: itt *szándékosan egy tant terjesztenek az anyagi haszon reménye nélkül, sőt leggyakrabban a saját erőforrásaikból*.

Hangsúlyoznunk kell, hogy az új vallási mozgalmak megismétlik a keresztény vallási szerkezetet. Tanok, dogmák alakulnak ki bennük, szent iratok, elkülönült vallási szakértői és laikus szerepek, sőt nagy részük módosult, széttöredezett keresztény tanokat hirdet. Ezzel szemben a New Age a szervezettség minimumával sem rendelkező szellemi irányzatokat jelöl, amelyeknek nincs közösségi jellegük, szerepei a termelő–fogyasztó és nem a

SZOCIOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age értelmezési lehetőségei*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 1992. (Második javított kiadás)

fogyasztó és nem a karizmatikus vallási vezető–laikus hívek dichotómiáján alapulnak, szent iratok helyett csaka a piacon sikeresebb termékei vannak, és ami talán a legfontosabb: a New Age-ben igen felszínes elköteleződés elég, szemben az NRM-el, ahol gyakran a hagyományos szektákat jellemző elköteleződés és részvétel az elvárt minden tagtól.

Az elköteleződés és az elköteleződés hiánya az NRM és a New Age belső határainak jellegzetességeit is magyarázza. A New Age-ben nincsenek, vagy [27] nagyon elmosódottak az egyes irányzatokat elválasztó határok (mint már utaltam rá, ezeket sokkal inkább csak az elemző megfigyelő látja, mint a New Age résztvevői). Ezzel szemben az NMR határai nagyon is élesek, és csak a szociológiai megfigyelő sorolja egy táborba őket. A kitért moonie-ból ritkán lesz Krisna hitű, esetleg keresztény. Ellenben a New Age egyik vagy másik irányzatához kapcsolódók úgy mozognak az irányzaton belül, hogy az eltéréseket, váltásokat észre sem veszik. Az NRM-et elválasztja egymástól rögzített teológiájuk, szervezetük, tagságuk és a megkívánt nagyfokú elköteleződés. Mivel ezeket nem találhatjuk meg a New Age-ben, ezért itt belső létező határok is alig vannak, tehát teljesen szabad és normális a belső irányzatok közti mozgás. Ugyanez elképzelhetetlen az NRM-nél.

Az előbbiekből látszik, hogy noha mindkét jelenségre igaz a nagymértékű változatosság, azonban e változatosság mást és mást takar a két esetben.

Eltér az NRM és a New Age a társadalmi környezetéhez való viszonyában is. Az NRM-t a tisztán kitűzött cél és a konfliktusok vállalása jellemzi, ezzel szemben ilyesmit nem találunk a New Age-ben. Az NMR, pont azért, mert a tagjaiktól gyakran igen erős elköteleződést várnak el, radikálisan átalakítják a tagok életét, gondolkodását. Ez a

TEOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age kihívása és az evangélikáció lehetősége*. Laurea dolgozat. Budapest, Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémia, 1990.

FORRÁSOK: Lothar Gassmann, Helmuth von Glasenapp, Molnár Attila Károly, Nyíri Tamás és Stefan Üblackner munkái

karizmatikus vallási vezető–laikus hívek dichotómián alapulnak, szent iratok helyett csak a piacon sikeresebb termékei vannak, és ami talán a legfontosabb: a New Age-ben igen felszínes elköteleződés is elég.

Az elköteleződés, illetve az elköteleződés hiánya a New Age és az új vallási mozgalmak belső határainak jellegzetességeit is magyarázza. A New Age-ben nincsenek vagy nagyon elmosódottak az egyes irányzatokat elválasztó határok, ezeket sokkal inkább csak az elemző megfigyelő látja, mint a New Age résztvevői. Mivel itt nincsenek rögzített dogmák, tanok, az egyes New Age-árutermelők szabadon alakíthatják termékeik tartalmát, ahogyan a termékek vásárlói is szabadon „válogathatnak” a termékekből, és szabadon vegyíthetik azokat egymással és egyéb jelentésszisztemekkel. Ezzel szemben az új vallási mozgalmak határai nagyon is élesek, és csak a külső megfigyelő sorolja egy táborba azokat. A kitért moonie-ból ritkán lesz Krisna-hitű. Ellenben a New Age egyik vagy másik irányzatához kapcsolódók úgy mozognak az „irányzatok” között, hogy az eltéréseket, váltásokat észre sem veszik. Az új vallási mozgalmakat elválasztja egymástól rögzített teológiájuk, szervezetük, tagságuk és a megkívánt nagyfokú elköteleződés. Mivel ezeket nem találhatjuk meg a New Age-ben, ott belső határok is alig vannak, tehát teljesen szabad és normális a belső irányzatok közti mozgás.

Az előbbiekből látszik, hogy noha mindkét jelenségre igaz a nagymértékű változatosság, azonban e változatosság mást és mást takar a két esetben.

Az új vallási mozgalmak és a New Age a társadalmi környezethez való viszonyukban is eltérnek egymástól. Az új vallási mozgalmakat a tisztán kitűzött cél és a konfliktusok vállalása jellemzi, a New Age-ben ilyesmit nem találunk. Az új vallási mozgalmak, mivel a tagjaiktól gyakran igen erős elköteleződést várnak el, radikálisan

SZOCIOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age értelmezési lehetőségei*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 1992. (Második javított kiadás)

frissen „megtértek” környezetében, esetleg volt egyházában éles reakciókat vált. Az NMR terjedését – akárcsak korábban a szektákét – társadalmi konfliktusok kísérik, amit vállalnak is. (Külön társadalmi, egyházi szervezetek alakultak az NRM-be „megtértek” gyógyítására, az NMR körüli viták közéleti szint kaptak.) Ugyanezeket nem mondhatjuk el a New Age-ről, mivel a New Age szellemi, kulturális hatása meglehetősen felszínes marad az életmód, gondolkodás terén, ezért a környezet sem nagyon észleli s így reakciókat is alig vált ki. Mivel a New Age meghagy mindenkit családjában, munkájában, ezért nincsenek olyan éles viták körülette, mint például a **Hit Gyülekezete** körül Magyarországon.

[28] A fent elmondottaknak elméleti jelentősége van, hiszen ezek szerint a New Age közel áll a Luckmann-féle „láthatatlan valláshoz”, míg az NMR többsége értelmezhető a szokásos történeti folyamat keretében: a vallás intézményesülésével formalizálódik, rutinizálódik, tanai megmerevednek és ezzel együtt mindig megjelennek vallási újító mozgalmak az egyházakon belül, majd esetleg kívül, amelyek egy intenzívebb, személyesebb élményszerűbb, kevésbé formalizált vallást akarnak helyreállítani. Az NMR csak annyiban lógnak ki ebből a szokásos sorból, hogy a keleti elem is megjelenik bennük. A New Age azonban egy új formája a vallásnak, amely tökéletesen individualizált, minden tanbeli fegyelmet, tekintélyt, közösségi elemet nélkülöz, és teljesen alkalmazkodik a piaci viszonyokhoz. Míg az NMR a tudatos és megtervezett **térítés** révén terjednek, addig a New Age a zene, képzőművészet, a könyvkiadás és a magazinok piaci **eladása** révén.

Természetesen vannak vallási jelenségek, amelyek mind az NRM, mind a New Age körébe besorolható. Ilyen a sátánizmusnak egy irányzata, amely a New Age-re jellemző

TEOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age kihívása és az evangélikáció lehetősége*. Laurea dolgozat. Budapest, Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémia, 1990.

FORRÁSOK: Lothar Gassmann, Helmuth von Glasenapp, Molnár Attila Károly, Nyíri Tamás és Stefan Üblackner munkái

átalakítják a tagok életét, gondolkodását. Ez a frissen „megtértek” környezetében, esetleg volt egyházában éles reakciókat vált ki. Az új vallási mozgalmak terjedését – akárcsak korábban a szektákét – társadalmi konfliktusok kísérik, amit e közösségek vállalnak is. Külön társadalmi, egyházi szervezetek alakultak az ide megtértek gyógyítására, az új vallási mozgalmak körüli viták közéleti szint kaptak. Ugyanezeket nem mondhatjuk el a New Age-ről. Mivel a New Age szellemi, kulturális hatása meglehetősen felszínes marad az életmód, gondolkodás terén, azt a környezet sem nagyon észleli, s így reakciókat is alig vált ki. Mivel a New Age mindenkit meghagy családjában, munkájában, nincsenek olyan éles viták körülette, mint például a *Hit Gyülekezete* körül Magyarországon. A környezet, a rokonok, a barátok számára végül is mindegy, hogy valaki áttér a paprikás krumpliról a testkontrollra vagy vegetáriánus lesz-e. A New Age közel áll a „láthatatlan valláshoz”, ami a nem intézményesült transzcendens világnézetet jelenti, míg az új vallási mozgalmak többsége a szokásos történeti folyamat keretében értelmezhető: intézményesülésével a vallás formalizálódik, rutinizálódik, tanai megmerevednek és ezzel együtt mindig megjelennek vallási újító mozgalmak az egyházakon belül, majd esetleg kívül, amelyek egy intenzívebb, személyesebb, élményszerűbb, kevésbé [54] formalizált vallást akarnak létrehozni, újítva dogmatikai, liturgikus vagy szervezeti kérdésekben, esetleg mindháromban. Az új vallási mozgalmak csak annyiban lógnak ki ebből a szokásos sorból, hogy a keleti elem is megjelenik bennük. A New Age azonban új formája a vallásnak, amely individualizált, minden tanbeli fegyelmet, tekintélyt, közösségi elemet nélkülöz, és teljesen alkalmazkodik a piaci viszonyokhoz. A New Age a zene, a képzőművészet, a könyvkiadás és a magazinok piaci *eladása* révén terjed.

SZOCIOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age értelmezési lehetőségei*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 1992. (Második javított kiadás)

csatornákon is terjed (a zenei és képzőművészeti piac), és van egy egyháza is, amely inkább az NRM-hez rokonítja. A sántánista egyházzal azonban olyan keveset tudni illegális volta miatt, hogy ezzel nem kívánok részletesen foglalkozni. Hasonlóan köztes helyzetű a **Church of Scientology** és a **Transcendental Meditation**. Ez a két mozgalom az, amelyik leginkább a piacon (könyvkiadás és tanfolyamok) révén terjed, de van egy szervezett közösségi magja, papokkal és standardizált tanokkal, hierarchiával. Mint az utóbb említett három példa is mutatja van némi átfedés az NMR és a New Age közt, nem is beszélve közös eredetükről: mindkettő a hagyományos keresztény egyházak gyengülésének eredménye, kihívás velük szemben. Mindkettő igen sokszínű. Mindkettő a tekintélyvesztett, magára maradt ember [29] vallási kísérletezésének a terméke és mindkettő értelmezhető az ember transzcendentális nyitottsága eredményének. Az újfajta miszticizmus e két megnyilvánulását joggal nevezi ezért Wuthnow a világ „újra elvarázslásának (re-enchantment), ami azt jelenti, hogy a korábban uralkodni látszó racionális, természettudományi világ- és társadalomkép mellett megjelenik egy misztikus is, amely azonban új, a keresztény hagyományokkal is vitatkozó.

[30] A NEW AGE ÉS A PRIVATIZÁLT VALLÁS PROBLÉMÁJA

A New Age a **privatizált, magánjellegűvé vált vallás** legradikálisabb, legindividualistább esete. A vallás elsősorban akkor kerül kapcsolatba a politikával, ha a „köz”, a társadalom egésze szempontjából **releváns** jelentéseket, célokat fogalmaz meg; valamennyire közösségi marad. Amennyiben lemond a közösség szempontjából releváns üzenetek megfogalmazásáról, akkor a politikával való kapcsolata és a konfliktus lehetősége is korlátozottabbá válik. A privatizált vallás Isten parancsa, a világ e parancs szerinti berendezése helyett elsősorban Krisztus szeretetéről beszél. E szeretetáradat színtere pedig a család, a magánélet. A

TEOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age kihívása és az evangélikizáció lehetősége*. Laurea dolgozat. Budapest, Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémia, 1990.

FORRÁSOK: Lothar Gassmann, Helmuth von Glasenapp, Molnár Attila Károly, Nyíri Tamás és Stefan Üblackner munkái

MOLNÁR ATTILA KÁROLY

[54] Hajlamosak vagyunk az új vallási mozgalmaknak nagyobb jelentőséget tulajdonítani, mint a New Age-nek, az előbbieket szembevetve. A New Age azért kevésbé szembeötlő, mert a *privatizált, magánjellegűvé vált vallás* legindividualistább esete. A vallás elsősorban akkor kerül kapcsolatba a közélettel, ha a „köz”, a társadalom egésze szempontjából **releváns** jelentéseket, célokat fogalmaz meg, valamennyire közösségi marad. Amennyiben lemond a közösség szempontjából releváns üzenetek megfogalmazásáról, a konfliktus lehetősége is korlátozottabbá válik. A privatizált vallás színtere a család, a magánélet. A privatizált vallás az individualista vallási

SZOCIOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age értelmezési lehetőségei*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 1992. (Második javított kiadás)

privatizált vallás az individualista vallási hagyományt folytatja, amely szerint a vallás csak az egyénre és az Istenre tartozik. Ebből következik a vallási közösség meggyengülése vagy megszűnte, és a vallás közösségi (közéleti) relevanciájának háttérbe szorítása. Ezt erősen támogatja a szekularista politikai értelmiség a „vallás magánügy” elvével. Az „vallás magánügy” gondolata eredetileg arra vonatkozott, hogy az állam, a politikai hatalom nem avatkozik be senki vallásába, azt mindenki maga szabadon választhatja meg. Mára ez a gondolat azonban már ennél többet jelent: a vallás nem vehet részt a közéletben, a politika alakításában, mivel a mai jelentéseknek **csak a magánéletben van relevanciájuk**, a vallási közösség nem léphet fel egységesen **mint érdekközösség** a politikában. Ezek szerint a politika alakításában sokféle alapon létrejött érdekcsoportok szerepelhetnek (osztály, etnikai, kor stb.), de a vallási közösség nem legitim közéleti szereplő. Ennek a politikai állításnak a vallás számára az a következménye, hogy az egyén közéleti cselekvése független lehet, és függetlennek is kell lennie a magán – elsősorban a vallási – meggyőződéstől.

A individualista vallási hagyomány és a szekularista politikai értelmiség törekvései találkoznak a privatizált vallásban. Az előbbiből ered a privatizált vallás azon tulajdonsága, hogy mindenki a maga teológusa, maga válogatja ki, [31] rakja össze a felkínált teológiákból a neki tetszőt. Az egyéni teológiai felelősség és a jog együttjár a vallási szubjektívizmussal, ahol az egyéni szubjektivitás döntheti el a vallási jelentések igaz voltát, és fontos hangsúlyt kap a vallási tapasztalás, élmény az igazságigények eldöntésében. Az egyéni teológiai felelősségen és jogon alapul az, hogy a privatizált vallásban lehetséges az egyház és közösség nélküli vallás, illetve az egyház pusztán csak önkéntes társulássá válik, ahol az egyének addig maradnak, amíg az megfelel a maguk alkotta teológiának, világképnek. A privatizált vallás tehát a politikát korlátozni képes vallási közösség megszűnése felé

TEOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age kihívása és az evangélikáció lehetősége*. Laurea dolgozat. Budapest, Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémia, 1990.

FORRÁSOK: Lothar Gassmann, Helmuth von Glasenapp, Molnár Attila Károly, Nyíri Tamás és Stefan Üblackner munkái

hagyományt folytatja, amely szerint a vallás csak az egyénre és az Istenre tartozik. Ebből következik a vallási közösség meggyengülése vagy megszűnte, és a vallás közösségi (közéleti) relevanciájának háttérbe szorítása. [...] [285] [...] Ezt erősen támogatta a szekularista politikai értelmiség a „vallás magánügy” elvével. A „vallás magánügy” eredetileg arra vonatkozott, hogy az állam, a politikai ha-[286]talam nem avatkozik be senki vallásába, azt mindenki maga, szabadon választhatja meg. Mára ez a gondolat azonban ennél már többet jelent: a vallás nem vehet részt a közéletben, a politika alakításában, mivel a vallási jelentéseknek csak a magánéletben van relevanciájuk (Fenn 1979), a vallási közösség nem léphet fel egységesen *mint érdekközösség* a politikában (P. J. Weber 1986). Ezek szerint a politika alakításában sokféle alapon létrejött érdekcsoport szerepelhet (osztály, etnikum, kor stb.), de a vallási közösség nem legitim közéleti szereplő (Blum 1985; Greenewalt 1988). Ennek a politikai állításnak a vallás számára az a következménye, hogy az egyén közéleti cselekvése független lehet, és függetlennek is kell lennie a magán – elsősorban a vallási – meggyőződésétől.

Az individualista vallási hagyomány és a szekularista politikai értelmiség törekvései találkoznak a privatizált vallásban. Az előbbiből ered a privatizált vallás azon tulajdonsága, hogy [...] A privatizált vallásban mindenki a maga teológusa, maga válogatja ki, rakja össze a felkínált teológiákból a neki tetszőt. Az egyéni teológiai felelősség, a jog együttjár a vallási szubjektívizmussal, ahol az egyéni szubjektivitás döntheti el a vallási jelentések igaz voltát, és az igazságigények eldöntésében fontos hangsúlyt kap a vallási tapasztalás, élmény. Az egyéni teológiai felelősségen és jogon alapul, hogy a privatizált vallásban lehetséges az egyház, közösség nélküli vallás, illetve az egyház pusztán csak önkéntes társulássá válik, ahol az egyén addig marad, amíg az egybevág a maga alkotta teológiával, világképpel. [...] A privatizált vallás tehát a politikát korlátozni képes vallási közösség megszűnése felé

SZOCIOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age értelmezési lehetőségei*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 1992. (Második javított kiadás)

mutat, ugyanakkor végleg aláássa a szekularista politikus értelmiség hagyományos ellenfelének, a vallási-egyházi értelmiségnek a tekintélyét, befolyását. A vallási közösség megszüntetését vagy legyengítését kiegészíti a vallás és a közélet elválasztása oly módon, hogy megszüntetik a vallás közösségi-közéleti relevanciáit. Ezért a szekuláris politika számára ez a vallástípus a legkedvesebb, és ezt a magánéleti szeretetkultuszba forduló individualista vallást állítja pozitív példának.

A privatizált vallás igen megfelel a **modern kompartmentalizált, „fülkékre osztott” világnak**. Ebben a világban az élet egyes területei „fülkékre” (alrendszerekre) különültek el, mint az oktatás, a gazdaság stb. és mindegyiket a saját utilitarista hatékonysági logikája vezeti. Ebben a világban a vallás csak egy fülke a többi közt, és csak a magánéletben követik elveit, a szeretetet. Ez a magánéletben gyakorolt szeretet nem vonja kétségbe az utilitarista értékek uralmát a társadalomban, sőt megerősíti azt. A privatizált vallás behátrál (beszorul?) egy fülkébe, és azáltal, hogy egyfajta terápiát nyújt, még támogatja is az utilitarizmus társadalmi uralmát. A nem-vallásos értékeket követő társadalom tömegével termeli a problémákat (az alkoholizmust, a szegénységet, az öngyilkosságot, az elidegenedés okozta különféle személyiségzavarokat stb.), amelyek megoldásával, elviselhetővé tételével a létező berendezkedést segíti a vallás. A privatizált vallásban a **vallás árucikké** válik, amit az vesz meg, aki akar [32] és ezzel beilleszkedik a modern társadalomba; az egyházak, a vallási közösség pedig csak annyiban maradhatnak fenn, ha a jóléti állam egyfajta szolgáltató intézményeivé válnak. Ennyi marad a vallás közösségi jellegéből a privatizált vallásban. (A privatizált vallás dominanciájának gondolata erősen összefügg az egyéni kérdőívekkel dolgozó survey kutatások elterjedésével a vallásszociológiába. Az egyéni kérdőívek természetesen alkalmasak az egyéni eltérések kimutatására, és jobban hangsúlyozzák ezeket, mint a vallás közösségi-közéleti jellegét.)

A privatizált vallás legszélsőségesebb esetei közé tartozik a

TEOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age kihívása és az evangélikáció lehetősége*. Laurea dolgozat. Budapest, Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémia, 1990.

FORRÁSOK: Lothar Gassmann, Helmuth von Glasenapp, Molnár Attila Károly, Nyíri Tamás és Stefan Üblackner munkái

mutat, ugyanakkor végleg aláássa a politikus értelmiség hagyományos ellenfelének, a vallási-egyházi értelmiségnek a tekintélyét, befolyását. A vallási közösség megszüntetését vagy legyengítését kiegészíti a vallás és a közélet elválasztása oly módon, hogy megszüntetik a vallás közösségi-közéleti relevanciáit (Fenn 1978, 1979). Ezért a szekuláris politika számára ez a vallástípus a legkedvesebb, és ezt a magánéleti szeretetkultuszba forduló individualista vallást állítja pozitív példának.

A privatizált vallás nagyon megfelel a **modern kompartmentalizált, „fülkékre osztott” világnak**. Ebben a világban az élet egyes területei „fülkékre” (alrendszerekre) különültek el (például az oktatás, a gazdaság stb.), és mindegyiket a saját utilitarista hatékonysági logikája vezeti. Ebben a világban a vallás csak egy fülke a többi közt, és csak a magánéletben követik elveit, a szeretetet. Ez a magánéletben gyakorolt szeretet nem vonja kétségbe az utilitarista értékek uralmát a társadalomban, sőt megerősíti azt. A privatizált vallás behátrál (beszorul?) egy fülkébe, és azáltal, hogy egyfajta terápiát nyújt, még támogatja is az utilitarizmus társadalmi uralmát. [...] [287] A nem-vallásos értékeket követő társadalom tömegével termeli a problémákat (alkoholizmus, szegénység, öngyilkosság, az elidegenedés okozta különféle személyiségzavarok stb.), amelyek megoldásával vagy elviselhetővé tételével a létező berendezkedést segíti a vallás. A privatizált vallás **árucikké** válik, amit az vesz meg, aki akar és ezzel *beilleszkedik a modern társadalomba*. [...] s így az egyházak, a vallási közösségek csak annyiban maradhatnak fenn, ha a jóléti állam egyfajta szolgáltató intézményeivé válnak. Ennyi marad a vallás közösségi jellegéből a privatizált vallásban. (A privatizált vallás dominanciájának gondolata erősen összefügg az egyéni kérdőívekkel dolgozó survey-kutatások elterjedésével a vallásszociológiában. Az egyéni kérdőívek természetesen alkalmasak az egyéni eltérések kimutatására, és jobban hangsúlyozzák ezeket, mint a vallás közösségi-közéleti jellegét.)

[287] A privatizált vallás legszélsőségesebb esetei a New

SZOCIOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age értelmezési lehetőségei*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 1992. (Második javított kiadás)

New Age. A különféle jógákon, transzcendentális meditációkon, asztrológiákon és jóslásokon, a keleti és a keresztény misztikát ötvöző irányzatokon igen nagy tömegű ember áramlik át igen gyorsan anélkül, hogy az egyes irányzatokhoz való csatlakozásuknak komoly hatása lenne egyéni életükre, vagy a társadalom egészének életére, így jól alkalmazkodnak a kompartmentalizált világhoz. Ezekbe a vallásokba könnyű belépni, és könnyű belőlük kilépni, mivel kevés követelményt támasztanak. A New Age-ben mindenki kedve szerint válogathat tanok közül, és a tanoknak igen kevés hatása van a csatlakozók életvitelére, és ha van is valamilyen hatása, akkor is csak a magánéletben. Mivel kis elköteleződést vár el a New Age a követőitől, ezért igen könnyű egy-egy irányzatához csatlakozni, hiszen a csatlakozásnak alig vannak következményei. Ugyanezért könnyű kilépni a New Age-ből, mivel a személyiséget, életvitelt nem változtatja meg. Ezért joggal kérdőjelezi meg Wuthnow a New Age-hez csatlakozás **döntés, választás** jellegét. Szerinte döntésről csak olyan esetekben lehet beszélni, aminek tétje, következménye van: az ember dönt valami mellett, és evvel lemond valamiről. Ez nem történik meg a New Age-ben, mivel itt a csatlakozás személyes döntése nem visszavonhatatlan, sőt olyan könnyű visszavonni és egy másik New Age-irányzathoz csatlakozni, hogy szó sincs döntésről. A New Age-hez csatlakozás nem-döntés jellegét Wuthnow azzal igazolja, hogy nem jár áldozattal, [33] lemondással, ami a New Age kommercializálódásával magyarázható: a vevőkért vívott versenyben a vevő kiszolgálásával ellentétes lenne bármilyen áldozat elvárása tőle. A New Age-ből szabadon és **minden következmény nélkül** vissza lehet térni a konvencionális élethez, a müzlitől a paprikás krumplihoz.

Az egyén teljesen szabadon válogathat tanításai között, és a „teológiai fegyelemnek” még nyoma sincs. Az egyéni önmegváltásra épülő New Age irányzatok zöme teljesen individualizált, és vallási közösséget csak mint a piacon hasonló árukat vásárlók közösségét alkotják meg.

TEOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age kihívása és az evangélikáció lehetősége*. Laurea dolgozat. Budapest, Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémia, 1990.

FORRÁSOK: Lothar Gassmann, Helmuth von Glasenapp, Molnár Attila Károly, Nyíri Tamás és Stefan Üblackner munkái

Age különféle irányzatai. [...] A különféle jógákon, transzcendentális meditációkon, asztrológiákon és jóslásokon, a keleti és a keresztény misztikát ötvöző irányzatokon igen nagy tömegű ember áramlik át igen gyorsan anélkül, hogy az egyes irányzatokhoz való csatlakozásuknak komoly hatása lenne egyéni életükre vagy a társadalom egészének életére, így jól alkalmazkodnak a kompartmentalizált világhoz. Ezekbe a vallásokba könnyű belépni, és könnyű belőlük kilépni, mivel kevés követelményt támasztanak. A New Age-ben a tanoknak igen kevés hatása van a csatlakozók életvitelére, és ha van is, csak a magánéletben. Mivel a New Age kis elköteleződést vár el követőitől, igen könnyű egy-egy irányzatához csatlakozni, hiszen a csatlakozásnak alig vannak következményei. Ugyanezért könnyű is kilépni a New Age-ből, mivel a személyiséget, életvitelt nem változtatja meg. A New Age-hez csatlakozás nem *döntés*, mint az új vallási mozgalmak vagy a hagyományos vallások esetében. Döntésről csak olyan esetekben lehet beszélni, amikor annak tétje, következménye van: az ember dönt valami mellett, és evvel lemond másvalamiről. Ez nem történik meg a New Age-ben, mivel itt a csatlakozás nem visszavonhatatlan, sőt igen könnyű visszavonni és egy másik New Age-irányzathoz csatlakozni. A New Age-hez csatlakozás nem döntés jellegét az mutatja, hogy nem jár ál-[55]dozattal, lemondással, ami a New Age kommercializálódásával magyarázható: a vevőkért vívott versenyben a vevő kiszolgálásával ellentétes lenne bármilyen áldozat elvárása. A New Age-ből szabadon, és *minden következmény nélkül* vissza lehet térni a konvencionális élethez, a müzlitől a paprikás krumplihoz.

[287] [...] Az egyén teljesen szabadon válogathat tanításai elemei között, és még nyoma sincs a „teológiai fegyelemnek” (Wuthnow 1976, 1978). *Az önmegváltásra* épül a New Age-vallások zöme teljesen individualizált, és vallási közösséget csak mint a hasonló árukat vásárlók

SZOCIOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age értelmezési lehetőségei*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 1992. (Második javított kiadás)

Szemponatunkból a legfontosabb: ezek a vallások olyannyira az **egyéni önmegváltásra** összpontosítanak, hogy semmilyen közösségi relevanciát nem tartalmaznak, mivel számukra a társadalom „külsődleges” és ezért érdektelen is az egyéni szubjektumhoz képest. A privatizált vallás esetében a társadalmat vagy alapvetően jónak tekintik, vagy alapvetően rossznak, de bármelyik beállítottság is legyen jellemző, mindkettő elfordítja az egyéneket a közösségre vonatkozó, azt befolyásolni akaró cselekvéstől.

A New Age alkalmazkodott leginkább a mai kulturális-vallási helyzethez. Alkalmazkodik, mivel leginkább privatizált és ily módon a legkevésbé befolyásolja az emberek nem-szabadidős cselekedeteit – a gazdasági, politikai-közéleti cselekvéseket. A különféle „alrendszerek” működését a legkevésbé „zavarja” a létező vallások közül, mivel a hagyományos vallások kevésbé törődnek bele a vallás pusztá szereppé történő lefokozásába és igyekeznek a követőik egész életét befolyásolni.

A New Age tipikusan modern jellegét mutatja a piaccal való intim kapcsolata. Amikor Peter Berger a mai vallási helyzetet a piaci modellel magyarázta, akkor a piacot inkább metafórikusan értette. Az egységes értelmi rend, a nomosz széttöredezett, plurálissá vált és az állam politikai hatalma már egyik vallást sem [34] támogatja a maga kényszerítő erejével. Ezért az egyházaknak el kell adniuk a vallásaikat, fogyaszthatóvá kell tenni és alkalmazkodni a hívek igényeihez. Mivel az egyházak bevételei jelentős mértékben a hívek adakozókedvétől függ, ezért fennmaradásuk érdekében alkalmazkodniuk kell a megcélzott hívek igényeihez. A „vallási piacon” a vallás „eladandó árucikké” vált, az egyház piaci szereplővé. Noha ez a magyarázat igen érthető, mégis csak metafórikusan értelmezhető, mint Bourdieu hasonló piaci metafórát használó vallási mező elmélete. Ezzel szemben a New Age **valóban** árucikk, kommercializálódott. A New Age-t hordozó zenei, képzőművészeti és irodalmi termékeket a valós piacon veszik, vagy nem veszik meg. (Ezzel szemben

TEOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age kihívása és az evangélikáció lehetősége*. Laurea dolgozat. Budapest, Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémia, 1990.

FORRÁSOK: Lothar Gassmann, Helmuth von Glasenapp, Molnár Attila Károly, Nyíri Tamás és Stefan Üblackner munkái

közösségét alkotják meg. De ami a szempontunkból a legfontosabb, ezek a vallások olyannyira az egyéni önmegváltásra összpontosítanak, hogy semmilyen közéleti relevanciát nem tartalmaznak, mivel számukra a társadalom „külsődleges”, és ezért érdektelen is az egyéni szubjektumhoz képest. A privatizált vallás esetében a társadalmat vagy alapvetően jónak tekintik, vagy alapvetően rossznak, de bármelyik beállítottság is legyen jellemző, mindkettő elfordítja az egyéneket a közösségre vonatkozó, azt befolyásolni akaró cselekvéstől.

[55] A New Age alkalmazkodott leginkább a mai kulturális, vallási helyzethez. Alkalmazkodik, mivel a leginkább privatizált és ily módon a legkevésbé befolyásolja az emberek nem szabadidős cselekedeteit – a gazdasági, politikai, közéleti cselekvéseket. [...]

SZOCIOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age értelmezési lehetőségei*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 1992. (Második javított kiadás)

az egyházas vallás tudatosan terjeszti tanait, saját erőforrásait áldozza fel.) Az átlagember a New Age-dzsel vásárlóként találkozik, és nem egy tértési aktus során. A New Age egyes elemeinek terjedését valóban a „kereslet” határozza meg. Ezért is nehéz egységes New Age-ről beszélni, mivel a piac követelményeinek megfelelően újabb és újabb változatok jönnek létre, akár csak a szupermarketek szappanosztályán. A helyzetet jól jellemzi, hogy a New Age központjai egy-egy városban nem egy templom vagy missziós ház, hanem a New Age boltok, ahol egy helyen lehet megszerezni a New Age-t hordozó összes tárgyakat: könyveket, folyóiratokat, lemezeket, képeket, füstölőket amuletteket stb.

Miért is a New Age a privatizált vallás legradikálisabb esete? Azért, mivel a valódi piaci helyzetből fakadóan a mai ember minden kényszerszertől mentesen csak azokat az elemeket veszi meg, amelyek nem ellenkeznek a többi tevékenységével. A hagyományos vallások az egész életet és gondolkodást befolyásolni akarják, és tanításaik rendszerezettsége, konzisztenciája miatt olyan következményeik is lehetnek a hívő gondolkodására és cselekedeteire, amelyet az nem akar, de a tan valamelyik központi tételéből következik. (Lényegében ezt mutatta ki Weber a protestáns etika vagy a világvallások gazdasági etikája kapcsán.) Ezzel szemben a New Age-ben valósul meg leginkább, hogy a „hívő” [35] (kérdés, lehet-e a hagyományos értelemben hívőről beszélni a New Age esetében) csak azokat a hitelemeket válogatja össze a kínálatból, amelyek nem ütköznek a többi tevékenységével és nincsenek tágabb következményeik. A vegetáriánus vagy műzlis étrend, az asztronómia vagy a füstölő égetése aligha hat ki az emberek gazdasági, politikai tevékenységére.

[36] KIHÍVÁS A KERESZTÉNY TRADÍCIÓKKAL SZEMBEN

A New Age képzelő ereje a nyugati civilizáció krízisjelenségeinek megragadásán alapul, amellyel szembeállítja a maga harmónia fikcióját. Azzal vádolják a

TEOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age kihívása és az evangélizáció lehetősége*. Laurea dolgozat. Budapest, Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémia, 1990.

[93] 5. KIHÍVÁS A KERESZTÉNYSÉGGEL SZEMBEN

A new age képzelőereje a mai társadalom krízisjelenségeinek megragadásán alapul, amellyel szembeállítja a maga harmónia fikcióját. Ugy látják, hogy a

FORRÁSOK: Lothar Gassmann, Helmuth von Glasenapp, Molnár Attila Károly, Nyíri Tamás és Stefan Üblackner munkái

[55] [...] A New Age azért konfliktusmentes, mivel a valódi piaci helyzetből fakadóan a mai ember minden kényszerszertől mentesen csak azokat az elemeket *veszi* meg, amelyek nem ellenkeznek a többi tevékenységével. A hagyományos vallások az egész életet és gondolkodást befolyásolni akarják, és tanításaik rendszerezettsége, konzisztenciája miatt olyan következményeik is lehetnek a hívő gondolkodására és cselekedeteire, amelyet az nem akar, de a tan valamelyik központi tételéből következik. (Ezt mutatta ki Weber a protestáns etika vagy a világvallások gazdasági etikája kapcsán.) Ezzel szemben a New Age-ben valósul meg leginkább, hogy a „hívő” (kérdés, lehet-e hagyományos értelemben hívőről beszélni a New Age esetében) csak azokat a hitelemeket válogatja össze a kínálatból, amelyek nem ütköznek a többi tevékenységével és nincsenek tágabb körű következményeik. A vegetáriánus vagy műzlis étrend, az asztrológia vagy a füstölő égetése alig hat ki az emberek gazdasági, politikai tevékenységeire. [...]

Wie eingangs angedeutet, beruht ein wesentlicher Teil der Faszinationskraft der New-Age-Botschaft darauf, daß sie die krisenhafte, bedrohte Situation der Welt aufgreift und in

SZOCIOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age értelmezési lehetőségei*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 1992. (Második javított kiadás)

keresztényeket, hogy nem foglalkoznak ezekkel a feszítő problémákkal, és nem látszanak rajtuk a megváltottság jelei. Az embereknek igényük van a szent dolgokba való beavatásra, vallási élményekre, és ehelyett egy patriarchális hivatal instrukcióit kapják.

A New Age a „fordulópont” fogalmát kínálja megoldásként. Ez az a pont, ahol legélesebb a New Age szembenállása a kereszténységgel. Hiszen a kereszténység lényege, hogy Jézus Krisztusban a végső, igazi és egyetlen fordulat bekövetkezett. A keresztény teológia fundamentuma, hogy az önmegváltás lehetetlen. Azért, mert a bűn nemcsak a világ és társadalom immanens törvényeivel való szembeszegülés, hanem e törvények alkotójával és védelmezőjével szemben is, így a kezdeményezés és megbocsátás csak Istentől indulhat ki. (Tehát szükség volt a krisztusi megváltásra mint objektív megváltásra, és szükséges az egyes ember ebbe való bekapcsolódása, mint szubjektív megváltódás.) Ezzel szembe a New Age az önmegváltás téziséát állítja, illetőleg nem tisztázza azt a kérdést, hogy a bekövetkező új kor az emberiség – New Age értelemben vett – megvilágosodásával, vagy pedig valamiféle kozmikus konstelláció determinizmusával valósul-e meg. A nyugati filozófia és a zsidó-keresztény teológia által kidolgozott

TEOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age kihívása és az evangelizáció lehetősége*. Laurea dolgozat. Budapest, Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémia, 1990.

nagy krízisjelenségekkel az Egyház nem foglalkozik [...] [94] De sokan nem látják a hiveken a megváltottság jeleit. [...] [96] Az embernek igénye volna az isteni dolgokba való beavatásra, vallási élményekre, stb., és ehelyett egy patriarchális hivatal instrukcióit kapja.

[94] A new age a „fordulópont” fogalmát kínálja megoldásként. A keresztények természetesen tudják, hogy a végleges fordulat Jézus Krisztusban már bekövetkezett.

[31] „A keresztény ember meggyőződése, hogy az önmegváltás /autoszotéria/ lehetetlen. [...] Mert bűneink nemcsak a világ és társadalom immanens törvényeivel szemben való ellenszegülések, hanem ezeknek a törvényeknek alkotójával és védelmezőjével, Istennel szemben is. A kezdeményezés és megbocsátás tehát csak Istentől jöhet, tőle indulhat ki az a személyes „üdvösség”, amelyben az ember fölébe tud kerekedni a bűnnek, a baj- [32]nak, sőt a halálnak. [...] Ezeknek a tényeknek végiggondolása azt a meggyőződést érleli meg bennünk, hogy szükségünk volt a krisztusi megváltásra, mint az emberiség objektív megváltására, továbbá szükség van arra, hogy ebbe egyénileg is teljesen bekapcsolódjunk, hatásai bennünk is megvalósuljanak /szubjektív megváltódás/.”⁶

FORRÁSOK: Lothar Gassmann, Helmuth von Glasenapp, Molnár Attila Károly, Nyíri Tamás és Stefan Üblackner munkái

sie hinein eine völlige Neuorientierung, Sinn und Erfüllung, Harmonie in umfassender Weise verheißt. Die christlichen Kirchen scheinen dagegen (bisher) von dieser offenkundig viele Menschen bedrückenden Situation nicht sonderlich beeindruckt zu sein. Die großen Krisen werden von kirchlicher Seite kaum angesprochen, und wenn, kommt oft genug nur ein Teilbereich in den Blick, und der wird zudem in moralisierender Weise behandelt. [...] Sie haben Sehnsucht nach Einweihung und Einübung in den Glauben, statt dessen erleben sie vielfach nur kopfbetonte Verkündigung „von oben herab”, weltfremde Liturgie, in der Alltag und persönlicher Glaubensausdruck oder gar Fragen und Nöte kaum Raum haben, ein patriarchales Amtsverständnis, in dem die von Jesus geforderte Geschwisterlichkeit und das ehrliche Dienen nicht spürbar sind.

Am deutlichsten wird New Age unter dem Begriff „Wendezeit” zu einer Herausforderung an das Christentum. Denn es lebt ja aus dem Bewußtsein, daß mit Jesus, dem Christus, die engültige Wende angebrochen ist.

⁶ Dr Előd István: Katolikus dogmatika. Szent István Társulat Budapest, 1983. 195. old.

SZOCIOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age értelmezési lehetőségei*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 1992. (Második javított kiadás)

fogalmakat a New Age mindenestől elveti és definiálatlan, megfoghatatlan fogalmakkal igyekszik helyettesíteni. Bernhard Grom így jellemzi a New Age világgépet: „Az egész valóság egyetlen szellem-energiái-erőtér, amiben az isteni, a materiális kozmosz, a növény- és állatvilág, és az ember csak graduálisan, mint különböző sűrűség és emanációs-[37]sík különbözik egymástól.” Az olyan alapvető megkülönböztetések, mint Isten és ember, teremtet és világ, lélek és anyag, gondolat és fizikai-kémiai-biológiai folyamatok a New Age gondolkodásában nincsenek meg. A kozmosz egy energiamező, különböző elmosódottságokkal.

A New Age egyik mozgatórugója a saját-vallást-csináló-kreativitás. A New Age világgépben az ember nem Isten megszólított, személyes partnere, hanem része az isteninek. Ez az isteni személytelen ősergiát jelent leginkább s az ember célja, hogy feloldódjon ebben az isteni-energia-centrumban.

E feloldódás élménye a New Age „misztikája”. A New Age olyan elköteleződést nem ismer, mint Pascal tüzes éjszakája. Míg a misztika nagyjainál – mint Avilai Szent Teréz, Eckhart mester, Roger Schutz – mindig van közösségi vetület, addig a New Age élményei pusztán individuálisak.

TEOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age kihívása és az evangélikáció lehetősége*. Laurea dolgozat. Budapest, Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémia, 1990.

[97] A jezsuita Bernhard Grom így jellemezte a new age világgépet: „Az egész valóság egyetlen szellem-energiái-erőtér, amiben az isteni, a materiális kozmosz, a növény és állatvilág, és az ember csak graduálisan, mint különböző sűrűség és emanációs-sík különbözik egymástól.”³ Az olyan alapvető megkülönböztetések, mint Isten és ember, teremtet és világ, lélek és anyag, gondolat és fizikai-kémiai-biológiai folyamatok a new age gondolkodásában nincsenek meg. A kozmosz egy energiamező, különböző elmosódottságokkal.

[95] A new age egyik alapötlete, /és nem kis mértékben sikerének oka,/ hogy nem a rejtőzködő Isten keresésére tett erőfeszítéseket, hanem a saját-vallást-csináló-kreativitást helyezi előtérbe. [...] A new age világgépben az ember nem Isten megszólított partnere, hanem része az isteninek. Isten itt nem teremtet, megváltó és beteljesítő, hanem személytelen ősergia. Az ember életének célja nem az, hogy Istent megismerje, szeresse és az üdvösségre eljusson, hanem hogy összeolvadjon és feloldódjon az isteni energia-centrumban.

A misztika nagyjainál – mint Avilai Szent Teréz, Eck- [96]hart mester, vagy a mi korunkban carlo Carretto és Roger Schutz – a misztika Isten megtapasztalása, olyan önátadó szeretet, amelynek közösségi vetülete van, és nem pusztán valamiféle nagyszerű élmény. Olyan örökre szóló elköteleződést, mint Pascal tüzes éjszakája, a new age nem ismer. /Valódi misztikus tapasztalatokat is aligha./

FORRÁSOK: Lothar Gassmann, Helmuth von Glasenapp, Molnár Attila Károly, Nyíri Tamás és Stefan Üblackner munkái

Der Jesuit Bernhard Grom kennzeichnet das Weltbild dieser Strömungen so: „Die gesamte Wirklichkeit ist ein einziges geistenergetisches Kraftfeld, in dem sich das Göttliche, der materielle Kosmos, die Pflanzen-, die Tierwelt und der Mensch nur graduell als verschiedene Verdichtungs- und Emanationsebenen unterscheiden.” Uns bekannte Unterscheidungen etwa von Geist und Materie, Gott und Mensch, Schöpfer und Welt, Gedanken und chemischen bzw. physikalischen Vorgängen gibt es hier nicht. Der Kosmos ist ein Energiefeld mit verschiedenen „Schwingungsebenen”.

Der Mensch ist nach dem New-Age-Weltbild nicht Partner Gottes, wie die jüdisch-christlich-islamische Tradition lehrt, sondern Teil des Göttlichen. Gott ist nicht Schöpfer und Erlöser, schon gar nicht der Eine in drei Personen, sondern eine unpersönliche Urenergie. Lebensziel des Menschen ist nicht Erfüllung und Vollendung in der Gemeinschaft mit Gott und den Mitmenschen, sondern die Auflösung der Person bzw. die Verschmelzung mit einem „göttlichen Energiestrom”.

Mystik ist beseligende Kontemplation, Verweilen in der Liebe Gottes, und zwar im Rahmen der Kirche, in der Gemeinschaft der Gläubigen. Das heißt, die Erfahrung der Gemeinschaft mit Christus kann nicht nur zum eigenen Heil gesucht werden, sondern mündet in eine Sendung, in ein „Sich-in-Dienst-nehmen-Lassen”. Das zeigt sich bei allen großen Mystikern der Christenheit: Theresie von Avila, Meister Eckhart, Johannes Tauler, Bruder Klaus [...] und wie sie alle heißen. Zu ihnen zählen auch Menschen aus unseren Tagen, wie der kürzlich

³ Stefan Üblackner: Der Traum vom „New Age”. Stadt Gottes 112/1989.

SZOCIOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age értelmezési lehetőségei*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 1992. (Második javított kiadás)

Mindezeknek az élményeknek eszköze a pszichotechnika. Voltaképpen itt is vallási élményeket kínálnak. Jellemzőes gondolata a New Age ezen irányzatának, hogy amint a pszichoanalízis a koragyermekkori traumatikus emlékekhez próbál visszanyúlni, úgy a rebirthing előszeretettel fordul a reinkarnáció felé, és ennek alapján az ember olyan előzményeihez is, mint a növények és ásványok. A terápia spiritualitása abban áll, hogy az ember saját transzcendens létének tudatára ébredve, „spirituális-magasabbra fejlődés” által, isteni töltést talál. Mindez a stressz által ostromolt nyugati ember számára ígér megnyugvást, önmegtalálást. A New Age pszichotechnikái szinte a szekularizált ember „vallásává” lehetnek, fehér guruk kezére adva személyiségüket. Érdekes az a megfigyelés, hogy ahol csökken a vallásosság, ott nőhet a babonáság.

[38] A New Age-ben fontos szerepet kapó vallási tapasztalás, misztikus élmény nem különös ismertető jegy a mai vallási palettán. A második világháború után a keresztény hagyomány gyengülésével felerősödik a nagy keresztény egyházakban csakúgy, mint az újabb szektákban, vallási mozgalmakban a vallási tapasztalás jelentősége. Vannak akik hajlamosak ezt a vallási tapasztalás, a misztikus élmény kellemes, hedonista jellegével magyarázni – és kétségtelenül igaz, hogy számos esetben a vallás ezen eleme kapcsolatban van pl. a drogok és egyéb izgatószeres terjedésével – azonban fontosabb a megbizonyosodás, bizonyágszerzés szempontjából. Századunkban a szekularizáció folyamata kérdéses a tekintélyvesztése biztosan nem az. A tekintélyek közül talán a leglátványosabban a hagyományos egyházaké olvadt el. A különféle egyéb, a vallással versengő jelentérendszeres (politikai, művészeti, tudományos stb.)

TEOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age kihívása és az evangélikáció lehetősége*. Laurea dolgozat. Budapest, Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémia, 1990.

[98] A [99] rebirthing egy olyan terápia, amelyik előszeretettel fordul a reinkarnáció gondolata felé. Amint a pszichoanalízis a koragyermekkori traumatikus emlékekhez, úgy ez a terápia a lélek állítólagos korábbi tapasztalataihoz akar visszanyúlni. Az evolúciós-terápia során az ember olyan előzményeihez is, mint a növények és ásványok. [...]
E terápiaik többségének „spiritualitása” abban áll, hogy az ember saját transzcendens létének tudatára ébredve, „spirituális-magasabbra-fejlődés” által vallásos töltést talál. [...]
[100] Mindezek a stressz által ostromolt nyugati embernek ígérnek megnyugvást, kiegyensúlyozottságot, önmegtalálást és önmegvalósítást. Ugy tűnik, a pszichoterápiák és pszichotechnikák a szekularizált ember potvallásává lettek. [...]

FORRÁSOK: Lothar Gassmann, Helmuth von Glasenapp, Molnár Attila Károly, Nyíri Tamás és Stefan Üblackner munkái

verstorbene Carlo Carretto oder Roger Schutz von Taize.

Rebirthing (Neugeburt) ist eine der Therapieformen, die eine Vorliebe für **Reinkarnationsvorstellungen** haben. Dabei wird die Suche nach traumatischen Erlebnissen, wie sie in der Psychoanalyse im Rückgriff auf frühkindliche Erfahrungen üblich ist, in angebliche frühere Leben der Seele ausgeweitet. In der Evolutionstherapie greift man sogar auf angenommene Vorformen des Menschen als Pflanze oder Mineral zurück. [...] Heilung seelischer Probleme wird dadurch erwartet, daß sich der Mensch seines eigenen transzendenten Kernes bewußt wird und durch eine „spirituelle Höherentwicklung” religiöse Erfüllung findet. [...] Sie kümmern sich um das „Innenleben” des westlichen, hektischen und streßgeplagten Menschen, versprechen ihm harmonischen Ausgleich, Ruhe und Selbstfindung bzw. -verwirklichung oder die Beseitigung seelischer Belastungen. (Psycho-)Therapie scheint für den „säkularisierten” Menschen zur Ersatzreligion geworden zu sein.

MOLNÁR ATTILA KÁROLY

[50] Századunkban, ha a szekularizáció folyamata kérdéses lehet is, a tekintélyvesztése biztosan nem az. A tekintélyek közül talán a leglátványosabban a hagyományos egyházaké olvadt el. A vallással versengő különféle egyéb

SZOCIOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age értelmezési lehetőségei*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 1992. (Második javított kiadás)

bírálatának egyik fő célpontja az egyház vallási-világnézeti tekintélye volt. A versengő világnézetek kölcsönösen meggyengítették egymást, ám e gyengülés a vallás esetében a leglátványosabb. Az egymást kölcsönösen bíráló és kizáró világnézetek tengerében az egyének magukra maradtak, nincsenek meg a korábbi biztos tájékozódási pontok. Minden állításnak létrejött a tagadása, a bírálata, és az egyénnek magának **kell megtalálnia és megalkotnia a világgképét**, amely feladatot korábban a nagy kulturális intézmények és az egyházak megtettek. Az egyén nem pusztán szabadon választhat a versengő világnézetek között, hanem választania is kell. Azonban mi legyen a választás alapja?

A fenti tekintélyvesztésből fakadó bizonytalanságot és választási kényszert talán először a második világháború kapcsán írták le (Fromm és Mannheim), és rögtön akkor felbukkant az a gondolat is a szociológiában, hogy a vallási élmény, a transzcendencia közvetlen személyes megtapasztalása lehet az elveszett bizonyosság megtalálásának alapja. A vallási tapasztalás mai felértékelődését és [39] elterjedését a legkülönbébb vallási irányzatokban igen gyakran evvel a bizonyosság iránti vágygal magyarázzák (Wuthnow, Berger).

Főleg a vallási közösség nélküli, a teljesen individualista vallások esetében van szükség a világnézeti bizonyosság olyan forrására, amelyik egy egyénen belül van (a megtapasztalás) és nem kívül (mint a hagyomány, a tekintély). Az egyén a vallási tapasztalás révén szerezheti meg azt a bizonyosságot, amelyet korábban az intézményes tekintélytől kapott. Azonban ha feltételezzük, hogy pusztán csak a vallási tapasztalásból megismerési, világnézeti bizonyosságra lehet jutni az intézményes hagyományok, tekintélyek nélkül, akkor evvel azt is feltételezzük, hogy a vallási tapasztalás értelmezése önmagából adódik és nem kíván meg egy előzetes értelmezési keretet. Természetesen

TEOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age kihívása és az evangélikizáció lehetősége*. Laurea dolgozat. Budapest, Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémia, 1990.

FORRÁSOK: Lothar Gassmann, Helmuth von Glasenapp, Molnár Attila Károly, Nyíri Tamás és Stefan Üblackner munkái

jelentésszerek (politikai, művészeti, tudományos stb.) bírálatának egyik fő célpontja az egyházak vallási-világnézeti tekintélye [51] volt. A versengő világnézetek kölcsönösen meggyengítették egymást, ám e gyengülés a vallás esetében a leglátványosabb. Az egymást kölcsönösen bíráló és kizáró világnézetek tengerében az egyének magukra maradtak, nincsenek meg a korábbi biztos tájékozódási pontok. Minden állításnak létrejött a tagadása, a bírálata, és az egyénnek *magának kell megtalálnia és megalkotnia világgképét*, amely feladatot korábban a nagy kulturális intézmények és az egyházak végeztek el. Az egyén nem pusztán szabadon választhat a versengő világnézetek között, hanem választania *kell*. Az egyén és nem az intézmény lett a döntés alapja, és egyre inkább a tapasztalat (a vallási élmény) vált a hagyomány helyett az autentikusság forrásává.

A tekintélyvesztésből fakadó bizonytalanságot és választási kényszert talán először a második világháború kapcsán írta le Fromm és Mannheim, és rögtön akkor felbukkant az a gondolat is a szociológiában, hogy a vallási élmény, a transzcendencia közvetlen személyes megtapasztalása lehet az elveszett bizonyosság megtalálásának alapja. A vallási tapasztalás mai felértékelődése és elterjedése a legkülönbébb vallási irányzatokban evvel a bizonyosság iránti vágygal magyarázható.

Főleg a vallási közösség nélküli, a teljesen individualista vallások esetében van szükség a világnézeti bizonyosság olyan forrására, amely az egyénen belül van (a megtapasztalás), és nem kívül (mint a hagyomány, a tekintély). Az egyén a vallási tapasztalás révén szerezheti meg azt a bizonyosságot, amelyet korábban az intézményes tekintélytől kapott. Azonban ha feltételezzük, hogy pusztán a vallási tapasztalásból megismerési, világnézeti bizonyosságra lehet jutni az intézményes hagyományok, tekintély nélkül, akkor evvel azt is feltételezzük, hogy a vallási tapasztalás értelmezése önmagából adódik, és nem kíván meg egy előzetes értelmezési keretet. Sokak szerint

SZOCIOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age értelmezési lehetőségei*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 1992. (Második javított kiadás)

azt is mondhatjuk – a szociológia ehhez az állásponthez áll közelebb –, hogy a vallási tapasztalás értelmezése nem lehetséges valamilyen előzetes értelmezési keret ismerete nélkül. De a próféták, vallásalapítók, reformátorok példái – úgy tűnik – viszont ennek az ellenkezőjét sugallják: ez esetekben a vallási tapasztalás értelmezése eltért a meglévő kulturális hagyománytól és pont a vallás **megújítását** szolgálta. A hitújítók esetében mindig megtalálható a vallási tapasztalás, amelyre az új bizonyosságot építik. Az tehát kérdéses, hogy a vallási tapasztalás lehet-e egy új, viszonylag önállóan megszerzett világnézeti bizonyosság forrása vagy sem.

A New Age-ben a vallási tapasztalás hangsúlyos, de nem mindegyik típusa. A vallástörténetben kultúrálisan is két eltérő típusú vallási tapasztalás található. Az első – a korábbi, elemibb és elterjedtebb – nevezzük „**sacrum**” típusúnak, pusztán az agy fiziológiai folyamatainak megváltoztatásából ered. Ezt a „csúcs élményt” könnyen elő lehet idézni izgatószerekkel, különböző technikákkal (meditáció, a dervisek vagy shakerek tánca) vagy pusztán a „szent” tárgyak illetve személyek érintésével bármikor. A vallási tapasztalás e típusa könnyen alkalmazható a New Age privatizált vallására, mivel eléréséhez csak a technikák [40] ismerete kell, az életmód, erkölcs megváltoztatása nem. A gyári munkás vagy a hivatalnok politikai értékeitől, munkájától vagy éppen munánélküliségétől függetlenül egyformán képes a technikát megtanulni és gyakorolni. A vallási tapasztalásnak a fentivel szemben van egy másik típusa, amelyik létrejött a világvallásokhoz kapcsolódik, Weber ír a protestáns etika kapcsán a protestáns híveket jellemző **beigazolódás** tudatról. Hasonló módon a keresztény vallások mindegyikében megtalálható ez az elem: aki a hétköznapi élete során nap-mint-nap meg tud felelni a szigorú erkölcsi követelményeknek, az egyfajta folyamatosan jelenlévő, a tökéletességből eredő vallási tapasztalásra tesz szert. Mai empirikus vizsgálatok is mutatják, hogy a vallási tapasztalások jelentős része ilyen folyamatosan meglévő **megfelelés élmény**. E **sanctus**

TEOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age kihívása és az evangélikáció lehetősége*. Laurea dolgozat. Budapest, Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémia, 1990.

FORRÁSOK: Lothar Gassmann, Helmuth von Glasenapp, Molnár Attila Károly, Nyíri Tamás és Stefan Üblackner munkái

viszont a vallási tapasztalás értelmezése nem lehetséges valamilyen előzetes értelmezési keret ismerete nélkül. [...]

SZOCIOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age értelmezési lehetőségei*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 1992. (Második javított kiadás)

típusú vallási tapasztalás megkívánja az élet és gondolkodás teljes átalakítását, tehát nemcsak a hétvégi szabadidős programokat alakítja át az ilyen vallási élmény, hanem az egész embert politikai, gazdasági és minden vonatkozásában.

Mondanom sem kell, hogy a privatizált vallással, így a New Age-dzsel nem egyeztethető össze a sanctus típusú vallási tapasztalás, mivel egy, az egyéntől függetlenül megalkotott erkölcs betartását kívánja meg – ami a mai hedonizmus számára képtelenség – és benyúl a különböző, a vallástól függetlenné vált intézményrendszerek világába. Ma sem a gazdaság, sem egyéb „alrendszer” nem szereti, ha a bennük résztvevő személyek valamilyen, nem az intézmény funkcionális racionalitásának megfelelő pragmatikus cselekvésmintát követnek, hanem egy „idegen” erkölcsi törvényt. Mivel a New Age kiválóan alkalmazkodik a modern világhoz, ezért sem az erkölcsi törvényeket, sem az azok betartásából fakadó vallási tapasztalást nem találjuk meg benne. A New Age-ben nagy hangsúlyt kapott vallási tapasztalás a „**sacrum**” típushoz tartozik, amely tehát viszonylag könnyen megszerezhető a megfelelő technikák ismeretében az élet átalakítása nélkül. Itt is hangsúlyozni kell, hogy a New Age nem alakítja át az [41] élet egészét – mint általában az új vallási mozgalmak, szekták és egyházak törekszenek – hanem csak kis szabadidős elemeit. Nyilvánvalóan a New Age a nyugati gondolkodás és a kereszténység számára sem nem filozófiai, sem nem apologetikai kihívás.

A New Age rendszerekben minduntalan felbukkanó „új babonáság” úgy is értelmezhető, mint a szekularizáció okozta transzcendens frusztráció visszahatása.

A New Age rendszerek önellentmondásainak, oka, hogy nem az igazságra mint igazságra irányul. Mindez két okra vezethető vissza: az egyik, hogy minden metafizikai frazeológiája ellenére számára nem fontos a világmindenség lényegének és rendszerének megragadása és megértése. A másik ok, hogy az igazság megismeréséért

TEOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age kihívása és az evangelizáció lehetősége*. Laurea dolgozat. Budapest, Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémia, 1990.

FORRÁSOK: Lothar Gassmann, Helmuth von Glasenapp, Molnár Attila Károly, Nyíri Tamás és Stefan Üblackner munkái

[104] Teljesen nyilvánvaló, hogy a new age a hit számára nem filozófiai és nem teológiai probléma. A new age nem az apologetika, hanem a pasztoráció számára jelent elsősorban kihívást.

[101] A XX. századi ujbabonáság úgy is értelmezhető, mint a szekularizáció okozta transzcendens frusztráció visszahatása.

[102] A new age rendszerek logikai önellentmondásainak és bölcséleti abszurditásainak cáfolataival könyvtárakat lehetne megtölteni. Ennek oka a new age szerzők óriási többségének elképesztő dilettantizmusán túl az, hogy a new age nem az igazságra, mint Igazságra irányul. Mindez két okra vezethető vissza: az egyik az, hogy a new age számára

SZOCIOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age értelmezési lehetőségei*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 1992. (Második javított kiadás)

sem szellemi, sem erkölcsi erőfeszítést nem vállal. Ezért is vonzódik a korlátlan szinkretizmushoz, mert így felmentve érzi magát a koherencia kényszerétől. A New Age semmiképpen sem autentikus közvetítője a különböző rendszereknek.

A New Age gondolkodása minden társadalmi csoportot elér, mindenkinek ígérve valamit. Az értelmiségnek Marilyn Ferguson és Fritjof Capra filozófiai magyarázatát kínálja, illetve teozófusok és antropozófusok neognosztikus spekulációit. A New Age elitista gögje ellenére sem veti meg a „profanum vulgus”-t, amelyet fantáziafilmekkel, okkult zenével igyekszik meghódítani. Így szinte az élet minden területét áthatja. Sokan talán úgy kerülnek a New Age gondolkodás hatása alá, hogy nem is ismerik a New Age fogalmát.

A kereszténységgel szembeni konfrontáció alapja, hogy korunk égető problémáira olyan megoldásokat kínál, amelyek „tudományos” és „vallásos” [42] voltak következtében kellően tetszetősek, és szinte észrevétlenül képesek az „új pogányság”, illetve újpogány vallásosság hordozására.

A kereszténység és a New Age szembenállását talán úgy lehet a legjobban érzékeltetni, ha néhány fundamentális kérdésben egymás mellé állítjuk a New Age és a biblia tanítását.

NEW AGE:	BIBLIA:
Isten személytelen kozmikus erő vagy energia (Brahman, egy elv, az isteni, az egyedül Egy, Gaia, a Földanya stb.)	Isten a személyes Isten (2 Móz 3,15; 33,11; Róm 8,15). Ő nem a kozmosz, hanem a kozmosz teremtője (1 Móz 1,1 kk; Zsolt 115,3).
A világ és az ember az isteni emanáció,	A világ és az ember teremtmények, és

TEOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age kihívása és az evangélizáció lehetősége*. Laurea dolgozat. Budapest, Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémia, 1990.

– minden metafizikai és vallási jellegű frazeológiája ellenére – távolról sem olyan fontos a világmindenség rendszerének, lényegének és alapjának a megértése. A másik ok szorosan ehhez kapcsolódóan az, hogy – a kisszámu kivételt leszámítva – [103] nem szívesen vállalnak sem szellemi, sem erkölcsi erőfeszítést az igazság megértéséért. [...] [106] Hiszen a new age semmiképpen sem autentikus és hiteles közvetítője más rendszereknek.

FORRÁSOK: Lothar Gassmann, Helmuth von Glasenapp, Molnár Attila Károly, Nyíri Tamás és Stefan Üblackner munkái

LOTHAR GASSMANN

[88] <i>New Age:</i>	<i>A Biblia:</i>
Isten személytelen kozmikus erő vagy energia (Brahman, egy elv, az isteni, az egyedül Egy, Gaia, a Földanya stb.)	Isten a személyes Isten (2Móz 3,15; 33,11; Róm 8,15). Ő nem a kozmosz, hanem a kozmosz teremtője (1 Móz 1,1 kk; Zsolt 115,3).
A világ és az ember az isteni kiáramlása	A világ és az ember Isten ellenképeként teremtettek

SZOCIOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age értelmezési lehetőségei*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 1992. (Második javított kiadás)

legbensőbb magvaikban isteniek.	teremtettségük természetéből eredően nincs isteni lényegük (1 Móz 1,1).
A bűn és a gonosz a meg-nem-világosodottság, vagyis az, hogy az ember nem ismeri fel önmagában önmaga és a világ isteni voltát.	A bűn és a gonosz az elszakadást jelenti Istentől, a Jótól (Mt 19, 17).
[43] A megváltás önmegváltás. Lényege, hogy az ember szabadítsa fel és ismerje meg a maga isteni lényét (meditációk, ezoterikus iskolázás, rítusok, reinkarnáció, tudattágítás stb. által).	A megváltás Jézus Krisztusnak értünk adott áldozata, mely által szabadítást hozott egyszerismindenkorra a bűntől és a haláltól (Jn 19,30; Zsid 9,12; 10,11-18).
Jézus Krisztus különösen megvilágosodott ember, guru, vallásalapító (sok más mellett). Krisztus a kozmikus „napszellem”, aki lehetővé teszi az emberiség számára a megvilágosodást, és ezáltal az önmegváltást.	Jézus Krisztus az élő Isten Fia, a Megváltó, út Istenhez (Jn 14,6; Csel 4,12). Valóságos Isten és valóságos ember (Róm 1,3-4).

TEOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age kihívása és az evangelizáció lehetősége*. Laurea dolgozat. Budapest, Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémia, 1990.

FORRÁSOK: Lothar Gassmann, Helmuth von Glasenapp, Molnár Attila Károly, Nyíri Tamás és Stefan Üblackner munkái

(„emanáció”); legbensőbb magvukban isteniek és jók.	meg, természetüknél fogva nincs isteni lényük, hanem a bűn elválasztotta őket a személyes Istentől (1Móz 1,1-3; Róm 8,18 kk; 1Jn 2,15-17).
[89] A bűn és gonosz a „meg nem világosodottság”, vagyis az, hogy nem ismerjük fel a világ és az ember isteni voltát.	A bűn és a gonosz az elszakadást jelenti Istentől, a Jótól (Mt 19, 17). [...]
A megváltás önmegváltást jelent – hindu megvilágosodás értelmében. Az ember szabadítsa fel és ismerje meg a maga isteni lényét (meditációs utak, ezoterikus iskolázás, áldozati rítusok, a karmának sok reinkarnációja útján történő megjobbítása, tudattágítás stb. által).	A megváltás Jézus Krisztusnak a golgotai kereszten elvégzett helyettes áldozata által egyszer s mindenkorra elhozott szabadítást jelenti a bűntől, haláltól és ördögtől (Jn 19,30; Zsid 9,12; 10,11-18).
Jézus Krisztus különösen megvilágosodott ember volt, jögi, tanító, guru, vallásalapító – sok más mellett. [...] Krisztus volt a kozmikus „napszellem”, aki a „jézusburokban” lakott, aki lehetővé teszi az emberiség számára megvilágosodás vagy telepátia által az önmegváltást (antropozófia).	Jézus Krisztus az élő Isten Fia, egyetlen Megváltó az egyetlen út Istenhez, az Atyához (Jn 14,6; Csel 4,12). Ő valóságos Isten, s egyúttal valóságos ember (Róm 1,3-4). [...]

SZOCIOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age értelmezési lehetőségei*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 1992. (Második javított kiadás)

A hit nem-tudást, meg-nem-világosodott létet jelent, egy alacsonyabb értelmi fokot, szemben a gnosztikus - ezoterikus megvilágosodási törekvéssel. Olyan gondolkodási magatartás, amely önmaga által meghatározott célok eléréséhez vezet, vagyis a hit a hívésben, ami végülis valamiféle gondolatmágia.	A hit kegyelmi ajándék, bizalom a személyes Isten iránt (Lk 18,17; Csel 16,31; Róm 3,28).
[44] Az imádság az ember önmagában való elmerülését jelenti, érzékfölötti extatikus állapotot kell elérnie, amely által kozmikus energiával (isten) kerül kapcsolatba, és ezt mágikus módon felhasználatónak teszi (legyen meg az én akaratom).	Az imádság a hívő beszélgetése Istennel (Mt 6,6; Jn 14,13). Semmit sem akar kikényszeríteni, hanem Isten akaratát keresi, nyitott Isten vezetése felé: „Legyen meg a Te akaratod!” (Mt 6,10).
Az újrászületés mint reinkarnáció, vagy testben megy végbe, vagy mint pszichológiai tapasztalat.	Az újjászületésben az ember Isten által megtapasztalja lényének teljes újjáalkotását (Jn 3,5; Róm 8,14-17; 2 Kor 5,17).

TEOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age kihívása és az evangélizáció lehetősége*. Laurea dolgozat. Budapest, Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémia, 1990.

FORRÁSOK: Lothar Gassmann, Helmuth von Glasenapp, Molnár Attila Károly, Nyíri Tamás és Stefan Üblackner munkái

[90] A hit „nem tudás”-t, „meg nem világosított lét”-et jelent, tehát egy alacsonyabb értelmi fokot, szemben a gnosztikus-ezoterikus megvilágosodási törekvéssel. A „pozitív gondolkodás” tanítása szerint a hit olyan gondolkodási magatartás, amely meghatározott (önmaga által kitűzött) célok eléréséhez vezet („hinni a hívésben” = gondolatmágia).	A hit egyszerű, gyermeki bizalom a személyes Isten iránt, és az iránt, amit Ő értünk cselekedett. A hit Isten megmentő ajándéka [...] (Lk 18,17; Csel 16,31; Róm 3,28). [...]
Az imádság az embernek önmagában való elmerülését jelenti – a hindu meditáció értelmében. Az embernek érzékfölötti, eksztatikus állapotot kell elérnie, amely által kozmikus energiával („isten”) kerül kapcsolatba, és ezt mágikus módon felhasználatónak teszi („legyen meg az én akaratom”).	Az imádság a hívő keresztény beszélgetése Istennel, a mennyei Atyával, Jézus Krisztusnak, az Ő Fiának nevében (Mt 6,6; Jn 14,13). Semmit sem akar kikényszeríteni, hanem Isten akaratát tudakolja, és nyitott Isten vezetése felé: „Legyen meg a Te akaratod!” (Mt 6,10).
Az újjászületés mint reinkarnáció (újra testet öltés a halál után) testben megy végbe, vagy mint pszichológiai megtapasztalás a csoportdinamikai „lélegzési-terápiában”.	Az újjászületés víz és Szellem által történik (Jn 3,5); a hívő ember Isten Szelleme által megtapasztalja lényének teljes újjáalkotását [...] (Róm 8,14-17; 2 Kor 5,17). [...]

SZOCIOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age értelmezési lehetőségei*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 1992. (Második javított kiadás)

A szívárvány (gyakran fordított színekkel) az ember felsőbbrendű emberré válásának, isteni mivolta megismerésének szimbóluma. Az anthakaranán vagy szívárvány hídon (hindu értelmezésben) megy végbe az Atman és a Brahman egyesülése, az egyes ember és a kozmikus energia (isten) egyesülése.	A szívárvány Isten és a teremtmények szövetségekötésének a jele, Isten megbocsátó szeretetének szimbóluma, azon szabad elhatározásának a jele, hogy nem pusztítja el a földet az ember bűne (önistenítése) miatt (1 Móz 9, 8-17).
[45] A kereszt különböző alakjaiban (rózsakereszt, platóni virágkereszt stb.) meditációs jelképet jelent érzékfölötti erők kialakításához.	A golgotai kereszt Jézus Krisztus megváltó halálának, áldozatának jele, amely által megszabadított a bűntől és a haláltól (Ef 2,16; Kol 1,20).
A halál az újra testetöltés és az evolúció továbbfejlődésének elkerülhetetlen előfeltétele.	A halál a „bűn zsoldja” (Róm 6,23), egyszeri és végleges.
Az egység a különböző filozófiák, ideológiák, eszmék és vallások (amelyek mind csak viszonylagosan igazak) közötti általános összefonódás, szintézis által valósul meg.	Az egység tolerancián nyugszik (nem azonos az igazság relativizálásával), Isten népénél az ökumenizmus irányába mutat (vö. Szent Jusztinosz Logosz Szpermatikosz tétele).

TEOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age kihívása és az evangélizáció lehetősége*. Laurea dolgozat. Budapest, Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémia, 1990.

FORRÁSOK: Lothar Gassmann, Helmuth von Glasenapp, Molnár Attila Károly, Nyíri Tamás és Stefan Üblackner munkái

[91] A szívárvány (gyakran, de nem mindig fordított színekkel: lent vörös, fent ibolya) az ember felsőbbrendű emberré válásának, „isteni mivolta” megismerésének szimbóluma. Az anthakaranán vagy szívárványhídon (hindu értelmezésben) megy végbe az Atman és a Brahman egyesülés az egyes ember és a kozmikus energia egyesülése (= „isten”).	A szívárvány (fent vörös – lent ibolya) Istennek az Ő teremtményeivel való szövetségekötésének jele – jele annak, hogy Isten az Ő szeretetéből szabadon elhatározza, hogy nem pusztítja el a földet az ember bűne (önistenítése) miatt (1 Móz 9,8-17).
[90] A kereszt különböző alakjaiban (rózsakereszt, horogkereszt Néró-kereszt, platóni világkereszt stb.) meditációs jelképet jelent érzékfölötti erők kialakításához.	A golgotai kereszt az a hely, ahol Jézus Krisztus értünk meghalt, és benünket helyettes áldozata által – valóságosan – megszabadított bűntől, haláltól, ördögtől (Ef 2,16; Kol 1,20).
[91] A halál az újra testetöltés és az evolúció továbbfejlődésének elengedhetetlen előfeltétele.	A halál a „bűn zsoldja” (Róm 6,23), és az ember ellensége (1Móz 2,17). Egyszeri és végleges (Zsid 9,27) [...]
Az egység a különböző filozófiák, ideológiák és eszmék és vallások (amelyek mind csak viszonylagosan „igazak”) közötti általános összefonódás, szintézis, harmónia és tolerancia	Az egység valamennyi hívő keresztyén ember eggyéléletét jelenti Jézus Krisztus által az Atyával, aki abszolút módon igaz („az igazság”) (Jn 14,6; 17,20-23). [...]

SZOCIOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age értelmezési lehetőségei*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 1992. (Második javított kiadás)

A szeretet kozmikus elv, amely minden különbséget viszonylagossá tesz, minden ellentétet egyesít, és lehetővé tesz egy általános összhangot.	A szeretet a személyes Isten (1 Jn 4,16). Emiatt azonos az igazsággal, amely Jézus Krisztusban jelent meg (Jn 14,6). Szeretet és igazság elválaszthatatlan egymástól (2 Tesz 2,10). Isten szeretete Fiának értünk való odaadásában mutatkozik meg (Jn 3,16), és abban az akaratában, hogy „minden ember üdvözljön és eljusson az igazság megismerésére” (1 Tim 2,4).
---	---

[46] A NEW AGE TRANSCENDENCIA-ÉHSÉ GKÉNT VALÓ ÉRTELMEZÉSE

Dolgozatom alaptézise, hogy a New Age jelenség transzcendencia-éhségként értelmezhető, mint a szekularizáció okozta frusztrációra adott valamiféle reakció.

Az emberi szellem mindenre való nyitottságát már Arisztotelész megfogalmazta: „A lélek valamiként minden” (De Anima 431). A nyitottság kifejezés Max Schellertől, „az ember nyitottsága a világ iránt” (Weltoffenheit), mint létünk alapvonása Arnold Gehlen-től való. Bár „a kifejezés megfogalmazása tulajdonképpen kissé félrevezető, mivel egyáltalán nem az a mondanivalója, hogy az ember csak a világnak van nyitva, csak a világra fogékony. Ellenkezőleg, az ember föltétlen nyitottságát állapítja meg... Nem néz föl a világra; mert a világ fölé emelkedik, amennyiben föltötte

TEOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age kihívása és az evangelizáció lehetősége*. Laurea dolgozat. Budapest, Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémia, 1990.

[107] 7. A NEW AGE JELENSÉG TRANSCENDENCIA-ÉHSÉ GKÉNT VALÓ ÉRTELMEZÉSE

[8] A new age értelmezésének – nézetem szerint – döntő pontja: transzcendencia-éhségként való értékelése. [...]

[107] Az emberi szellem mindenre való nyitottságát már Arisztotelész megfogalmazta: „A lélek valamiként minden.”¹ A nyitottság kifejezés Max Schellertől, „az ember nyitottsága a világ iránt” /Weltoffenheit/, mint létünk alapvonása Arnold Gehlentől való. Bár „a kifejezés megfogalmazása tulajdonképpen kissé félrevezető, mivel egyáltalán nem az a mondanivalója, hogy az ember csak a világnak van nyitva, csak a világra fogékony. Ellenkezőleg, az ember föltét-[108]len nyitottságát állapítja meg, azt huzza alá, hogy az ember meghatározása krónikus meg nem

FORRÁSOK: Lothar Gassmann, Helmuth von Glasenapp, Molnár Attila Károly, Nyíri Tamás és Stefan Üblackner munkái

által valósul meg. [...]	
[92] A szeretet kozmikus elv, amely minden különbséget viszonylagossá tesz, minden ellentétet egyesít, és lehetővé tesz egy általános összhangot és világtestvériséget. [...]	A szeretet a személyes Isten (1Jn 4,16). Emiatt lényegében össze van kötve az igazsággal, amely Jézus Krisztusban, Isten Fiában jelent meg (Jn 14,6). Szeretet és igazság elválaszthatatlan egymástól (vö. 2Tesz 2,10). Isten szeretete Fiának értünk való odaadásában mutatkozik meg (Jn 3,16), és abban az akaratában, hogy „minden ember üdvözljön és eljusson az igazság megismerésére” (1 Tim 2,4).

NYÍRI TAMÁS

Ugyanígy vélekedik Arisztotelész, mikor azt tanítja, hogy az ember magába tudja gyűjteni a mindenséget: „a lélek valamiként minden” – írja a lélekről szóló művében (De anima 431). [...]

[...] Az embert állandó belső indíttatás készteti arra, hogy kérdőre vonjon kivétel nélkül mindent, ami csak a szeme elé kerül. Ennek, az élők világában föltöttebb szokatlan jelenségnek Max Scheler a nyitottság nevet adta. Arnold Gehlen szerint „az ember nyitottsága a világ iránt”

¹ Arisztotelész: De anima. 431.

SZOCIOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age értelmezési lehetőségei*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 1992. (Második javított kiadás)

van minden képnek, amit alkotott vagy alkotni fog a világról. Az ember nyitottsága az előfeltétele annak, hogy egyáltalán rákérdezhessen a világ egészére, hogy a világ mint világ jelenhessék meg tapasztalatában. Ha nem működne létünk mélyén e nyugtot nem ismerő belső indíttatás mindenek meghaladására, akkor nem keresnénk és kutatnánk szüntelenül, még akkor is, sőt akkor igazán, midőn nem ösztökél valamely kézzelfogható érdek vagy haszon. Az ember nemcsak bizonyos létfeltételekre szorul rá, hanem valami parttalanra. Idült hiányérzeünkre nincs más magyarázat, mint egy, a világot teljességgel meghaladó és az emberhez forduló vis-a-vis létezése. Nem mi alkotjuk vágyaink fantasztikus tárgyát, ... hanem indíttatásaink túltengésének, igényeink örökös betöltetlenségének a létéből következtetünk e sajátságos létállapot világleleti előfeltételére. Amennyire konkrét, kézzelfogható, minden egyes lélegzetvételünkben fölismerhető létünk ráutaltsága valami parttalanra, annyira reális, konkrét és tagadhatatlan e világon túli „szemben lévő” társ létezése... Nyelvünk Istennek nevezi az átellenünkben lévő Valóságot... A „világ iránti nyitottság” magvának a világon túli Valódi-Valóságra való [47] ráutaltságunk bizonyul tehát... De vajon nem abban mutatkozik-e meg végtelen ráutaltságunk Istenre, hogy nem ismerjük rendeltetésünket, hanem végnélkül keressük? És kereshetnénk-e így, ha nem lennénk ráutalva miközben nyomozunk utána... A vallástörténet bőven kifejti, hogy az emberek miként találkoztak a Szemközti-Valósággal... Megint más lapra tartozik, hogy mifélek ezek a tapasztalatok, hogyan tették szóvá őket... Mindenesetre azon kellene lemérnünk a különféle vallások üzenetét, hogy betemetik-e vagy kiássák-e, a végtelenbe tágitják-e egzisztenciánk nyitottságát... Az antropológia családfája a teológia talaján sarjadt ki, s ma sem tagadhatja meg származását, mert amint láttuk, nem szólhatunk anélkül az emberről, hogy ne beszéljünk egyúttal Istenről

TEOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age kihívása és az evangélizáció lehetősége*. Laurea dolgozat. Budapest, Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémia, 1990.

határozottsága. Ugy kell ezt értenünk, hogy az ember eleve, mivoltából adódóan fölébe magasodik minden egyes léthelyzetnek, eredendően túlul minden egyes tapasztalatán: tárva-nyitva áll új tapasztalatok szerzésére és az ebből következő új létfeladatok megoldására. Nem néz föl a világra; mert a világ fölé emelkedik, amennyiben fölülte van minden képnek, amit alkotott vagy alkotni fog a világról. Az ember nyitottsága az előfeltétele annak, hogy egyáltalán rákérdezhessen a világ egészére, hogy a világ mint világ jelenhessék meg tapasztalatában. Ha nem működne létünk legmélyén e nyugtot nem ismerő belső indíttatás mindenek meghaladására, akkor nem keresnénk és kutatnánk szüntelenül, még akkor is, sőt akkor igazán, midőn nem ösztökél valamely kézzelfogható érdek vagy haszon. /.../ „Mit válaszoljak erre, a hol lelek olyan pontot, ahol kérdéseimnek megálljt parancsolhatok” – kérdi Johann Gottlieb Fichte „Az ember rendeltetése” című írásában. /.../ Az ember nemcsak bizonyos létfeltételekre szorul rá, hanem valami parttalanra, /.../ Idült hiányérzetünkre nincs más magyarázat, mint egy, a világot teljességgel meghaladó és az emberhez forduló vis-a-vis létezése. Nem mi alkotjuk vágyaink fantasztikus tárgyát, amint Ludwig Feuerbach vélte, hanem indíttatásaink túltengésének, igényeink örökös betöltetlenségének a létéből következtetünk e sajátos létállapot [109] világ feletti előfeltételére. Amennyire konkrét, kézzelfogható, minden egyes lélegzetvételünkben fölismerhető létünk ráutaltsága valami parttalanra, annyira reális, konkrét és tagadhatatlan e világon túli „szemben lévő” társ létezése. /.../ Nyelvünk Istennek nevezi az átellenünkben lévő Valóságot. /.../ A „világ iránti nyitottság” magvának a világon túli Valódi-Valóságra való ráutaltságunk bizonyult tehát. /.../ De vajon nem abban mutatkozik-e meg végtelen ráutaltságunk Istenre, hogy nem ismerjük rendeltetésünket, hanem végnélkül keressük? És kereshetnénk-e így, ha nem lennénk ráutalva, miközben

FORRÁSOK: Lothar Gassmann, Helmuth von Glasenapp, Molnár Attila Károly, Nyíri Tamás és Stefan Üblackner munkái

(Weltoffenheit) létünk alapvonása: megnevezi, ami emberré teszi az embert, ami megkülönbözteti az állatoktól és kiemeli a természetből.

SZOCIOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age értelmezési lehetőségei*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 1992. (Második javított kiadás)

is.”⁹ Az ember végtelen nyitottsága, legvalóságosabb lényege folytán behatárolhatatlan minden immanens tudomány által. Ezért a teológiai antropológia – mint a transzcendens nyitottság bemutatója – kritikai módon szétfeszít minden más antropológiát (amiket egyúttal beépít a teológiai antropológiába).

Mindebből következően a New Age kihívására a kereszténység válaszában kiindulópontja éppen az ember eredendő és lényegét megadó transzcendens nyitottságának bemutatása, majd annak kimutatása, hogy maga a New Age nem más, mint e nyitottság elfojthatatlan felszólítására adott elégtelen válasz. Ez szolgál kapuként az ember transzcendens nyitottsága valódi „Tárgyának” bemutatásához.

Aligha tagadható, hogy a New Age kritikáiban és követeléseiben igazság is lehet. Az emberi mérték követelését, a konkurenciaharc etc. kritikáját komolyan kell venni.

A New Age tárgyalása végén felmerül még egy kérdés, hogy mi a teendő, ha környezetünk az okkultizmus, etc. felé fordul? A pusztá értelmetlenként való [48] elutasítás aligha megoldás. Az New Age felé forduló – főként fiatalok –, azt akarják, hogy kérdésfeltevéseikben komolyan vegyék őket. Úgy gondolom, hogy a válaszadásnál bölcs dolog

TEOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age kihívása és az evangélikizáció lehetősége*. Laurea dolgozat. Budapest, Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémia, 1990.

nyomozunk utána /.../? /.../ A vallástörténet bőven kifejti, hogy az emberek miként találkoztak a Szemközti-Valóssággal, illetve hogyan fogalmazták meg élményeiket. Megint más lapra tartozik, hogy mifélek ezek a tapasztalatok, hogyan tették szavá őket, csakugyan méltók-e Istenhez. Mindenesetre azon kellene lemérnünk a különféle vallások üzenetét, hogy betemetik-e vagy kiássák-e, a végtelenbe tágitják-e egzisztenciánk nyitottságát. /.../ Az antropológia családfája a teológia talaján sarjadt ki, s ma sem tagadhatja meg származását, mert amint láttuk, nem szólhatunk anélkül az emberről, hogy ne beszéljünk egyúttal Istenről is.”²

[107] Először ki kell mutatnunk az ember eredendő és lényegét megadó transzcendens nyitottságát, másodsor pedig azt, hogy a new age nem más, mint éppen ennek a nyitottságnak elfojthatatlan felszólítására adott elégtelen válasz. Ezek után és ezek alapján nyílik meg az út a pasztoráció számára, hogy bemutassa az embernek az ember transzcendens nyitottságának „Tárgyát”, Alapját és Beteljesítőjét: Istent.

[111] El kell ismernünk, hogy a new age követeléseiben és bizonyos mértékig kritikáiban is, sok igazság van. A „spirituális szemlélet” és a kozmoszsal való harmónia igényével, az ökológikus törekvések szükségességével, az „emberi mérték” követelésével, a konkurenciaharc és technika uralta, konzumtársadalom kritikájával nyilvánvalóan egyet kell értenünk.

[117] A new age-el kapcsolatban a gyakorlati szempontból való kérdés az, hogy hogyan viselkedjen egy keresztény, ha ismeretségi körében ilyen dolgokkal találkozik, mint: okkultizmus, spiritizmus, asztrológia, stb.; és ha ismerősei ezekben a komikus vagy riasztó dolgokban értelmet látnak? A tilalom, a guny, és a mint értelmetlent való elutasítás

FORRÁSOK: Lothar Gassmann, Helmuth von Glasenapp, Molnár Attila Károly, Nyíri Tamás és Stefan Üblackner munkái

Wie soll man nun als Christ reagieren, wenn sich jemand im Bekanntenkreis mit so „komischen” Dingen wie Tischerlrücken, Hexen, Esoterik, Magie beschäftigt und darin Sinn und Halt zu finden sucht? Befehle, Verbote oder Versuche, all das als sinnlos zu entlarven, werden wenig fruchten. Diese Menschen, vor

⁹ Dr. Nyíri Tamás: Az ember a világban. Szent István Társulat Budapest, 1981. 28-29., 31-34.old.

² Nyíri Tamás: Az ember a világban. Szent István Társulat Budapest, 1981. 28., 31-34. old.

SZOCIOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age értelmezési lehetőségei*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 1992. (Második javított kiadás)

szem előtt tartani Henri de Lubac intelmeit:

„Gondolkozzatok, éljete, legyetek: aztán törekedjete nagy gonddal kifejezni azt, amit gondoltok, megélté, amik vagytok.” És: „Az igazság nem olyan jó, amelyet birtokolok, amelyet kényem-kedvem szerint manipulálok és szétszotok. Amikor adom, ugyanakkor el is kell fogadnom; amikor másokkal megtalálthatom, még mindig keresnem is kell; amikor alkalmazom, magamnak is alkalmazkodnom kell hozzá.”¹⁰ Mert Aquinoi Szent Tamás szavaival –: Nullus potest de aliquo testificari, nisi eo modo quo illud participat; vagyis Senki sem tud valamiről tanuskodni, ha csak nem olyan módon, ahogy abban részesedik (1 Jo., lect. 4,1).

TEOLÓGIA: Semjén Zsolt: *A New Age kihívása és az evangé-
lizáció lehetősége*. Laurea dolgozat. Budapest, Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémia, 1990.

nem megoldás. Akik ilyesmihez fordulnak – elsősorban fiatalok –, azt akarják, hogy kérdésfeltevéseikben és célkitűzéseikben komolyan vegyék őket. [...] [118] Mindezeknél bölcs dolog szem előtt tartanunk Henri de Lubac intelmeit: „[...] Gondolkozzatok, éljete, legyetek: aztán törekedjete nagy gonddal kifejezni azt, amit gondoltok, megélté, amik vagytok. [...] Nullus potest de aliquo testificari, nisi eo modo quo illud participat. Senki sem tud valamiről tanuskodni, hacsak nem olyan módon, ahogy abban részesedik /Aquinoi Szent Tamás, In 1 jo., lect. 4,1/. [...] [119] [...] Az igazság nem olyan jó, amelyet birtokolok, amelyet kényem-kedvem szerint manipulálok és szétszotok. Amikor adom, ugyanakkor el is kell fogadnom; amikor másokkal megtalálthatom, még mindig keresnem is kell; amikor alkalmazom, magamnak is alkalmazkodnom kell hozzá. [...]”⁶

FORRÁSOK: Lothar Gassmann, Helmuth von Glasenapp, Molnár Attila Károly, Nyíri Tamás és Stefan Üblackner munkái

allem Jugendliche, wollen in ihrem Suchen und Fragen ernst genommen werden.

¹⁰ Henri de Lubac: Paradoxes

⁶ Henri de Lubac: Paradoxes. Megtalálható: Puskely Mária: Akik hittek a szeretetben. Szent István Társulat Budapest, 1979. 611-613. old.